

ธรรมชาติมนุษย์ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์
Human nature in Thomas Hobbes's Philosophy

นายชัยณรงค์ ศรีมันตะ
Mr. Chainarong Srimanta

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากภาควิชาศาสนาและปรัชญา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ประจำปีงบประมาณ 2557

ชื่อเรื่อง : ธรรมชาติมนุษย์ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์
ผู้วิจัย : นายชัยณรงค์ ศรีมันตะ
หน่วยงานต้นสังกัด : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ปีงบประมาณ : 2557

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง ธรรมชาติของมนุษย์ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดธรรมชาติมนุษย์ในทัศนะของโทมัส ฮอบส์ และเพื่อเปรียบแนวคิดธรรมชาติมนุษย์ในทัศนะของโทมัส ฮอบส์กับนักปรัชญาและศาสนาที่สำคัญ โดยได้รวบรวมข้อมูลจากงานเขียนของโทมัส ฮอบส์ พร้อมทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาสังเคราะห์และเปรียบเทียบเพื่อเห็นความเหมือนและความแตกต่าง

ผลการศึกษา พบว่าธรรมชาติมนุษย์ ในทัศนะของฮอบส์ เต็มไปด้วยเห็นแก่ตัว มีความทะเยอทะยานและความกลัว ต้องคอยดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด มนุษย์จึงหวาดระแวง ไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทุกคนต่างปกป้องและรักษาชีวิตตนเองเพื่อไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งทำร้าย มนุษย์จึงมีสิทธิตามธรรมชาติในอันที่จะรักษาตัวเองให้อยู่รอดปลอดภัยจากการคุกคามหรือการทำร้ายจากผู้อื่น แต่จำเป็นต้องมอบสิทธิของตนเองให้แก่รัฐหรือจักรภพซึ่งเป็นสิ่งที่มีอำนาจสูง สามารถให้ความคุ้มครองและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินได้

ส่วนประเด็นการเปรียบเทียบแนวคิดของฮอบส์กับนักปรัชญาและศาสนาที่สำคัญ พบว่าแนวคิดของฮอบส์มีบางประเด็นที่มีความเหมือนกับนักปรัชญาเหล่านั้น เช่น เหมือนกับแนวคิดเพลโต ที่มองว่ามนุษย์มีลักษณะส่วนหนึ่งที่เป็นภาคัตถหาหรือความต้องการ ความปรารถนา เหมือนเหมือนแนวคิดนิกเซที่เห็นว่ามนุษย์บางคนดำเนินชีวิตด้วยสัญชาตญาณมากกว่าการรู้จักตนเอง แต่มีบางประเด็นที่แตกต่าง โดยเฉพาะกับแนวคิดของลัทธิและรุสโซ ที่เห็นว่าธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์นั้นเรียบง่าย ไม่เห็นแก่ตัว ส่วนการเปรียบเทียบกับศาสนาที่สำคัญ พบว่ามีบางประเด็นที่มีความเหมือนเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะกับพุทธศาสนา แนวคิดของฮอบส์จะเหมือนกันในการมองว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความอยาก ความปรารถนา มีความกลัวเป็นพื้นฐาน แต่ในขณะเดียวกันก็มีความแตกต่างด้วย เพราะในขณะที่พุทธศาสนาเห็นว่าความเห็นแก่ตัว เป็นสิ่งที่สามารถกำจัดหรือควบคุมได้ด้วยตนเอง แต่ฮอบส์มองว่าจะทำเช่นนั้นได้ต้องอาศัยอำนาจสูงสุดภายนอก ส่วนกับศาสนาคริสต์ อิสลาม และพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งเป็นศาสนาที่เชื่อพระเจ้าหรือพระเจ้าผู้สร้าง แนวคิดของฮอบส์มีความแตกต่างตรงที่การไม่เชื่อว่ามีอำนาจสูงสุดที่เรียกว่าพระเจ้า การจะควบคุมธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ได้นั้นต้องอาศัยพันธสัญญาระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองในรูปแบบของรัฐ ไม่ใช่มุ่งแสวงหาอำนาจที่อยู่เหนือโลกวิสัย ซึ่งไม่สามารถพิสูจน์เชิงประจักษ์ได้

Research Title : Human nature in Thomas Hobbes' philosophy
Researcher : Mr. Chainarong Srimanta
Institute : Burapha University
Fiscal year : 2014

Abstract

The purpose of this research titled "Human nature in Thomas Hobbes' Philosophy" was to study concept of human nature in Thomas Hobbes' philosophy and to compare with those of important philosophers and religions. The data were collected from Hobbes' writings notably Leviathan and related documents such as books and research works. They were synthesized and compared with each other according philosophical methods to see their similarities and differences.

The results show that according to Hobbes human beings by nature were selfish and ambitious and they struggled to survive by any means. Therefore human beings were suspicious and did not trust each other; and for security purpose they had the right to protect themselves from others. However, they have to surrender their rights to the Absolute Power namely state or Commonwealth which will protect them in terms of life and properties.

With regard to a comparison of Hobbes' concept of human nature with those of important philosophers and religions the results show that Hobbes' concept of human nature have both similarities and differences with those philosophers and religions. For example, Hobbes' position was similar to Plato and Nietzsche who were of the view that human beings were full of lusts and ambitions and lived their life on the basis of basic instincts. However, there were differences between Hobbes and some philosophers namely Lock and Rousseau who, unlike Hobbes, maintained that human nature was basically simple and non-selfish. While comparing Hobbes' concept of human nature with important religions it was found that Hobbes was similar to Buddhism which also believed that human beings were full of lusts. However, there were some dissimilarities between them, namely, while Buddhism maintain that lusts can be suspended or removed by way of proper conduct, Hobbes believed that lusts of ambitions cannot be removed by anyone but may be controlled by external absolute power i.e. the state. With comparison of Hobbes' concept of human nature to Christianity, Islam and Bramanism-Hinduism, there were differences them, namely, while these religions hold that human beings were made by God and their lusts and ambitions can be controlled only by belief in God, Hobbes did not think so since he did not believe in God. Hobbes hold that human nature must be controlled by way of social contracts in form of the State not by supernatural power which cannot be empirically verified.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาและความช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่ายที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่การวิจัย ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการวิจัย สาขาวิชาศาสนาและปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา โดยเฉพาะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด บุญเกิด อดีตคณบดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และ ดร.สกุล อ้นมา ภาควิชาศาสนาและปรัชญา และ ดร.ประชา อินัง คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่ได้พิจารณาทุนและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณ ดร.สุชาดา รัตนวณิชช์พันธ์ คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการอนุมัติขยายเวลาเพื่อแก้ไขงานวิจัยนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนิต โตอติเทพ ที่ได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ โดยเฉพาะแหล่งข้อมูลในการทำวิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทพพร มังธานี ที่ได้ช่วยเพิ่มเติมข้อมูลในส่วนเปรียบเทียบกับศาสนาที่สำคัญและช่วยขัดเกลาสำนวนภาษาให้อ่านง่ายยิ่งขึ้น รองศาสตราจารย์ สุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์ ที่ให้กำลังใจและไถ่ถามความคืบหน้าของงาน เพื่อนคณาจารย์ภาควิชาศาสนาและปรัชญาทุกท่านที่คอยให้กำลังใจ และสุดท้ายขอขอบใจ นางสาวเจนจิรา เสียมภักดี นิสิตภาควิชาศาสนาและปรัชญาที่ช่วยพิมพ์งานจากต้นฉบับจนทำให้งานนี้สำเร็จลงได้

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
วิธีดำเนินการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
ธรรมชาติมนุษย์ในทัศนะของนักปรัชญาที่สำคัญ.....	4
ธรรมชาติมนุษย์ในทัศนะของศาสนาที่สำคัญ	9
ธรรมชาติมนุษย์ในพุทธศาสนา.....	9
ธรรมชาติมนุษย์ในศาสนาคริสต์.....	13
ธรรมชาติมนุษย์ในศาสนาอิสลาม.....	15
ธรรมชาติมนุษย์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู.....	17
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	19
3 ธรรมชาติมนุษย์ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์.....	23
ประวัติโดยย่อ	23
แนวคิดธรรมชาติมนุษย์	23
จักรภพกับธรรมชาติมนุษย์	34
ระบบการปกครอง.....	37
4 เปรียบเทียบแนวคิดธรรมชาติมนุษย์ทัศนะของโทมัส ฮอบส์กับนักปรัชญาและศาสนาที่สำคัญ	41
ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของฮอบส์กับนักปรัชญาที่สำคัญ	41
เปรียบเทียบธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของโทมัส ฮอบส์กับศาสนาที่สำคัญ	43
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	49
สรุปผลการวิจัย.....	49
อภิปรายผล.....	53
ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป	54
บรรณานุกรม.....	55
ประวัติผู้วิจัย.....	57

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มนุษย์ล้วนแต่มีความเห็นแก่ตัว ไม่ว่าจะเป็นในสังคม หรือ ในครอบครัวความเห็นแก่ตัวก็เกิดขึ้นได้ทุกสถานะภาพ ความเห็นแก่ตัวเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์นั้นนอกจากจะมีเหตุผลแล้ว ยังมีสัญชาตญาณความเป็นสัตว์อยู่ด้วยมนุษย์มีลักษณะเหมือนกับสัตว์ ในแง่ของความต้องการ อาหาร การขับถ่าย และความต้องการ ทางเพศ แต่มนุษย์ก็มีข้อแตกต่างจากสัตว์ในแง่ที่ว่าสามารถจะพัฒนาเทคนิคการสื่อความหมายต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ซึ่งสามารถแยกตนไปจาก เรื่องของสัญชาตญาณได้ นั่นคือความรู้สึกผิดชอบชั่วดี มีคุณธรรม สามารถครอบคลุมพฤติกรรม อุดมคติ การกระทำของตนเองได้

นักปรัชญาได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์หลายประเด็นกล่าวคือ มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความอยากเป็นพื้นฐานนั่นคือ มีความอยากได้ ความอยากเป็นลักษณะของความเห็นแก่ตัวหรือการเอาใจตนเอง เข้าข้างตนเองแข่งขันชิงความได้เปรียบ โอ้อวดและโหดร้าย นักปรัชญาบางท่านเสนอว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นเกิดมาดีแต่มาเปลี่ยนนิสัยใจคอเพราะสิ่งแวดล้อม ดังเช่นที่ จอร์จ ล็อก นักปรัชญาชาวอังกฤษได้มองสภาวะหรือธรรมชาติมนุษย์ว่า ก่อนเกิดสังคมขึ้นมนุษย์มีความสุขและเท่าเทียมกัน นั่นคือเขามองว่าธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์นั้นเป็นอิสระมีเสรีภาพ แต่เมื่อมารวมกลุ่มเป็นสังคมขึ้น อาจทำให้เกิดการแก่งแย่งกันจนต้องทำพันธะสัญญาระหว่างกัน (สมบัติ จันทรวงศ์, 2550, หน้า 295) แม้มนุษย์จะเป็นผู้ที่มีจิตใจสูงเหนือกว่าสัตว์ทั่วไปแต่ก็ยังมีส่วนบกพร่องที่จะเรียนรู้แสวงหาวิธีการดำเนินชีวิต อาจกล่าวได้ว่ามนุษย์ต้องการความสุขไม่ต้องการความทุกข์ ดังนั้นมนุษย์จึงแสวงหาความสุขเพื่อตอบสนองความต้องการ โดยเฉพาะ ทางร่างกาย เช่น การกิน การดื่ม การนอน การมีเพศสัมพันธ์ นอกจากนั้นมนุษย์ยังแสวงหาความต้องการทางด้านจิตใจ คือ การพักผ่อน การท่องเที่ยว การรวมกลุ่มเข้าสังคม และยิ่งกว่านั้นมนุษย์ยังมีความต้องการทางปัญญา คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม การมีเหตุผล และการหลุดพ้นจากโลก โกรธ หลง ไปสู่ความสุขความสงบทางจิตใจในขณะที่เดียวกันมนุษย์ก็มีสัญชาตญาณเหมือนกับสัตว์ทั่วไป กล่าวคือมนุษย์ก็กลัวความทุกข์ ความเจ็บปวดทรมาน ความยากลำบาก ความตาย นอกจากนั้นมนุษย์ยังมีสัญชาตญาณแห่งการทำลาย เช่น ชอบดูไฟไหม้บ้านมากกว่าชอบดูการสร้างบ้าน หรือดูจากข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์รายวันมักมีแต่ข่าวร้ายมากกว่าข่าวดีเพราะมนุษย์มีแรงขับเคลื่อนในการดำรงชีวิตอยู่มักจะหาข้อผิดพลาดในชีวิตผู้อื่นเสมอเพื่อทำให้ตนเองและผู้อื่นเห็นว่าตนนั้นเป็นผู้ที่มีดี มีความรู้ความสามารถเหนือผู้อื่นอาจกล่าวได้ว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นไม่มีอะไรที่ดีพร้อมทุกอย่าง แล้วก็ไม่มีใครเลยไปหมดทุกอย่างจนหาข้อดีไม่ได้เลย ทุกคนล้วนมีข้อดี ข้อเสียของตนเอง

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes, 1588-1679) เป็นบุตรของนักบวช ชีวิตของเขาเกิดในช่วงที่สเปนบุกจึงเต็มไปด้วยความรู้สึกตื่นกลัวต้องการเพียงความสงบสุขและความปลอดภัยที่จำเป็นสำหรับการแสวงหาความรู้ทางวิชาการเท่านั้น เมื่อเขาจบการศึกษาที่มหาวิทยาลัยอ็อกฟอร์ด ค.ศ. 1608 เขาเป็นครูสอนประจำตระกูลเคเวนดิช ในอังกฤษช่วงนั้นตกอยู่ในภาวะความแตกแยกของ

สงครามกลางเมืองในลักษณะของอนาธิปไตย เนื่องจากมีการเรียกร้องเสรีภาพเขาจึงแปลประวัติศาสตร์ของอูซิดิตัสเกี่ยวกับสงครามในอดีต เพื่อเตือนภัยจากประชาธิปไตยกับของมนุษย์ที่ก้าวร้าวและแสวงหาผลประโยชน์

เมื่อเขาเดินทางไปยังยุโรป ฮอบส์เริ่มสนใจลักษณะการโต้แย้งต่อหลักศึกษา และสนใจวิธีการทางวิทยาศาสตร์มากขึ้นรวมทั้งการใช้เหตุผลหรือพิสูจน์ทฤษฎีต่าง ๆ พอมานในยุคที่ปฏิบัติการปกครองต่อพระเจ้าชาร์ลที่ 1 เริ่มก่อตัวพร้อมทั้งกลุ่มกบฏขึ้นในสกอตแลนด์และอังกฤษ ฮอบส์ได้เขียนหนังสือออกมาสนับสนุนกษัตริย์จนต้องลี้ภัยไปอยู่ในภาคพื้นยุโรปและได้เป็นครูสอนคณิตศาสตร์แก่พระเจ้าชาร์ลที่ 2 ที่ทรงพระเยาว์อยู่เป็นเวลาสองปีในกรุงปารีส ฮอบส์ใช้เวลาส่วนใหญ่เขียนหนังสือและเขาสนับสนุนระบอบเผด็จการจากผู้นิยมกษัตริย์ ปฏิเสธแนวคิดแบบเทวสิทธิจากนักกฎหมาย ปฏิเสธขนบธรรมเนียมจากชาวคริสต์เพราะเขาไม่ยอมรับอำนาจของศาสนา รวมทั้งยังสับสนประมาทมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ว่าเป็นแหล่งเพราะความคิดเชิงแบ่งแยก ฮอบส์เขียนหนังสือที่สำคัญ ๆ ไว้หลายเล่ม และผลงานที่มีชื่อเสียงของเขาชื่อ *Leviathan*

นอกจากนี้ ฮอบส์ยังมีความเชี่ยวชาญด้านภาษากรีกและลาติน ในช่วงที่เขามีชีวิตอยู่นั้น ได้มีสงครามกลางเมืองระหว่างสภาขุนนางกับกษัตริย์จนนำไปสู่ความพ่ายแพ้ของกษัตริย์ในเวลาต่อมา เขาได้แสดงทัศนะในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ไว้ว่า ธรรมชาตินั้นทำให้มนุษย์มีความเท่าเทียมกันในเรื่องร่างกายและจิตใจ แม้ว่าในรายละเอียดอาจจะมีบางคนที่มีร่างกายแข็งแรงกว่าบางคน หรือบางคนอาจมีจิตที่คิดได้เร็วกว่าบางคน แต่นั่นมิใช่สิ่งสำคัญนัก เพราะว่าแม้คนที่อ่อนแอที่สุดก็สามารถทำร้ายคนที่แข็งแรงกว่าได้ โดยอาศัยอาวุธบ้าง จ้างวานคนอื่นบ้าง นอกจากนี้โดยธรรมชาติมนุษย์มักมีความทะเยอทะยาน และทำทุกอย่างเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองมนุษย์ไม่เคยทำอะไรเพื่อคนอื่น เพราะมนุษย์มีธรรมชาติที่เห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์นี้เองที่เป็นเหตุให้มนุษย์กระทำทุกอย่างเพื่อตนเองสภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์นั้นเปรียบเสมือนเป็นหมาป่าที่จะต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตนเองโดยธรรมชาติของตัวมันเองเปรียบดั่งมนุษย์ต่างก็มีธรรมชาติของการอยู่รอดด้วยตนเองดังเช่นหมาป่าที่ออกล่าเหยื่อ ดังนั้นโดยสัญชาตญาณของมนุษย์ย่อมมีความเห็นแก่ตัวเป็นที่ตั้ง มีความเลวร้ายและโหดร้าย ต่างก็ไม่มีควมไว้วางใจซึ่งกันและกันและต่างก็ต้องระวังว่าตนเองจะถูกทำร้ายจากอีกฝ่ายหนึ่ง ทุกคนต่างปกป้องและรักษาชีวิตของตนเองเพื่อให้มีชีวิตดำรงอยู่ต่อไปได้ในสังคมนั้น (*Laviathan*, 1996, p. 82)

ในขณะเดียวกัน ศาสนาที่สำคัญของโลก ได้แก่ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลามเป็นต้น แม้อาจจะมีความแตกต่างในเรื่องความจริงสูงสุดและการเชื่อในเรื่องพระเจ้า แต่เมื่อกล่าวถึงมนุษย์ต่างก็ได้กล่าวถึงธรรมชาติมนุษย์ไว้ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ มนุษย์มีลักษณะที่อ่อนแอ และถูกรอบงำจากความชั่วที่เรียกว่าบาปหรือซาตาน การที่มนุษย์จะหลุดพ้นจากสภาพดังกล่าวได้นั้น แต่ละศาสนาอาจมีวิธีการที่แตกต่างกัน กล่าวคือศาสนาที่เชื่อในพระเจ้าเสนอว่ามนุษย์จำเป็นต้องอาศัยศรัทธาในพระเจ้า แต่ศาสนาที่ไม่เชื่อในพระเจ้า เช่นพุทธศาสนาเห็นว่ามนุษย์จำต้องอาศัยทั้งพลังศรัทธาและความพากเพียรพยายามของตนเองด้วย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ เพื่อจะได้เข้าใจแนวคิดเรื่องธรรมชาติมนุษย์ว่ามีลักษณะเช่นไร และลักษณะดังกล่าวส่งผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นข้อมูลในการศึกษาและทำความเข้าใจธรรมชาติของ

มนุษย์ในฐานะเป็นทางสังคมและต่อไปดังกล่าว และเปรียบเทียบกับแนวคิดธรรมชาติมนุษย์ในศาสนา ศาสนาที่สำคัญเพื่อจะให้เห็นความเหมือนและความต่างที่มีต่อแนวคิดเรื่องธรรมชาติมนุษย์ดังกล่าวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องธรรมชาติมนุษย์ในปรัชญาโทมัส ฮอบส์
2. เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดธรรมชาติมนุษย์ในปรัชญาโทมัส ฮอบส์กับศาสนาที่สำคัญ

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ในปรัชญาของ โทมัส ฮอบส์ รวมทั้งทัศนะของศาสนาที่สำคัญที่มีต่อธรรมชาติมนุษย์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาแนวคิดของโทมัส ฮอบส์ในเรื่องธรรมชาติมนุษย์เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร ผู้วิจัย ได้ค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะจากหนังสือ “Leviathan” ที่ระบุไว้ในขอบเขต การศึกษา รวมถึงหนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำเสนอในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้มีความรู้ความเข้าใจแนวคิดเรื่องธรรมชาติมนุษย์ในมุมมองของปรัชญาและศาสนา
2. ได้เข้าใจธรรมชาติมนุษย์ในทัศนะของ โทมัส ฮอบส์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของนักปรัชญาที่สำคัญ โดยในที่นี้จะได้กล่าวถึงเฉพาะแนวคิดของเพลโต (Plato) จอห์น ล็อก (John Locke)ฌอง ฌาค รุสโซ (Jean Jacques Rousseau) และฟรีดริช นิตเช่ (Friedrich Nietzsche) เพราะนักปรัชญาดังกล่าวเหล่านี้ได้มีทัศนะเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ไว้อย่างไว้อย่างชัดเจน ส่วนแนวคิดธรรมชาติมนุษย์ในศาสนานั้นจะได้กล่าวถึงเฉพาะศาสนาหลักคือ พุทธ คริสต์ อิสลามและพราหมณ์ฮินดู โดยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาเสนอ เพื่อจะได้เป็นข้อมูลในการนำไปเปรียบเทียบกับแนวคิดธรรมชาติมนุษย์ในปรัชญาโทมัส ฮอบส์ ต่อไป

ธรรมชาติมนุษย์ในทัศนะของนักปรัชญาที่สำคัญ

เพลโต (Plato)

เพลโต (Plato 428-347 BC) เป็นนักปรัชญาที่ยิ่งใหญ่ผู้หนึ่งของกรีกและโลกอีกทั้งเป็นบุคคลแรกของประวัติศาสตร์โลก ที่สร้างปรัชญาขึ้นมาอย่างมีระบบมีความสมบูรณ์ และมีขอบข่ายกว้างขวางครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

ธรรมชาติมนุษย์ในทัศนะของเพลโตนั้นแบ่งเป็น 2 คือจิตกับกาย จิตมนุษย์เปรียบเสมือนสารที่ขั้วรถ ซึ่งก็ได้แก่ร่างกาย จิตทำหน้าที่ได้ 3 อย่าง แบ่งเป็น 3 ภาค ภาคในที่นี้คือหน้าที่เพลโตถือว่าร่างกายอยู่ใต้บังคับของจิต การกระทำ พฤติกรรม รวมทั้งนิสัยของมนุษย์จะเป็นอย่างไรก็แล้วแต่จิตจะสั่งหรือบันดาลให้เป็นไปและที่ว่าจิตมี 3 ภาคก็หมายความว่าร่างกายมีนาย 3 คน นายคนไหนแข็งแกร่งกว่าร่างกายก็ทำตามคำสั่งนายคนนั้น ด้วยเหตุนี้ธรรมชาติมนุษย์จึงแบ่งเป็น 3 ภาคคือ ภาคตัณหา ภาคน้ำใจ และภาคปัญญา ซึ่งมีเนื้อหาสาระดังนี้

ภาคตัณหา

คนเราทุกคนเกิดมาต่างก็มีความอยากและความปรารถนาด้วยกันทั้งสิ้น บางคนมาก บางคนน้อย นั่นก็แล้วแต่ว่าคนนั้นมีจิตภาคนี้เข้มแข็งมากน้อยเพียงใด ตัณหาในที่นี้หมายถึงความต้องการความสุขทางร่างกาย เช่น การกิน การอยู่ของคนที่มีจิตใจภาคนี้เหนือกว่าภาคอื่น ๆ ก็ได้แก่คนที่ลุ่มหลงในโลกียะสุขทั้งปวง สิ่งประเทืองใจในชีวิต อย่างอื่นแทบไม่มี คนเหล่านี้ไม่คิดแสวงหาความจริงไม่รู้จักความงาม และไม่สนใจเรื่องความดี ตามความเห็นของเพลโตคนพวกนี้ไม่ต่างกับเดียรัจฉาน เพราะจุดหมายในชีวิตเป็นอย่างเดียวกัน แม้จะหาความสุขทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ได้ละเอียดซับซ้อนกว่าสัตว์ แต่ก็มีความสุขที่อยู่ในประเภทเดียวกัน

ภาคน้ำใจ

ในภาษาพุทธธรรมเราเรียกว่า น้ำใจ เช่น เขาเป็นคนไม่มีน้ำใจหมายความว่า ใจแคบ ไม่เอื้อเฟื้อ แต่คำว่าน้ำใจในที่นี้หมายความว่ามากกว่านั้น คือ หมายถึงความรู้สึกทางใจที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้มีสาเหตุทางวัตถุ เช่น ความกล้าหาญ ความเสียสละ รักระเบียบวินัย เมตตาเมื่อเห็นผู้ตกทุกข์ได้ยาก โกรธเมื่อเห็นการรังแกหรือความไม่เป็นธรรม คนที่มีจิตภาคนี้เป็นใหญ่เหนือกว่าภาคอื่นก็ยังคงมีความ

ปรารถนาทางโลกียะอยู่ เพราะเป็นความต้องการทางกายอันเป็นเรือนที่จิตครองอยู่ แต่เขาไม่ได้เป็นกังวลมากนักกับเรื่องนี้ ความสุขของเขาไม่ได้อยู่ที่การอยากได้รับการตอบสนอง แต่อยู่ที่ได้แสดงความกล้าหาญ ช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความไม่เป็นธรรม คนเหล่านี้สูงกว่าเดียรัจฉานเพราะเดียรัจฉานจะทำทุกอย่างเพื่อจะได้ตามใจต้องการ เมื่อหิวสัตว์จะไม่คำนึงถึงอะไรทั้งสิ้น แต่คนเหล่านี้อาจจะยอมตายมากกว่าที่จะยอมเสียเกียรติเพราะสิ่งนี้มีค่ามากกว่าสำหรับเขา

ภาคปัญญา

ในส่วนนี้จิตมีหน้าที่ในเรื่องเกี่ยวกับเหตุผล เป็นส่วนที่เพลโตถือว่าทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์และสิ่งทั้งปวงในโลก ที่จิตรู้จักความจริงได้ก็เพราะภาคนี้เท่านั้น จิตภาคนี้เท่านั้นที่มีโอกาสและความสามารถเข้าไปท่องเที่ยวในโลกของแบบคนประเภทแรกอาจยอมทำทุกอย่างเพื่อแสวงหาเงิน คนประเภทที่สองอาจยอมเสียเงินเพื่อรักษาเกียรติ คนประเภทหลังสุดอาจยอมเสียทั้งเงินทั้งเกียรติเพื่อแสวงหาความรู้และความจริง แม้ตัณหาและน้ำใจจะเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ที่ขาดเสียไม่ได้ แต่ก็ เป็นของปลีกย่อยสำหรับนักปราชญ์ผู้ซึ่งถือว่าค่าสำคัญที่สุดของคนคือ สัจจะ สุนทรีย และธรรมะ มนุษย์ที่ประเสริฐจะต้องรักความจริง รู้รสความสวยงาม และมีคุณธรรม

คนแต่ละคนจะมีนิสัยอย่างไร มีบุคลิกอย่างไร ก็แล้วแต่ว่าจิตภาคไหนของคน ๆ นั้น มีอำนาจสูงสุด ทั้งตัณหา น้ำใจ และปัญญา เป็นองค์ประกอบที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ ทุกคนมีทั้งสามสิ่งนี้ครบถ้วน แต่ด้วยอัตราส่วนต่างกัน ความพอดีของสิ่งทั้งสามนี้ คือลักษณะของจิตที่ดีที่สุดและทั้งหมดนี้ต้องอยู่ภายใต้คำสั่งของจิตภาคปัญญา ถ้าจิตภาคปัญญาไม่เป็นใหญ่เสียเสียแล้ว ความสมดุลจะเกิดขึ้นไม่ได้ ปัญญาเป็นเป็นท้ายเรือที่จะพานาวาแห่งชีวิตตลอดรอดฝั่งไปได้ (วิทย์ วิศทเวทย์, 2547, หน้า 79-81)

นอกจากนี้เพลโตยังได้เสนอว่ามนุษย์มีความแตกต่างกันตามธรรมชาติมาตั้งแต่เกิด ซึ่งอาจแบ่งออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. กลุ่มธาตุทองคำ มีลักษณะใฝ่รู้ สนใจศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ใช้เหตุผล มีความสามารถในการวิเคราะห์ เข้าใจคุณธรรมและจริยธรรม เหมาะที่จะเป็น "ผู้ปกครอง"
2. กลุ่มธาตุเงิน มีความรู้ความสามารถและมีชั้นเชิงในการรบ เหมาะที่จะเป็น "นักรบ" ป้องกันประเทศ

3. กลุ่มธาตุทอง มุ่งแสวงหาประโยชน์และกำไร เหมาะที่จะเป็นผู้ทำการผลิตให้แก่สังคม เพื่อรัฐจะได้เก็บภาษีเพื่อนำมาพัฒนาชาติได้

ด้วยเหตุนี้เพลโต จึงพลเมืองในรัฐออกเป็น 3 กลุ่ม คือ สามัญชน ทหาร และผู้พิทักษ์ ซึ่งชนระดับหลังสุดนี้ควรเป็นผู้มีอำนาจทางการเมือง (Russell, 1993, p. 125) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า แนวคิดธรรมชาติมนุษย์ของเพลโต ได้แบ่งสภาวะมนุษย์ไว้อย่างชัดเจน 3 ระดับ กล่าวคือระดับร่างกายอยู่ในรูปแบบความอยาก ความดิ้นรน เห็นแก่ตัว ระดับจิตใจที่มีคุณธรรม เช่น ความเสียสละ ความเมตตา และระดับสติปัญญา ซึ่งเป็นระดับสูงสุดที่คอยควบคุมสภาวะทั้งสองอย่างข้างต้น ซึ่งการแบ่งเช่นนี้จะทำให้ให้ชัดเจนว่ามนุษย์มีลักษณะแบบไหน จะทำหน้าที่อะไร ตามความเหมาะสมกับศักยภาพของตนเอง ความคิดนี้มีผลต่อการกำหนดบทบาทของผู้ปกครอง บอกว่าคนที่มีความทะเยอทะยานสูงหรือเป็นปราชญ์ควรทำหน้าที่เป็น "ผู้ปกครอง" ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของโสเครตีส ที่เห็นว่าผู้ปกครองควรจะเป็นปราชญ์ เพราะปราชญ์เป็นผู้ทรงคุณธรรม ที่จะทำให้สังคมมีสันติสุข

จอห์น ล็อก (John Lock)

จอห์น ล็อก (John Lock, 1632-1740) มีทัศนะเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาบริสุทธิ์ ไม่รู้อะไรเลย จะรู้และเข้าใจโลกภายนอกได้จากการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์และการสังเกตการณ์ มนุษย์ที่อยู่ในสภาวะธรรมชาตินั้นมีความสมบูรณ์และมีความเท่าเทียมกันในเรื่องเสรีภาพภายใต้กฎของธรรมชาติ มนุษย์มีเสรีภาพเต็มที่ที่จะจัดการกับชีวิตของตนเองตามแนวทางที่เห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุด ธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นคนดี ชอบสันติ มีเหตุผล เพราะเหตุผลเป็นสิ่งที่พระเจ้าประทานให้ การกระทำใด ๆ ของมนุษย์ตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติและกฎธรรมชาตินั้นเอง ที่สอนให้มนุษย์ทุกคนมีฐานะเท่าเทียมกันและเป็นอิสระต่อกันไม่มีผู้ใดจะอันตรายต่อชีวิต สุขภาพเสรีภาพหรือทรัพย์สินของผู้อื่นได้ ซึ่งมนุษย์สามารถเข้าใจกฎธรรมชาติได้ด้วยเหตุผลและประสบการณ์

การที่มนุษย์ไม่ทำร้ายซึ่งกันและกันก็เพราะมนุษย์ตระหนักด้วยเหตุผลว่า หากตนกระทำเช่นนั้นก็ย่อมจะได้รับการตอบโต้ในทำนองเดียวกัน มนุษย์มีอิสระจากการแทรกแซงจากคนอื่น อย่างไรก็ตามมนุษย์ก็ไม่ได้มีอิสระที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ได้ตามความพึงพอใจของตนทุกประการมันไม่ใช่ภาวะที่จะไปล่วงสิทธิของคนอื่น สภาพธรรมชาติมีกฎแห่งธรรมชาติปกครองอยู่ซึ่งผูกพันทุก ๆ คนไว้ ทุกคนมีความเท่าเทียมกันที่จะถูกปกครองหรือผูกมัดโดยกฎแห่งธรรมชาติในทัศนะของล็อกมองว่ากฎแห่งธรรมชาติถือว่าเป็นพื้นฐานของศีลธรรมที่พระเจ้าประทานมาให้ด้วยคำบัญชา มนุษย์เราจะต้องไม่ทำอันตรายชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของคนอื่น เราถูกห้ามโดยกฎธรรมชาติมิให้ทำอันตรายคนอื่นภาวะแห่งธรรมชาตินี้จึงเป็นภาวะที่มีเสรีภาพและสันติภาพ ภาวะตามธรรมชาติจึงไม่ใช่ภาวะสงครามตามความเห็นของฮอบส์ แต่ก็สามารถพัฒนาไปสู่การเกิดสงครามได้ เมื่อมนุษย์ทำร้ายคนอื่น ภาวะสงครามเริ่มขึ้นเมื่อคนหนึ่งประกาศสงครามกับอีกคนหนึ่ง โดยการขโมยทรัพย์สินหรือโดยความพยายามที่จะให้คนอื่นเป็นทาสจะก่อให้เกิดสงครามได้ (สุขุม นวลสกุล, หน้า 24-25) ล็อกอธิบายว่าสภาพธรรมชาติมีความไม่สมบูรณ์ 3 ประการคือ

1. มนุษย์ อาจเป็นกฎข้อบังคับซึ่งเกิดจากเหตุผลไม่เหมือนกัน มนุษย์อาจเข้าข้างตนเอง เพราะผลประโยชน์ และถือเอาผลประโยชน์ของตนเองเป็นกฎธรรมชาติ
2. เมื่อเกิดความขัดแย้ง ขาดฝ่ายที่สาม ซึ่งไม่มีผลประโยชน์ส่วนได้เสียเป็นผู้พิพากษาการให้มนุษย์ตัดสินข้อขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับตนเองอาจทำให้เกิดการใช้อารมณ์และการแก้แค้น
3. ฝ่ายที่เสียหายอาจไม่มีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการให้มีการลงโทษจามความยุติธรรมได้ด้วยเหตุนี้ทำให้มนุษย์ยอมที่จะละออกจากสภาพธรรมชาติและก่อตั้งสังคมการเมืองขึ้นโดยความยินยอม

ฌอง ฌาค รุสโซ (Jean Jacque Russo)

ฌอง ฌาค รุสโซ (Jean Jacque Russo, 1712-1778) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสเชื่อว่ามนุษย์นั้นเป็นคนดีโดยธรรมชาติ หรือเป็นคนเถื่อนใจธรรม (Noble savage) เมื่ออยู่ในสภาวะธรรมชาติ [เป็นสภาวะเดียวกับสัตว์อื่น ๆ และเป็นสภาพที่มนุษย์อยู่มาก่อนที่จะมีการสร้างอารยธรรมและสังคม] แต่กลับถูกทำให้แปดเปื้อนโดยสังคม เขามองสังคมว่าเป็นสิ่งที่ถูกประดิษฐ์ขึ้น และเชื่อว่าการพัฒนาของสังคม โดยเฉพาะการเพิ่มขึ้นของการพึ่งพากันในสังคมนั้น เป็นสิ่งที่อันตรายต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ รุสโซมีความเห็นว่าตามภาวะแห่งธรรมชาตินั้นมนุษย์อยู่ในภาวะสันติภาพและ

เป็นช่วงที่มีคุณธรรมสูงสุด มีชีวิตเรียบง่าย และโดดเดี่ยว ความต้องการเล็ก ๆ น้อย ๆ สามารถหา มาสร้างความพอใจได้อย่างสบาย ๆ ตามที่หาได้ในธรรมชาติ เพราะธรรมชาติมีความสมบูรณ์และมีประชากร ไม่มาก จึงไม่มีการแข่งขันแย่งชิง มนุษย์ไม่ค่อยสนใจพฤติกรรมของกันและกัน เหตุผลที่จะนำไปสู่ความกลัวและความขัดแย้งมีน้อยมาก มนุษย์อยู่กันอย่างเรียบง่ายและมีศีลธรรมอันบริสุทธิ์ ทำให้มนุษย์มีความเมตตาสงสารต่อผู้อื่น จึงไม่มีเหตุผลให้มนุษย์ต้องทำร้ายผู้อื่น แต่เมื่อเวลาผ่านไป มนุษย์ได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลง มีประชากรเพิ่มมากขึ้นวิธีการหาความพึงพอใจของมนุษย์ก็เปลี่ยนไปด้วย มนุษย์ค่อย ๆ มาอยู่รวมกันเป็นครอบครัวและชุมชน พร้อมกับมีการคิดค้นและประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นเพื่อใช้ชีวิตได้ง่ายขึ้น ทำให้มนุษย์มีเวลาว่างที่จะครุ่นคิดเปรียบเทียบกับคนอื่น ๆ อันเป็นผลมาจากค่านิยมในสาธารณะ (Public value) เมื่อมีการเปรียบเทียบกันทำให้เกิดความเยอหยิ่ง ตามแนวคิดของรุสโซสิ่งสำคัญที่ทำให้มนุษย์ไม่มีความเรียบง่ายอีกต่อไปก็คือ การมีสมบัติส่วนตัว ทำให้มนุษย์เปลี่ยนจากภาวะอันบริสุทธิ์ไปสู่ลักษณะที่มีความโลภ การแข่งขัน ความทะนงตน ความไม่เท่าเทียมกัน และความชั่วร้าย มนุษย์จึงหลุดหายไปจากภาวะแห่งธรรมชาติ

นอกจากนี้ รุสโซยังเชื่อว่าในสภาวะแรกเริ่ม หรือสภาวะธรรมชาติความต้องการทางเพศของมนุษย์ เกิดจากแรงขับทางชีวภาพ และมีระยะเวลาที่แน่นอน จำกัด ดังนั้นในช่วงเวลาดังกล่าวเมื่อมนุษย์ต่างเพศมาพบเจอกันต่างก็จำต้องสนองตอบความต้องการทางเพศของกันและกัน เพียงพอแล้วก็ต่างแยกย้ายจากกันไป ดำเนินชีวิตอย่างอิสระตามปกติเหมือนเดิมในสภาวะธรรมชาติต่อไป มีต้องอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวเมื่อเป็นเช่นนั้นมนุษย์ไม่จำเป็นต้องสะสมอาหาร หรือของบริโภคใด ๆ จึงไม่มีความจำเป็นต้องเป็นเจ้าของ ข้าวเจ้าของ คุณอนที่ได้มีเพศสัมพันธ์กัน เขาจึงไม่มีความจำเป็นต้องห่วงหา ริษยา หรือมุงมั่นที่จะได้หรือรักษาคูนอนของเขา หรือแย่งชิงคูนอนของคนอื่นมาไว้เป็นสมบัติส่วนตัว ด้วยเหตุนี้ ชีวิตมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติจึงเรียบง่าย ไม่มีความขัดแย้งต่อกัน แต่กระนั้นมนุษย์ก็ยังดำเนินชีวิตอันดิ้นรน ไร้อารยธรรมไม่แตกต่างจากสัตว์ รุสโซ ขนานนามว่าเป็น “คนป่าผู้ทรงเกียรติ” (Noble savage) คือ เขาเป็นคนป่าเถื่อน ก็เนื่องจากเขาดำเนินเยี่ยงสัตว์ นอนกับดินกินกับทราย เขาเป็นผู้ทรงเกียรติก็เนื่องจากเขาเป็นผู้จิตใจดีบริสุทธิ์ มิได้มีกิเลสตัณหา ไม่มีความต้องการอันไม่พอ ไม่มีความอิจฉา ริษยา มุ่งร้ายต่อกัน ดังนั้น มนุษย์ในสภาวะธรรมจึงดำเนินชีวิตเยี่ยงคนป่าผู้ทรงเกียรติและเป็นเสรีชนที่มีอิสรภาพและความเสมอภาคอย่างเต็มที่ในเงื่อนไขที่เขาแต่ละคนมิได้มีปฏิสัมพันธ์ใด ๆ ต่อกันและกันอิสระเสรีของมนุษย์ผู้หญิงในสภาวะธรรมชาติ

นอกจากนี้ รุสโซ ยังอธิบายไว้ว่าธรรมชาติได้สร้างมนุษย์เพศหญิงสามารถใช้ชีวิตอยู่รอดได้ด้วยตัวเองโดยไม่ต้องไปอาศัยมนุษย์ผู้ชาย อีกทั้งยังตั้งครุภักและคลอดบุตรได้เองโดยไม่ต้องพึ่งผู้ชายอีกด้วย ดังนั้น ผู้หญิงในสภาวะธรรมชาติมีความอดทนและมีความสามารถดูแลตัวเองได้โดยลำพัง หลังจากนั้นนางจะเลี้ยงดูบุตรไปอีกระยะหนึ่ง และจะดูแลเด็กอีกไม่นานเพราะเด็กสามารถดูแลตัวเองได้เร็วกว่าเด็กที่เติบโตมาจากสังคมที่เจริญแล้ว ในที่สุดเด็กก็จะจากแม่ไปเองมีชีวิตอิสระตามลำพังด้วยตนเองและแม้ว่าถ้ามีโอกาสได้พบเจอผู้ให้กำเนิด นางก็ไม่สามารถจำกันและกันได้ เป็นเหมือนคนแปลกหน้า

ประการสุดท้าย รุสโซ เชื่อว่า การเกิดขึ้นของครอบครัวมนุษย์นั้น เป็นเรื่องของความบังเอิญและอารมณ์ความรู้สึกมากกว่าเหตุผลสำคัญอื่นใดแฝงไว้ โดยบรรยายไว้ว่า ในช่วงฤดูสืบพันธุ์ของมนุษย์ อาจมีบางคราวที่บางคราวที่มนุษย์เพศชายและเพศหญิงจำเป็นต้องอยู่ด้วยกันนานกว่าปกติ

ทำให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกที่หวานชื่นที่สุดต่อกันและกัน ทำให้ทั้งสองมีความรู้สึกว่าการอยู่ร่วมกันนั้น ให้ความอบอุ่นและความรู้สึกที่ดีที่ผูกพันกว่าการที่แยกจากกันไปเลย ๆ ดังนั้น เขาทั้งสองจึงเลือกที่จะอยู่ด้วยกันต่อไป จะเห็นว่า ครอบครัวของมนุษย์ในความคิดของรุสโซ นั้นเกิดจากความบังเอิญและเสรีภาพในการเลือกทำเช่นนั้น อันเป็นการกระทำที่เสรี ซึ่งได้เบี่ยงเบนไปจากธรรมชาติของมนุษย์ตามที่ได้เกิดมา คือ เขาทั้งสองนั้นมีได้มีอิสระสมบูรณ์เหมือนดังเดิม กลับมีความรู้สึกผูกพันต่อกันและกัน ซึ่งถือว่าเป็นบ่อเกิดแห่งพันธนาการของมนุษย์ซึ่งความผูกพัน ดังกล่าว ทำให้มนุษย์อ่อนแอลง เพราะมนุษย์มีห่วงใยกังวล ไม่สามารถตัดสินใจดำเนินชีวิตได้อย่างอิสระโดยลำพังเหมือนเช่นเดิม เมื่ออิสระสภาพของมนุษย์สูญหายลดทอนลง แต่เขาได้มาซึ่งความสุข ความอบอุ่น และความผูกพันทางอารมณ์และจิตใจ จากเริ่มต้นที่เป็น “มนุษย์เกิดมาเสรี” แต่บัดนี้ เขาเริ่มเข้าสู่ “พันธนาการ” จากการตัดสินใจโดยเสรีที่เลือกมาอยู่ร่วมกัน จึงได้เกิดการแบ่งงานกันทำอันเป็นผลมาจากพันธนาการของกันและกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์พัฒนาความเป็นอยู่ของตนมีเวลาคิดสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ นับว่าเป็นก้าวแรกของการพัฒนาไปสู่การมีอารยธรรมของมนุษยชาติ จากสภาพคนป่าที่ดำเนินชีวิตเยี่ยงสัตว์ พัฒนาเป็นการอยู่กินเป็นครอบครัว แต่กระนั้นเค้าลางของการสูญเสียการเป็น “ผู้ทรงเกียรติ” ก็เริ่มต้นขึ้น ซึ่งเกิดจากความหวงแหนคู่ของตนและอารมณ์ความรู้สึกทางจิตใจอื่น ๆ ที่ตามมาเขาไม่สามารถรู้สึกผูกพันคู่ของตนเพียงเท่าที่เขาผูกพันกับผลไม้ที่เขากินได้อีกต่อไปได้

ฟรีดริช นิตเช่ (Friedrich Nietzsche)

ฟรีดริช นิตเช่ (Friedrich Nietzsche, 1844-1900) นักปรัชญาชาวเยอรมัน ซึ่งได้รับอิทธิพลแนวคิดทางปรัชญามาจากโซเพนเฮาว์ แต่ได้พัฒนาแนวคิดทางปรัชญาได้เป็นระบบได้โดดเด่นกว่า และงานเขียนทางปรัชญาที่ทำให้เขามีชื่อเสียงจะเป็นประเด็นด้านจริยศาสตร์และการวิพากษ์ศาสนา มากกว่าด้านอื่น (Russell, 1993, p. 728) เขาได้แบ่งธรรมชาติมนุษย์ออกเป็น 3 ระดับคือ ระดับทาส ระดับนาย และระดับอภิมนุษย์ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ระดับทาส มนุษย์ในระดับนี้จะไม่เป็นตัวของตนเองเพราะกลัวความรับผิดชอบ ไม่กล้ามีความคิดของตนเอง จึงนิยมเดินตามอุดมการณ์ที่คนส่วนมากยอมรับ ไม่กล้าทำอะไรผิดแผกไปจากผู้อื่นเพราะไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น คนประเภทนี้ส่วนมากคิดว่าการการถือตามศีลธรรมแบบทาส (Slave morality) เช่นนี้เป็นวิธีที่ได้เปรียบที่สุดแล้ว เพราะปลอดภัยไม่ต้องสู้เสี่ยงอะไร ไม่ต้องคิด และไม่ต้องรับผิดชอบ เพียงแต่ยอมให้เกียรติคนบางคนที่มีความเหนือตนก็พอแล้ว นิตเช่ถือว่าพวกนี้คิดสั้นคิดว่าการกระทำเช่นนี้เป็นความฉลาด แต่นั่นหาใช่อุดมการณ์ของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ไม่

2. ระดับนาย มนุษย์ระดับนี้กล้าเสียและกล้าเสี่ยงเพื่อความเป็นใหญ่เหนือคนอื่น เขาจะทำอะไรตามใจ โดยถือคิดว่าตายเสียเลยดีกว่ายอมจำนน เมื่อเขากล้าเสี่ยงเช่นนี้ มนุษย์ระดับทาสก็จะเกรงกลัวยึดถือเป็นที่พึ่งและยอมให้เป็นนาย เขาจึงถือศีลธรรมแบบนาย (Master morality) トラบเท่าที่ไม่มีคู่แข่ง ครั้นมีคู่แข่งจะต้องต่อสู้กันจนตายไปข้างหนึ่ง แต่ถ้าหากพบผู้ที่มีพลังเข้มข้น แสดงความเป็นนายเหนือตนมาก ๆ เห็นว่าไม่มีประตูลู่แน่ ๆ เขาจะยอมจำนนโดยถือศีลธรรมแบบทาสทั้งที่เพื่อจะได้มีโอกาสใช้ศีลธรรมแบบนายกับผู้ที่ยอ่อนแอกว่าต่อไปได้โดยสะดวก บางครั้งเขาอาจจะยอมจำนนต่อคู่แข่งที่มีพลังใกล้เคียงกับตนชั่วคราว เพื่อหาเวลาล้มล้างในเวลาต่อมา นิตเช่คิดว่ามนุษย์ในระดับนายมีพลังเข้มข้นกว่ามนุษย์ระดับทาส จึงเอาเปรียบทุกคนและทุกสิ่งที่ยอ่อนแอ

กว่าตนในทุกวิถีทาง พวกนี้ทำความเจริญให้แก่มนุษยชาติ แต่ก็สร้างความเดือดร้อนให้ไม่น้อยเลยทีเดียว ทั้งมนุษย์ระดับทาสและระดับนายต่างก็มีกิเลสเป็นเครื่องนำทาง จึงต่างก็เป็นมนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์ด้วยกันทั้งสิ้น

3. ระดับอภิมนุษย์ (Superman) มนุษย์ระดับนี้ได้แก่นักปราชญ์ผู้เห็นแจ้งในสังขาร รู้ว่าเบื้องหลังของสิ่งที่ปรากฏทั้งหลายคือเจตจำนงที่จะมีอำนาจ รู้ว่าพลังหน่วยย่อยทั้งหลายล้วนรวมเอาเปรียบกันอยู่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงตกเป็นเหยื่อแห่งการเอาเปรียบกันอย่างไม่รู้จบสิ้น นิตเชคคิดว่าศาสนายังใหญ่ทั้งหลายในอดีตได้เห็นสังขารนี้มาแล้ว แต่ไม่สามารถพูดออกตรง ๆ อาจเป็นเพราะยังไม่พบคำศัพท์ที่เหมาะสมหรืออาจจะกลัวผู้ฟังไม่เข้าใจ นิตเชคคิดว่าตนเองเห็นแจ้งในสังขารเช่นกัน และเชื่อว่าอภิมนุษย์ย่อมมีใจมีใจสงบเยือกเย็น ไม่ตะเกียกตะกาย เพราะรู้ข้อเท็จจริงทางปฏิบัติ มนุษย์เราเกิดมาจะอยู่ในระดับทาสหรือระดับนายอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วแต่ว่าได้ส่วนแบ่งจากพลังธรรมชาติมาเข้มข้นเพียงไร ไม่ว่าจะเกิดมาในระดับใดก็ย่อมไม่อยู่ในระดับที่สมบูรณ์ หากไม่ปรับปรุงตัวเองก็จะมีทุกข์และก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เพราะต่างก็เห็นแก่ตัว พยายามดิ้นรนเอารอด เอาเปรียบกันและกัน ทางพ้นทุกข์มีอยู่อย่างเดียวคือ แต่ละคนต้องมุ่งปรับปรุงตนเองให้เป็นอภิมนุษย์ วิธีปรับปรุงก็คือศึกษาปรัชญาให้รู้สังขารอันแท้จริง และฝึกฝนตนให้มีใจอุเบกขาและสงบ หากในโลกนี้ทุกคนเป็นอภิมนุษย์กันหมด มนุษย์เราจะอยู่กันอย่างสงบสุข ไม่เอารอดเอาเปรียบกัน

ดังนั้นตามแนวคิดของนิตเชคดังกล่าวข้างต้น ธรรมชาติมนุษย์จึงมีระดับที่แตกต่างกัน โดยที่ในตัวคนคนเดียวก็อาจมีลักษณะทั้งสามอย่าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการดำเนินของเขาว่าจะเป็นอย่างไร เช่น ถ้ามีลักษณะเป็นคนที่ชอบรับฟัง ไม่ได้เพียง ยอมทำตามผู้อื่นก็จะมีลักษณะเป็นทาส ถ้าใช้ชีวิตในบทบาทที่ชอบทำตนเป็นนายเหนือคนอื่น จัดเข้าในในลักษณะนาย แต่ถ้ามีความเป็นตัวของตัวเอง เข้าใจตัวเอง จะมีลักษณะเป็นมนุษย์ที่ยิ่งใหญ่หรืออภิมนุษย์

ธรรมชาติมนุษย์ในทัศนะของศาสนาที่สำคัญ

ในส่วนแนวคิดธรรมชาติมนุษย์ในศาสนานั้น จะได้กล่าวถึงธรรมชาติมนุษย์ในทัศนะของพุทธศาสนา ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เพราะศาสนาเหล่านี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นศาสนาสำคัญของโลก โดยจะได้นำเสนอเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ธรรมชาติมนุษย์ในพุทธศาสนา

ในทัศนะของพุทธศาสนา มนุษย์ประกอบด้วยร่างกายและจิตใจ ซึ่งเรียกสั้น ๆ ว่ารูปกับนามซึ่งตกภายใต้กฎธรรมชาติ คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย อันเป็นส่วนหนึ่งของกฎไตรลักษณ์ กล่าวคือความไม่เที่ยงเป็นทุกข์และไม่มีสาระแก่นสาร ดังนั้นจึงอาจแบ่งธรรมชาติของมนุษย์ตามลักษณะของขั้น 5 หรือเบญจขันธ์ และหลักไตรลักษณ์ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

ขั้น 5

ขั้น 5 ในทางพุทธศาสนา หมายถึงสิ่งที่เป็นองค์ประกอบของมนุษย์หรือสัตว์เหล่าอื่นที่อยู่ในโลกหรือภพที่มีขั้น 5 อย่าง ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งแต่ละอย่างมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. รูป (Form) คือ ร่างกายหรือส่วนที่จับต้องได้เห็นได้หรือจะเรียกว่าเป็นส่วนของเนื้อหนัง รวมทั้งลักษณะและพฤติกรรมของร่างกาย ซึ่งเป็นส่วนของวัตถุหรือสสารรวมทั้งคุณลักษณะและอาการต่าง ๆ ที่ปรากฏของสสารนั้น รูปหรือสสารดังกล่าวนี้ ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า มหาภูตรูปหรือธาตุ 4 ได้แก่ ปฐวีธาตุหรือธาตุดิน อาโปธาตุหรือธาตุน้ำ เตโชธาตุหรือธาตุไฟ และวาโยธาตุหรือธาตุลม นอกจากมีลักษณะพื้นฐาน 4 อย่างเหล่านี้แล้ว ยังรูปที่อาศัยลักษณะพื้นฐานต่อหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าอุปาทายรูป หรือรูปอาศัย โดยจำแนกออกเป็น 24 อย่าง มีประสาททั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ความเป็นหญิง ความเป็นชาย เป็นต้น

2. เวทนา (Sensation) คือส่วนที่รับรู้อารมณ์ หมายถึงความรู้สึกที่เกิดจากการสัมผัสทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 หรือทางใจ ลักษณะความรู้สึกดังกล่าวนี้ แบ่งออกเป็น 3 ชนิดคือสุขเวทนา ความรู้สึกที่เป็นสุข หรือความสบายการสบายใจ ทุกขเวทนา ความรู้สึกที่เป็นทุกข์ หรือความไม่สบายกายไม่สบายใจ และอุเบกขาเวทนา ความรู้สึกเฉย กล่าวคือจะสุขก็ไม่ใช่จะทุกข์ก็ไม่ใช่

3. สัญญา (Perception) คือ ความจำ ซึ่งเป็นส่วนที่กำหนดได้หรือหมายรู้ โดยสามารถกำหนดรู้อาการ เครื่องหมาย หรือลักษณะต่าง ๆ ที่ทำให้จำและเข้าใจอารมณ์นั้น ๆ ได้ เช่น กำหนดรู้ทรวดทรง สี และชื่อที่เรียกรวมทั้งสมมติบัญญัติ เช่น คน อ้วน ผอม ขาว และดำ เป็นต้น สัญญาจึงเป็นอาการที่วิญญูณหรือจิตกำหนดว่าสิ่งที่รับรู้ นั้นคืออะไรและจำสิ่งที่รับรู้ นั้นไว้ด้วยสัญญา ซึ่งทำหน้าที่หลัก 2 อย่าง คือ การทรงจำไว้และการจำได้ การทรงจำไว้คือการเก็บข้อมูลที่พบเอาไว้ ส่วน จำได้คือรู้หรือนึกออกเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเคยพบมาแล้ว

4. สังขาร (Mental formations) คือสภาพที่ปรุงแต่งจิตให้ดี ชั่ว หรือเป็นกลาง ๆ หมายถึงพฤติกรรมหรือคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิตที่แสดงออกทางกายและวาจาในลักษณะต่าง ๆ เช่น ศรัทธา ความเชื่อ สติ ความระลึกได้ หิริหรือความละอายบาป โลภะ ความอยาก โทสะ ความโกรธ และ โมหะ ความหลง เป็นต้น

5. วิญญูณ (Consciousness) คือ ความรู้ตัว หรือการรู้แจ้งอารมณ์ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 และใจ เป็นความรู้ที่เป็นฐานให้กับนามชั้นอื่น ๆ เป็นทั้งความรู้ต้นและความรู้ตาม กล่าวคือ เมื่อมีอาการรับรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งทางประสาทสัมผัส เช่น การเห็น เป็นต้น จะเกิดความรู้เบื้องต้นซึ่งส่งผลให้เกิดเวทนา สัญญา และสังขารเกี่ยวกับสิ่งนั้น และจะเกิดความรู้ตามกิจกรรมของนามชั้นอื่น ๆ เช่น รู้สึกสบาย ก็รู้ว่าเป็นสุข เป็นต้น (วัชรระ งามจิตเจริญ, 2561, หน้า 338-348)

อย่างไรก็ตาม ชั้น 5 อย่างเหล่านี้ สามารถสรุปลง 2 ส่วนหลัก ๆ คือ รูป กับ นาม กล่าวคือส่วนที่เป็นร่างกาย จัดเป็นรูปชั้น ได้แก่ ธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ดังกล่าวข้างต้น สำหรับส่วนที่เป็นนามธรรม เช่น เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญูณ เรียกว่านามชั้น โดยนัยนี้ ธรรมชาตินามธรรมอาจแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ๆ คือ รูปกับนาม นั่นเอง

ไตรลักษณ์

นอกจากองค์ประกอบของมนุษย์ ที่เรียกว่า “ชั้น 5” มนุษย์ยังมีธรรมชาติและสภาวะที่เป็นไปตามกฎ “ไตรลักษณ์” หรือหลักสามัญลักษณ์ ซึ่งมีลักษณะ 3 ประการ คือ

1. อนิจจตา หรือเรียกสั้น ๆ ว่าความเป็นอนิจจัง หมายถึงความไม่เที่ยง ความเปลี่ยนแปลง เพราะสิ่งทั้งหลายมีลักษณะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไป ไม่มีความคงที่ตายตัว สิ่งที่เป็นอนิจจังหรืออนิจจลักษณะ นี้มีลักษณะที่สำคัญคือ การเกิดขึ้น การตั้งอยู่ และการดับไป

2. ทุกขตา ความเป็นทุกข์ หรือความทุกข์ หรือภาวะที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ซึ่งอาจจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ 1. ทุกขทุกขตา หมายถึงความรู้สึกว่าเป็นทุกข์ 2. สังขารทุกข์ หรือทุกข์ของสังขารทั้งปวง ซึ่งสามารถเกิดขึ้นกับทั้งสิ่งที่มีวิญญาณและไม่มีวิญญาณ และ 3. วิปริณามทุกข์ คือความทุกข์ที่เกี่ยวข้องกับความผันแปร

3. อนัตตตา ความเป็นอนัตตา คือความไม่มีสิ่ง เรียกว่า อัตตา รวมทั้งลักษณะของความไม่เป็นไปในอำนาจบังคับบัญชา ความเป็นอนัตตาในไตรลักษณ์จึงมีความหมายหลัก 2 ประการคือ 1. ความไม่มีสิ่งที่เรียกว่า อัตตาหรืออัตมัน คำว่าตัวตน จึงเป็นเพียงโวหารภาษาที่มนุษย์เราสร้างขึ้นมานั้น เพราะตามความจริง อัตตาหรือตัวตนเรานั้น เป็นเพียงการประชุมกันของขันธ์ 5 เป็นเพียงรูปกับนาม ไม่ใช่เป็นอัตตาและไม่มีอัตตาทั้งภายในและภายนอกขันธ์เหล่านี้ 2. ความเป็นอนัตตา หมายถึงลักษณะที่ไม่เป็นไปในอำนาจบังคับบัญชาหรือสังการใด ๆ ได้ กล่าวคือเราไม่สามารถสังการให้ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณเป็นไปอย่างที่เราต้องการ (วัชระ งามจิตฺตเจริญ, 2561, 68-78)

ดังนั้น ความเป็นอนัตตา จึงสะท้อนให้เห็นว่า ธรรมชาติของมนุษย์นั้นไม่มีสาระแก่นสาร หรือความเป็นตัวเป็นตน ไม่มีลักษณะอันใดที่จะทำให้เรายึดถือได้ว่ามันเป็นตัวเราของเรา ถ้ารู้เห็นอย่างชัดเจนถูกต้องแล้ว ความรู้สึกที่ว่าตัวตนก็จะไม่เกิดขึ้น แต่ที่เราไปหลงเห็นว่าเป็นตัวเป็นตนนั้นก็เพราะความไม่รู้อย่างถูกต้องนั่นเอง หลักไตรลักษณ์จึงประกาศความจริงว่า สิ่งปรุงแต่งทั้งปวงไม่เที่ยง สิ่งปรุงแต่งทั้งปวงเป็นทุกข์ สิ่งทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน

นิยาม 5

พระพุทธศาสนาสอนหลักความจริงว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นคนหรือสัตว์ หรือสิ่งของเป็นรูปธรรมหรือนามธรรม เป็นวัตถุ หรือเป็นเรื่องจิตใจ ไม่ว่าชีวิตหรือโลกที่แวดล้อมอยู่ก็ตาม ทั้งหมดทั้งล้วนเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย เป็นเรื่องของปัจจัยสัมพันธ์ ธรรมดาที่ว่ามันมองด้วยสายตามนุษย์เรียกว่ากฎธรรมชาติ เรียกในภาษาบาลีว่านิยาม แปลว่า กำหนดอันแน่นอน ทำนองหรือแนวทางที่แน่นอนหรือความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอน เพราะปรากฏให้เห็นว่า เมื่อมีเหตุปัจจัยอย่างนั้น ๆ แล้วก็จะมีความเป็นไปอย่างนั้นแน่นอน

กฎธรรมชาติหรือนิยามนั้น แม้จะมีลักษณะทั่วไปอย่างเดียวกันทั้งหมดคือ ความเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย แต่ก็อาจแยกประเภทออกไปตามลักษณะอาการจำเพาะที่เป็นแนวทางหรือเป็นแบบหนึ่งของความสัมพันธ์ อันจะช่วยให้กำหนดศึกษาได้ง่ายเมื่อว่าตามสายความคิดของพุทธศาสนา

กฎธรรมชาติหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่านิยามนี้ แบ่งออกได้ 5 อย่าง คือ

1. อุตุนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับปรากฏการณ์ฝ่ายวัตถุ โดยเฉพาะความเป็นไปของธรรมชาติแวดล้อมและความเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ เช่น เรื่องลมฟ้าอากาศ ฤดูกาล ฝนตกฟ้าร้อง การที่ดอกบัวบานกลางวันหุบกลางคือ การที่ดินน้ำบยุช่วยให้ต้นไม้งาม การที่คนโง่หรือจาม การที่สิ่งทั้งหลายผุพังเน่าเปื่อยเป็นต้น แนวความคิดของท่านมุ่งเอาความผันแปรที่เนื่องด้วยความร้อนหรืออุณหภูมิจึงนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์หรือที่เรียกกันว่าพันธุกรรม เช่น หลักความจริงที่ว่าพืชเช่นใดก็ให้ผลเช่นนั้น พืชมะม่วงก็ออกผลเป็นมะม่วง เป็นต้น

2. จิตนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต เช่น เมื่ออารมณ์ หรือสิ่งเร้า กระทบประสาทจะมีการรับรู้เกิดขึ้น จิตจะทำงานอย่างไร คือมีการไหวไหวแห่งภวังคจิต ภวังคจิตขาดตอนแล้ว มีอาวัชชนะแล้วมีการเห็น การได้ยิน หรือเมื่อจิตที่มีคุณสมบัติอย่างนี้เกิดขึ้นจะมีเจตสิกอะไรบ้าง ประกอบได้ หรือประกอบไม่ได้ เป็นต้น

3. กรรมนิยาม กฎแห่งธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือกระบวนการต่อการกระทำและการให้ผลของการกระทำ หรือพูดให้จำเพาะลงไปอีกว่า กระบวนการแห่งเจตจำนง หรือความคิดปรุงแต่งสร้างสรรค์ต่าง ๆ พร้อมทั้งผลที่สืบเนื่องออกไปอันสอดคล้องสมกัน เช่น ทำกรรมดีมีผลดี ทำกรรมชั่วมีผลชั่ว เป็นต้น

4. ธรรมนิยาม กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันและกันของสิ่งทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างที่เราเรียกกันว่า ความเป็นไปตามธรรมดา เช่นว่า สิ่งทั้งหลายมีความเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไป เป็นธรรมดา คนย่อมมีความเกิดแก่เจ็บตายเป็นธรรมดา ธรรมดาของคนยุคนี้ มีอายุขัยประมาณร้อยกว่าปี ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติหรือไม่ก็ตาม ย่อมเป็นธรรมดาของทั้งหลายที่เป็นสภาพไม่เที่ยง ถูกปัจจัยบีบคั้น และไม่ใช่อัตตา

เมื่อมองในแง่ของมนุษย์ ธรรมนิยามเป็นกฎสำคัญที่สุดเพราะเป็นเรื่องของมนุษย์โดยตรง มนุษย์เป็นผู้แสวงสรุปรูปร่างธรรม และกรรมก็เป็นเครื่องปรุงแต่งวิถีชีวิตโชคชะตาของมนุษย์ ถ้าแบ่งขอบเขตอำนาจในโลกตามอย่างที่คนปัจจุบันนิยมคือ แบ่งเป็นเขตแดนหรือวิสัยของธรรมชาติ กับ เขตแดนกับวิสัยของมนุษย์ ก็จะทำให้เห็นว่ากรรมนิยามเป็นเขตแดนของมนุษย์ ส่วนกฎหรือนิยามข้ออื่น ๆ ทั้งหมดเป็นเขตแดนของธรรมชาติ มนุษย์เกิดจากธรรมชาติและเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ แต่มนุษย์ก็มีวิสัยพิเศษส่วนหนึ่งที่เป็นของตนเองกล่าวคือกรรมนิยามนี้ ซึ่งได้สร้างสังคมและสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ขึ้นเป็นจุดอีกโลกหนึ่งต่างหากจากโลกธรรมชาติ อนึ่ง ในเขตแดนแห่งกรรมนิยามนั้น สารหรือตัวแท้ของกรรมคือเจตนาหรือเจตจำนง ดังนั้น กรรมนิยามจึงเป็นกฎที่ครอบคลุมโลกแห่งเจตจำนง หรือโลกแห่งความคิดนึกปรุงแต่งสร้างสรรค์และทำลาย ทั้งหมดเท่าที่เกิดจากฝีมือมนุษย์ ไม่ว่ามนุษย์จะไปเกี่ยวข้องและใช้นิยามอื่นเหล่านั้นอย่างไร ก็อยู่ที่กรรมนิยาม กรรมนิยามเป็นวิสัยของมนุษย์เป็นขอบเขตที่มนุษย์มีอำนาจปรุงแต่งแสวงสรุบบันดาล

เนื่องด้วยกรรมนิยาม เป็นเรื่องของมนุษย์โดยตรง ครอบคลุมโลกแห่งเจตจำนงและการปรุงแต่งสร้างสรรค์ของมนุษย์ เป็นแกนนำในการปรุงแต่งชีวิตตนเองของมนุษย์แต่ละคน เป็นเครื่องชี้กำหนดแนวทางของสังคม และผลงานสร้างสรรค์ทำลายของมนุษย์ เป็นฐานที่มนุษย์อาศัยก้าวเข้าไปเกี่ยวข้องกับนิยามอื่น ๆ เพื่อปรุงแต่งบังคับควบคุมโลกของธรรมชาติ โดยนัยที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงสอนเน้นถึงความสำคัญของกรรมเป็นอย่างมาก ดังนั้นพุทธพจน์ที่คุ้นกันดีว่า สัตว์โลกเป็นไปตามกรรม หรือโลกเป็นไปเพราะกรรม กรรมจึงเป็นคำสอนสำคัญยิ่งเรื่องหนึ่งในพระพุทธศาสนา

กรรมนั้น เมื่อจำแนกตามคุณภาพ หรือตามธรรมที่เป็นมูลเหตุ ย่อมแบ่งได้เป็น 2 อย่างคือ

1. อกุศลกรรม กรรมที่เป็นอกุศล การกระทำที่ไม่ดี กรรมชั่วหมายถึงการกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ โทสะ หรือโมหะ

2. กุศลกรรม กรรมที่เป็นกุศล การกระทำที่ดี หรือกรรมดี หมายถึงการกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ หรืออโมหะ

แต่ถ้าจำแนกตามทวารคือทางที่ทำการ หรือทางแสดงออกของกรรม สามารถจัดเป็น 3 ประเภท กล่าวคือ

1. กายกรรม กรรมที่ทำได้ด้วยกาย หรือการกระทำทางกาย
2. วจีกรรม กรรมที่ทำได้ด้วยวาจา หรือการกระทำทางวาจา
3. มโนกรรม กรรมที่ทำได้ด้วยใจ หรือการกระทำทางใจ

ในบรรดากรรม 3 อย่าง คือ กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมที่กล่าวไว้ข้างต้นนั้น มโนกรรมสำคัญที่สุด และมีผลกว้างกว่าและรุนแรงที่สุด เหตุที่มโนกรรมสำคัญที่สุด ก็เพราะเป็นจุดเริ่มต้นคนคิดก่อนแล้วจึงพูดจึงกระทำคือแสดงออกทางกายและวาจา ดังนั้น วจีกรรมและกายกรรมจึงขยายออกมาจากมโนกรรมนั่นเองและที่ว่ามีผลกว้างรุนแรงมากที่สุดก็เพราะว่ามโนกรรมรวมถึง ความเชื่อถือ ความเห็น ทฤษฎี แนวความคิดและค่านิยมต่าง ๆ ที่เรียกว่าทฤษฎี ซึ่งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทั่วไปของบุคคล ความเป็นไปในชีวิตของบุคคลและคติของสังคมทั้งหมด เมื่อเชื่อเมื่อเห็น หรือนิยามอย่างไร ก็คิดการพูดจาสั่งสอนชักชวนกันและทำการต่าง ๆ ไปตามสิ่งที่เชื่อที่เห็นที่อย่างนั้น ถ้าเป็นสัมมาทฤษฎี การดำริ พุดจา และทำการดำเนินไปในทางดีเป็นมิจฉาไปด้วย ถ้าเป็นมิจฉาทฤษฎี การดำริ พุดจา และทำการต่าง ๆ ก็ดำเนินไปในทางผิดที่เป็นมิจฉาไปด้วย เช่น คนและสังคมที่เห็นว่าความฟุ้งพร้อมทางวัตถุมีค่าสูงสุดเป็นจุดหมายที่พึงใฝ่ประสงค์ ก็เพียรพยายามแสวงหาให้ฟุ้งพร้อมและถือเอาความฟุ้งพร้อมด้วยวัตถุนั้น เป็นมาตรฐานวัดความเจริญรุ่งเรืองเกียรติยศและศักดิ์ศรีเป็นต้น วิถีชีวิตของคนและแนวทางของสังคมนั้นก็จะเป็นไปในรูปแบบหนึ่ง ส่วนคนและสังคมที่ถือความสงบสุขทางจิตใจเป็นที่หมาย ก็จะมีวิถีชีวิตและความเป็นไปอีกแบบหนึ่ง (พุทธธรรม, 2538)

ธรรมชาตินุษย์ในศาสนาคริสต์

ศาสนาคริสต์เชื่อว่าพระเจ้าสร้างโลกและสรรพสิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระองค์ทรงสร้างมนุษย์ขึ้น ตามที่พระองค์ประสงค์โดยพระเจ้าตรัสว่า “เราสร้างมนุษย์ตามฉายา ตามอย่างของเราให้ครอบครองฝูงปลาในทะเล ฝูงนกในอากาศและสัตว์ให้ปกครองแผ่นดินและสัตว์ต่าง ๆ” และพระเจ้าทรงสร้างมนุษย์จากผงคลีดินพร้อมกับทรงมองชีวิตให้ โดยเริ่มจากการปั้นมนุษย์ด้วยผงคลีดินระบายลมปราณเข้าทางจมูก มนุษย์จึงเป็นผู้มีชีวิต และทรงสร้างให้มีชายและหญิง

มนุษย์ที่พระเจ้าทรงสร้างขึ้นนั้นคืออาดัมกับฮาวา ซึ่งมีสสารารสเหมือนกับพระเจ้าแต่ต่ำกว่า มีความรักเป็นศูนย์กลางแห่งชีวิต ดำรงอยู่อย่างมีความสุขและเป็นอมตะในสวนเอเดน ระยะแรกทั้งสองเป็นผู้ที่เชื่อฟังพระเจ้าทุกอย่าง โดยเฉพาะคำสั่งที่ว่า “บรรดาผลไม้ทุกอย่างในสวนนี้ เจ้ากินได้ทั้งหมดเว้นแต่ต้นไม้แห่งความสำนึกในความดีและความชั่ว ขอดันไม้นั้นอย่ากิน เพราะวันใดที่เจ้าขึ้นกินเจ้าจะต้องตาย”

จนกระทั่งวันหนึ่งซาตานมายั่วให้ฮาวาและอาดัมกินผลไม้ นั้น ทั้งสองได้เชื่อคำของซาตานและกินผลไม้ นั้น ทั้งได้ทั้งคู่ได้เห็นรูปร่างซึ่งกันและกัน ต่อมาจึงได้หาใบไม้มาปิดอวัยวะของตนเอง เมื่อพระเจ้ามาถึงสวนเอเดนไม่เห็นอาดัมกับฮาวาเหมือนเดิม และรู้ว่าทั้งสองเกิดความละอายต่อพระองค์ พระเจ้าจึงทำการลงโทษในฐานะที่เชื่อฟังพระเจ้า พระองค์ตรัสว่า “เจ้าจะต้องหากินด้วยเหงื่ออาบหน้า จนเจ้ากลับไปเป็นดิน เพราะเราสร้างเจ้ามาจากดิน เจ้าเป็นผงคลีดินและจะต้องกลับเป็นผงคลีดินตามเดิม” จากนั้นมาพระเจ้าได้ส่งมนุษย์ออกจากสวนเอเดน มาอยู่ในโลกมนุษย์และต้อง

เผชิญกับความทุกข์อย่างต่าง ๆ แต่พระองค์ก็ได้มอบสิทธิพิเศษไว้คือสติปัญญาเจตเสรีและอารมณ์ต่อมานุษย์ได้ถือกำเนิดในครรภ์ของสตรีโดย “ฝ่ายชายนั้นได้สมสู่กับฮาวาภรรยาตน นางก็มีครรภ์คลอดบุตร” อยู่มามนุษย์เริ่มทวีมากขึ้นบนแผ่นดินและมีบุตรหญิง บุตรชายของพระเจ้าเห็นว่าบุตรหญิงของมนุษย์งามดีก็เลือกและรับไว้เป็นภรรยาพระยาห์เวห์จึงตรัสว่า “วิญญาณของเราจะไม่ต่อสู้อกับมนุษย์ตลอดกาล เพราะมนุษย์เป็นแต่เนื้อหนัง วันเวลาของเขา คือ 120 ปี” เวลานั้นมีคนเนฟิลอยู่บนแผ่นดิน ภายหลังที่บุตรชายของพระเจ้าเข้าหาบุตรหญิงของมนุษย์และมีบุตรคือ พวกที่เป็นเหล่านักรบในโบราณกาล เป็นพวกที่มีชื่อเสียง พระยาห์เวห์ทรงเห็นว่าความชั่วร้ายของมนุษย์มีมากบนแผ่นดินและทรงเห็นว่าเค้าความคิดในใจทั้งหมดของเขาล้วนเป็นเรื่องชั่วร้ายตลอดเวลา พระยาห์เวห์เสียพระทัยที่ทรงสร้างมนุษย์ไว้บนแผ่นดินและโหม่นสยันักพระยาห์เวห์จึงตรัสว่า “เราจะกวาดล้างมนุษย์ที่เราได้สร้างมานี้ไปเสียจากแผ่นดิน ทั้งมนุษย์และสัตว์ใช้งาน กับสัตว์เลื้อยคลานและนกในอากาศด้วย เพราะว่าเราเสียใจที่ได้สร้างพวกเขา” แต่โมอาห์เป็นที่โปรดปรานในสายพระเนตรของพระยาห์เวห์ (พระคริสตธรรมคัมภีร์, 2012)

ในทัศนะทางศาสนาคริสต์ ได้แบ่งองค์ประกอบของมนุษย์เป็น 3 ส่วนคือ ร่างกาย จิตใจ และวิญญาณ ซึ่งแต่ละอย่างมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ร่างกาย สามารถแบ่งออกเป็นย่อยย่อย ได้แก่

1.1 ร่างกายบาป (The body of Sin) หมายถึง ร่างกายที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของต้นหาความชั่วต่าง ๆ

1.2 ร่างกายที่ถูกไถ่บาป (The redeemed body) หมายถึง ร่างกายที่ได้นับการไถ่บาปโดยพระเยซู

1.3 ศาสนจักรในฐานะเป็นกาย (The Church as the body) หมายถึง ชาวคริสต์ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของศาสนจักร และศาสนจักรเปรียบเสมือนร่างกายของพระคริสต์

1.4 ร่างกายที่เป็นอมตะ (The Immortal body) หมายถึง ผู้ที่ล้างบาปเพื่อให้ร่างกายบริสุทธิ์ก่อนถึงวันพิพากษา ซึ่งจะทำให้มีชีวิตนิรันดร์

2. จิตใจ คือการคิด เหตุผลที่ตอบสนองความรู้สึกของมนุษย์ เป็นส่วนที่ติดต่อกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในโลก มีคุณภาพสูงกว่าร่างกาย มีโอกาสทำชั่วได้ด้วยความคิด จิตใจนี้ได้มาจากลมปราณ ที่พระเจ้าทรงระบายไว้

3. วิญญาณ เป็นความรู้สึกชั้นสูงที่ได้จากลมปราณ มีความสามารถพิเศษที่จะสัมผัสหรือติดต่อกับพระเจ้าได้

ศาสนาคริสต์เชื่อว่าชีวิตมนุษย์ในโลกนี้นั้นมีเพียงครั้งเดียว ไม่มีการกลับมาใช้ชีวิตบนโลกนี้อีกแต่มนุษย์ทุกคนจะได้มีชีวิตขึ้นอีกครั้ง ในวันพิพากษา ซึ่งพระเจ้าจะทำให้มนุษย์ฟื้นขึ้นมาจากความตายในการฟื้นขึ้นมานั้นจะได้รับชีวิตนิรันดร์ ดังข้อความในพระคัมภีร์ที่ระบุไว้ว่า เมื่อบรรดาผู้อยู่ในอุโมงค์ฝังศพจะได้ยินสำเนียงของพระองค์และจะได้อันขึ้นมาจากผู้ที่ได้ประพาศติจะขึ้นมาสู่ชีวิต แต่ผู้ที่ได้ประพาศติจะขึ้นมาสู่การพิพากษา วันพิพากษานั้น พระเจ้าทรงใช้ คันชั่งและตราชูอันเที่ยงตรงตัดสินความดีและความชั่ว ความบาปที่มนุษย์ใดกระทำให้

บาปในศาสนาคริสต์เกิดจากที่มนุษย์ไม่เชื่อฟังพระเจ้า ซึ่งอาดัมกับอีวาได้ก่อกวนและกลายเป็นบาปกำเนิดซึ่งมีติดตัวมนุษย์ทุกคนบาปจึงเป็นธรรมชาติที่ติดอยู่ในจิตใจมนุษย์ทุกคน บาป

จะเป็นสิ่งที่สั่งให้มนุษย์กระทำชั่วและมนุษย์ก็จะกระทำตามเสมอ ความบาปที่สำคัญคือ ความห่างเหินจากพระเจ้า กระทำความชั่วและเมื่อมนุษย์กระทำความชั่วมากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าก็จะยิ่งห่างเหินและนั่นคือความบาปอย่างร้ายแรง

ธรรมชาติบาปของมนุษย์นั้น คือ ความเห็นแก่ตัว การยกตัวเองเป็นใหญ่กว่าพระเจ้า การดูหมิ่นพระเจ้า ซึ่งมีอยู่ในมนุษย์ 3 ประเภทคือ

1. คนชั่ว หมายถึง การทำชั่วตลอดเวลาเนื่องมาจากบาปที่อยู่ในใจ
2. คนดี หมายถึง คนที่ดีด้วยการแสดงออกจากการภายนอก แต่ในใจยังมีความชั่วอยู่ พวกทำดีบังหน้า
3. คนถือศาสนา หมายถึง คนดีที่ประพฤติตามพระบัญญัติ ตามคำสอนแต่มักคิดว่าตนดีกว่าผู้อื่น

ศาสนาคริสต์ เชื่อว่าพระเจ้า (พระยะโฮวา) เป็นความจริงสูงสุด เป็นสิ่งแท้จริงดำรงอยู่เป็นนิรันดร์และเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งซึ่งพระองค์ได้ทรงสร้างฟ้าและดิน จากนั้นได้สร้างสิ่งต่าง ๆ ตามมา พระเจ้าจึงเป็นพื้นฐานการถือกำเนิดของสรรพสิ่ง เหตุนี้พระเจ้าจึงยิ่งใหญ่ที่สุด เป็นเจ้าแห่งฟ้าสวรรค์ และพระเจ้าแห่งแผ่นดินโลกมีพระเจ้าเพียงผู้เดียวเท่านั้นดำรงอยู่เป็นนิรันดร์และเป็นพระเจ้าองค์เดียว ดังนั้นจงรักพระองค์ผู้เป็นพระเจ้าด้วยสุดใจสุดจิตของเจ้า ด้วยความคิดและด้วยสิ้นสุดกำลังของเจ้า ดังนั้นพระเจ้าจึงเป็นความดีสูงสุด การที่มนุษย์จะเข้าถึงพระเจ้าหรือความดีสูงสุดได้นั้นก็ด้วยการรับพระเยซูเป็นผู้ช่วยให้รอด และที่สำคัญที่สุดคือการมี “ความรัก” หรือความปรารถนาที่ต้องให้ผู้ที่ตนรักนั้นมีความสุขปิติยินดีและอยู่เย็นเป็นสุข ดังคำสอนที่ว่า ให้เราทั้งหลายรักซึ่งกันและกัน เพราะว่าความรักเป็นมาจากพระเจ้า และทุกคนที่รักก็บังเกิดมาจากพระเจ้าและรู้จักพระเจ้าผู้ที่ไม่รักก็ไม่รู้จักพระเจ้า เพราะว่าพระเจ้าทรงเป็นความรัก

ดังนั้น ในทัศนะของศาสนาคริสต์ มนุษย์เป็นเพียงสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้นมา จึงมีข้อจำกัดทั้งด้านร่างกายและจิตวิญญาณ แต่ถ้ามีศรัทธาเชื่อมั่นในพระเป็นเจ้ามนุษย์ก็สามารถเข้าสู่ภาวะที่มั่นคงปลอดภัยได้

ธรรมชาติมนุษย์ในศาสนาอิสลาม

“อิสลาม” เป็นภาษาอาหรับ มีความหมายว่า สันติ และการจำนนต่อพระเป็น ผู้นับถือศาสนานี้เรียกว่า “มุสลิม” แปลว่าผู้รักสันติหรือยอมตนมอบกายถวายชีวิตแก่พระเป็นเจ้าเพื่อสันติ (เสฐียรพันธุ์รพี, 2563, หน้า 350) ศาสนานี้มีชีวิตเกี่ยวกับการสร้างโลกและสรรพสิ่งเช่นเดียวกับศาสนาคริสต์ โดยเชื่อว่า เมื่อพระเจ้าสร้างโลก พระองค์ทรงสร้างมนุษย์ให้ปกครองโลกและสรรพสิ่ง เมื่อครั้งทรงสร้างมนุษย์นั้น “พระองค์ได้เริ่มสร้างมนุษย์จากดิน” และพระเจ้าได้กล่าวว่า “และโดยแน่นอนยิ่ง เราได้สร้างมนุษย์จากดินแห่งที่มีเสียงแห่งลมดำทำเป็นรูปร่าง

เมื่อมนุษย์คู่แรกเกิดขึ้นคือ อาดัมกับฮาวา พระเจ้าได้ตรัสว่า “โอ! อาดัมเจ้าและคู่ครองของเจ้า จงพำนักอยู่ในสวรรค์เถิดและเจ้าทั้งสองจงรับปากจากสวรรค์ โดยความอุดมสมบูรณ์เถิดเท่าที่เจ้าทั้งสองปรารถนา แต่เจ้าทั้งสองจงอย่าเข้าใกล้ต้นไม้” อาดัมและฮาวาได้ใช้ชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข แต่แล้วมารร้ายก็ได้ใช้อุบายหลอกลวงให้ทั้งสองกินผลไม้ นั้น ทั้งอาดัมกับฮาวากับบริวาร ผลจากต้นไม้แล้วส่วนอวัยวะอนาจารแห่งบุคคลทั้งสองก็ประจักษ์ชัดแก่ตนทั้งสองและทั้ง

สองรีบจัดการเต็ดไปไม่ในสวรรค์มาปิดอำพรางส่วนอนาจารของเขาทั้งสอง และอาดัมได้ฝ่าฝืนองค์อภิบาลของเขา ดังนั้นเขาจึงพลาดพลั้ง ไม่สมหวัง ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้ทั้งสองต้องหลุดพ้นมาจากสวรรค์และหมดความสุขซึ่งพระเจ้าตรัสไว้ว่าพวกเขาจะลงโทษไปเกิด โดยต่างก็เป็นศัตรูแก่กันและกันและพวกเขาก็จะมีที่อยู่อาศัยในพื้นพิภพ และมีสิ่งเสพสุขอยู่จนถึงชั่วคราวเท่านั้น หาได้ถาวรแต่ประการใดไม่ ต่อมามนุษย์ทั้งสองจึงต้องได้รับความทุกข์ยากลำบาก ในระยะนี้เองมนุษย์ได้ถือกำเนิดขึ้นอีกลักษณะหนึ่งคือ มนุษย์ถือกำเนิดจากน้ำที่หลั่งออกมา แล้วพระเจ้าได้สร้างเชื้อสุจิเป็นก้อนเลือด ได้ให้ก้อนเลือดเป็นก้อนเนื้อ ให้ก้อนเนื้อมีกระดูก หุ้มกระดูกด้วยเนื้อแล้วทำให้เขาเป็นอีกกำเนิดหนึ่งโดยที่พระองค์ คือ ผู้ทรงทำรูปร่างของสุเจ้าในมดลูกตามที่พระองค์ประสงค์และพระองค์ทำให้เขาสมบูรณ์ และทรงเป่าวิญญาณของพระองค์เขาไปในเขาและพระองค์ให้สุเจ้ามีหู ตา แลหัวใจ และพระเจ้าได้สั่งว่าจะให้อยู่ในมดลูกก่อน จนถึงเวลากำหนดไว้แล้วเราได้ให้เจ้าคลอดออกมาเป็นทารก

ในทัศนะของศาสนาอิสลามเมื่อพระเจ้าสร้างมนุษย์แล้ว พระองค์ได้ให้มนุษย์อยู่บนโลก จนกว่าจะเป็นผู้ใหญ่ แก่ชราและตายในที่สุด ตลอดเวลาที่มนุษย์มีชีวิตอยู่นั้นมนุษย์จะต้องประกอบไปด้วยสิ่งสำคัญ 2 ประการที่พระเจ้าทรงมอบให้คือ ร่างกาย และจิตใจหรือวิญญาณ

ดังนั้น คนดีย่อมมี 2 สภาวะในตนเอง สภาวะที่หนึ่ง คือความเป็นคน และสภาวะที่สอง คือ ความมีศรัทธา ในส่วนของความเป็นคนย่อมอยู่ในกฎของสภาวะแห่งธรรมชาติเฉกเช่น สิ่งมีชีวิตทั่วไป ไม่มีข้อยกเว้นแก่ผู้ใด ส่วนสภาวะที่สองนั้น คือการที่เป็นผู้ที่มีศรัทธา ใช้ชีวิตสอดคล้องตามคำสอนของศาสนา มีความเชื่อที่ถูกต้องสิ่งมีชีวิตต้องพึ่งพาน้ำฉันใด มนุษยชาติต้องมีศรัทธาฉันนั้นชีวิตที่มีคุณธรรมและจริยธรรมถือศานามั่นคงดำรงการมาฆ (มนัสการ) จ่ายชะกาต (บริจาคทาน) ใช้ชีวิตอย่างสมถะ มักน้อย ชีวิตในโลกนี้เป็นเพียงการละเล่นที่ไร้สาระ (วิโรจน์ นาคชาตรี, 2540)

นอกจากนี้อิสลามเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนหลังจากตายไปแล้ว ยังจะต้องใช้ชีวิตอยู่ในสุสานหรือหลุมฝังศพ (บัยรฺ) เพื่อรอการตัดสิน โดยอัลเลาะห์จะให้มนุษย์ทั้งมวลฟื้นขึ้นมาจากความตายในวันกิยามะฮ์โดยลำพัง (ไม่มีทรัพย์สินและบริวารติดตามมาด้วย) ซึ่งชีวิตของมนุษย์นั้นพระองค์ทรงบันดาลให้สิ่งมีชีวิต (สืบพันธุ์มา) จากสิ่งไร้ชีวิต และทรงบันดาลให้สิ่งไร้ชีวิตมาจากสิ่งมีชีวิต และพระองค์ทรงชุบชีวิตแห่งแผ่นดิน ให้มีความอุดมสมบูรณ์ ภายหลังจากความตายของมัน (ด้วยความแห้งแล้ง) และเช่นนั้นแหละที่พวกเขาจะถูกนำออกมาจากสุสาน ให้มีชีวิตอีกครั้งหลังความตาย แล้วต่อมาพวกเขาก็จะถูกนำตัวกลับมายังพระองค์ดังนั้นมนุษย์พึงสังวร แท้จริง อัลเลาะห์ทรงสิทธิ์อำนาจในสิ่งที่มิอยู่ในฟากฟ้าและแผ่นดิน พระองค์ทรงรอบรู้ในสิ่งที่พวกเขาสังกัดตนอยู่และวันที่พวกเขากลับคืนสู่พระองค์ และพระองค์ทรงแจ้งให้พวกเขารู้สิ่งที่พวกเขาได้ประพฤดิไว้ (และผลตอบแทนจากความประพฤติดังกล่าว) และพระอัลเลาะห์ทรงรอบรู้เป็นที่สุดในทุกที่ จากนั้นอัลเลาะห์จะพิจารณาตอบแทนความดี และลงโทษแก่มวลมนุษย์โดยผู้ใดทำความดี ไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิงและเขา และสามารถเข้าสู่สรวงสวรรค์ และได้เตรียมนรกไว้แล้วสำหรับผู้ที่มีบาป ทำบาปและเมื่อถูกตัดสินแล้วมนุษย์จะได้ใช้ชีวิตอยู่อย่างนิรันดร์ทั้งในสวรรค์และในนรกโดยไม่กลับมาเกิดอีก

ความหมายของคำว่าบาปในศาสนาอิสลาม คือ การไม่ทำตามหรือฝ่าฝืนคำสั่งของอัลเลาะห์ และบาปหนักที่สุดเรียกว่า “ชิริก” (Shirk) คือ การนำเอาสิ่งอื่นหรือคนอื่นไปเทียบกับพระเจ้าความบาปนี้ไม่ได้กำหนดจากการกระทำทางร่างกาย แต่อยู่ที่เจตนาเป็นหลักและเจตนาตัวเองเป็นเครื่องตัดสินการกระทำว่าดีหรือชั่ว เจตนาที่ทำให้เกิดความบาปขึ้นจะต้องมีองค์ประกอบ 2 ประการคือ

1. บรรลุนิติภาวะทางศาสนา

2. มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์

การที่มุสลิมไม่กระทำตามหลักสำคัญทางศาสนาหรือทำตามกฎที่วางไว้ซึ่งกฎนี้คือคำสั่ง เช่น ต้องทำละหมาด บริจาคทาน ถ้าบุคคลใดไม่ทำถือว่าบุคคลนั้นเป็นบาป เนื่องจากอิสลามไม่เชื่อเรื่องบาปกำเนิด ดังนั้น ศาสนาอิสลามจึงถือว่า อัลเลาะห์หรือผู้เป็นพระเจ้า (God) คือ ความจริงสูงสุด ถึงพร้อมด้วยคุณค่าแห่งความดีทั้งปวง ดังข้อความในคัมภีร์อัลกุรอานที่ว่า “แท้จริงอัลเลาะห์พระองค์ทรงสั่งจะแท้จริงสิ่งที่พวกเขาวอนนัสนอกเหนือจากพระองค์ท่านเป็นสิ่งโมฆะ และแท้จริงอัลเลาะห์ทรงไว้ซึ่งความสูงส่ง ทรงไว้ซึ่งความยิ่งใหญ่” “พระองค์ทรงสิทธิสรรพสิ่งในฟากฟ้าและสรรพสิ่งในแผ่นดิน และแท้จริงอัลเลาะห์นั้น พระองค์ทรงร่ำรวยยิ่ง ทรงเป็นที่สรรเสริญยิ่ง ทรงอำนาจยิ่ง ที่จริงอัลเลาะห์ทางสูงส่งนัก ทรงอำนาจปกครอง ทรงสั่งจะ ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากพระองค์ และอัลเลาะห์ทรงอำนาจสิทธิ์ในการบริหารฟากฟ้าและแผ่นดิน และอันเลาะห์เท่านั้นเป็นที่กลับคืน และอัลเลาะห์ทรงรอบรู้เป็นที่สุดในทุก ๆ สิ่ง พระองค์คืออัลเลาะห์ซึ่งไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากพระองค์

ธรรมชาติมนุษย์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นศาสนาที่เก่าแก่ที่สุด และนับถือ “พระเจ้า” ว่าเป็นสิ่งแท้จริงสูงสุด ไม่มีขอบเขต ไม่ถูกกำหนดด้วยกาลเป็นที่เกิดขึ้นของสากลจักรวาล อยู่ในฐานะเป็นพระผู้สร้าง เรียกว่า “ปรมาตมัน” หรือ “พรหมัน” ปรมาตมันนี้มีรูปร่าง ไม่มีเบื้องต้น ไม่มีที่สิ้นสุด ดำรงอยู่ตลอดกาล มีอยู่ในทุกสิ่ง โดยทุกสิ่งเกิดจากการสรรค์สร้างของ ปรมาตมัน หรือ พรหมันเองไม่ใช่สิ่งที่ถูกสร้างให้เกิด แต่เป็นสภาวะสูงสุดที่มีอยู่ได้ด้วยตนเอง

ในทัศนะของพราหมณ์-ฮินดูแบ่งคนออกเป็น 4 วรรณะ คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ และ ศูทร แต่ละวรรณะหน้าที่หรือธรรมะแน่นอนที่ต้องปฏิบัติ เช่นหน้าที่ของ พราหมณ์ คือ ให้การศึกษาอบรมจิตใจ ปฏิบัติพิธีกรรม บำเพ็ญตบะ เป็นต้น กษัตริย์ มีหน้าที่คุ้มครองป้องกันภัยแก่ประชาชนในยามสงครามและบริหารบ้านเมืองให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย แพศย์ มีหน้าที่ด้านพาณิชยกรรมและเกษตรกรรม ส่วนศูทร มีหน้าที่รับใช้คนวรรณะอื่น

มีอยู่หลายทัศนะที่กล่าวถึงกำเนิดระบอบวรรณะ ในภาษาสันสกฤตคำว่า “วรรณะ” หมายถึงลักษณะแต่ที่เข้าใจโดยทั่วไปหมายถึงผิวกาย ในอินเดียบราณ วรรณะในความหมายของผิวกายถูกนำมาใช้เพื่อแบ่งให้เห็นข้อแตกต่างระหว่างพวกอารยันผิวขาวกับพวกทราวิท ผิวดำ อีกคำหนึ่งที่ว่า วรรณะหมายถึงคือกำเนิด เพราะกำเนิดที่แตกต่างกัน จึงเรียกว่าฤๅษี พราหมณ์ นักบวชกษัตริย์ พ่อค้า แพศย์ และคนที่ทำหน้าที่รับใช้วรรณะอื่นเรียกว่าศูทร

ที่มาแต่เดิมของความเชื่อถือเรื่องระบอบวรรณะ ปรากฏในเพลงสวดชื่อ ปุรุષะ – สุกตะ ของฤๅษีที่เชื่อว่า พราหมณ์เกิดจากปากของพรหม กษัตริย์เกิดจากแขน แพศย์เกิดจากขา และศูทรเกิดจากเท้า ส่วนความเชื่อในเรื่องนี้ยังเป็นจริงเป็นจัง จนกระทั่งส่งผลต่อชีวิตในสังคมก็เมื่อมนูสมฤติ นำความเชื่อดังกล่าวมาสัมพันธ์กับพิธีอุปนยาสังสการะ ส่วนในศรีมัท ภควัทคีตา มีความเชื่อว่า วรรณะทั้ง 4 มีมูลเหตุมาจากคุณสมบัติของประภคฤติคือ สัตตวะ รัษส และตัมส เนื่องจากภควัทคีตาเชื่อว่า ไม่มีที่ใด ไม่ว่าในโลก ในภูมิภาคที่อยู่ในระหว่างกลางในสวรรค์ของพวกเทพ หรือในที่อื่นใด

อีกที่มีอยู่ได้อธิพจน์ของพวกเทพ หรือในที่อื่นใดอีกที่ไม่อยู่ในอิทธิพลของคณะทั้ง 3 ของประภคติ การแบ่งหน้าที่ของพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร จึงเป็นการแบ่งตามคุณสมบัติที่มีมาแต่กำเนิดของ พวกเขาเหล่านั้น

จากคำสอนของพระภคชนในภควัทคีตาได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า หน้าที่ 4 อย่างของคนในสังคมที่ทำให้เกิดวรรณะ 4 ขึ้นมานั้น เนื่องมาแต่แนวโน้มภายในแตกต่างกันของคน จากอำนาจของ สัตตะวะ รชัส และตมัส ทุกคนมีคณะทั้ง 3 นี้กิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์เป็นที่ปรากฏ ของคณะทั้ง 3 นี้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น อาศัยสัตตะวะ คณะ เกิดความรู้เกี่ยวกับพรหมัน การกระทำที่ ปราศจากอุปาทาน ภาวะจิตใจที่เป็นกลาง และความสุสงบทางจิตตามมา เช่นเดียวกัน อาศัยรชัส คณะ การกระทำที่มีอุปาทานและความปรารถนาในกามสุสงบทางจิตตามมา เช่นเดียวกัน อาศัยตมัส คณะ การกระทำที่มีอุปาทานและความปรารถนาในกามสุขย่อมตามมา ส่วนตมัส คณะ ทำให้เกิด อวิชชา การหมกมุ่นแต่กามสุข ชีวิตแบบใช้สัญชาตญาณ เกียจคร้านเป็นอาภิน และดื้อดึงแนะนำ ไม่ได้ทุกอย่างล้วนแสดงถึงการติดข้องในโลกอย่างสมบูรณ์ ผู้ที่มีคุณสมบัติของสัตตะวะ รชัสและตมัส ในตนเองเรียกว่า พราหมณ์ กษัตริย์ และศูทรตามลำดับส่วนผู้ที่มีคุณสมบัติทั้งของรชัสและตมัส ร่วมกัน โดยโน้มเอียงไปในรชัสมากกว่า เรียกว่าแพศย์ คนเหล่านี้ต้องพัฒนาอบรมตัวเองเพื่อบรรลุ โมกษะโดยอาศัยคุณสมบัติประจำตัวเป็นรากฐาน การละเลยหน้าที่และไม่เข้าใจในคณะทั้ง 3 จะนำ ความทุกข์มาให้แก่ตนเองและสังคม ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ชาวฮินดูเชื่อว่า ความเชื่อในระบบวรรณะ ไม่ใช่เป็นอคติของคำสอนในศาสนาฮินดู แต่เป็นเหตุผลสากลที่มีสาเหตุจากคุณสมบัติของมนุษย์เองซึ่ง ก็ตรงกับ ความหมายแต่เดิมของคำว่า “วรรณะ ที่แปลว่าลักษณะของคน หรือไม่ใช้การแบ่งชั้นในสังคม แต่อย่างใด ทั้งนี้รายละเอียดของหน้าที่แต่ละวรรณะภควัทคีตาได้แสดงไว้ดังต่อไปนี้

หน้าที่ของพราหมณ์มีดังนี้ สงบระงับ ควบคุมตัวเอง บำเพ็ญตบะ บริสุทธิ์มีขันติธรรม เทียงตรง มีปัญญา ทรงความรู้และมีศรัทธา

หน้าที่ของกษัตริย์มีดังนี้ แก่แล้วกล้า เข้มแข็ง เด็ดเดี่ยว แน่วแน่ ไม่หลีกเลียงสงคราม ให้ทานและมีภาวะผู้นำ

หน้าที่ของแพศย์และศูทรมีดังนี้ เกษตรกรรม โครักขกรรมและพานิชยกรรมเป็นหน้าที่ของ แพศย์ ส่วนการรับใช้คนวรรณะอื่นเป็นหน้าที่ของศูทร

จึงสามารถสรุปจากคำอธิบายของภควัทคีตาและของนักคิดอินเดียคนสำคัญได้ว่า ระบบ วรรณะไม่ใช่ระบบชนชั้นแบบที่เข้าใจในสังคมตะวันตก ซึ่งเป็นเรื่องเศรษฐกิจโดยเฉพาะ แต่เป็นการ แบ่งหน้าที่กันในสังคมตามแนวโน้มและพื้นฐานทางธรรมชาติของคนแต่ละกลุ่มซึ่งทำหน้าที่ของตนให้ สมบูรณ์ ส่วนที่ระบบวรรณะกลั้กลายเป็นการดูถูกเหยียดหยามในสังคม เป็นเพราะความบกพร่อง และเห็นแก่ตัวของมนุษย์เอง ไม่ใช่เจตนารมณ์ดั้งเดิมของระบบแต่อย่างใด (วิทยา ศักยภินันท์, 2549)

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ธรรมชาติมนุษย์ในทัศนะของศาสนานั้น มีลักษณะที่คล้ายหรือ ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ มนุษย์อยู่ภายใต้เงื่อนไขของธรรมชาติ คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เหมือนกัน และที่ สำคัญมนุษย์นั้นมีเป้าหมายชีวิตใกล้เคียงกัน นั่นคือ ความสุขแต่ว่ามีวิถีทางที่จะเข้าถึงความสุขนั้น แตกต่างกันไปตามวิถีความเชื่อ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรินทร์ กฤษณมิตร (2548) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง รัฐบุรุษของเพลโต ซึ่งผลการวิจัยพบว่า นิยามของรัฐบุรุษในทัศนะของเพลโตคือผู้ปกครองที่เป็นมนุษย์ ซึ่งปกครองมนุษย์ด้วยตนเอง โดยผู้ปกครองนี้จะต้องเป็นผู้ที่ครอบครองความรู้ซึ่งไม่ใช่เฉพาะความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์เท่านั้น แต่รวมถึงความรู้เกี่ยวกับสรรพสิ่งอื่น ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตด้วย การปกครองของรัฐบุรุษไม่ใช่การเลี้ยงดู แต่เป็นการปกครองโดยจัดหาสภาวะที่เอื้ออำนวยต่อการบรรลุซึ่งความรู้ในทางปรัชญาของผู้ใต้ปกครอง นอกจากนี้รัฐบุรุษยังทำหน้าที่ประสานคนในรัฐที่มีธรรมชาติแตกต่างกันเข้าด้วยกัน ด้วยการสร้างพันธะทั้งทางจิตและทางกายภายใต้กฎหมายที่เขาเห็นว่าเหมาะสมสำหรับแต่ละกรณี แต่รัฐบุรุษนั้นจะมีสถานะอยู่เหนือกฎหมาย ด้วยการปกครองของรัฐบุรุษนี้คนในสังคมจะดำรงอยู่ร่วมกันอย่างผสมกลมกลืน

พระมหามหรรณพศ์ กวิวิโส (2548) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิของจอห์น ล็อก กับพุทธศาสนาเถรวาท การศึกษาพบว่าทฤษฎีที่เกดจากสภาวะธรรมชาติ (State of nature) ในทฤษฎีของล็อกในสภาวะธรรมชาติมนุษย์ทุกคนเกิดมาบริสุทธิ์ไม่รู้อะไรเลยที่สามารถรู้อะไรและเข้าใจโลกภายนอกรอบตัวได้ก็โดยการเรียนรู้จากการสังเกตและประสบการณ์ และคุณสมบัติประจำตัวมนุษย์ทุกคนก็คือ ความมีเหตุผลอันเป็นสิ่งที่พระเจ้าประทานมาให้แก่มนุษย์ทุกคน เหตุผลของมนุษย์เต็มไปด้วยเมตตาธรรม ใฝ่สันติการกระทำใด ๆ ของมนุษย์อยู่ภายใต้กฎธรรมชาติและมนุษย์จะสามารถเข้าใจกฎธรรมชาติได้ด้วยเหตุผลและประสบการณ์

การที่มนุษย์ไม่ทำร้ายกันและกันนั้นเพราะมนุษย์ตระหนักด้วยเหตุผลว่าหากตนกระทำเช่นนั้นก็ย่อมจะได้รับการตอบโต้ในทำนองเดียวกัน มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติตามทัศนะของล็อกจึงมี 2 ลักษณะ คือ

1. ภาวะแห่งเสรีภาพ (Liberty) ซึ่งทำให้มนุษย์สามารถกระทำในสิ่งที่ตนปรารถนาภายใต้ของเขตจำกัดแห่งกฎธรรมชาติซึ่งเป็นที่น่าตั้งข้อสังเกตในทฤษฎีของชาวตะวันตกที่มีทฤษฎีเกี่ยวกับเสรีภาพอย่างน่าสนใจเช่น พี.เฮช พาพริดจ์ (P.H. Partridge) อธิบายความหมายของเสรีภาพในเชิงประวัติปรัชญาและความคิดทางสังคมว่าเสรีภาพนั้นใช้ความหมายทางจริยธรรมทางสังคม โดยหมายถึงสภาพที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนต่อกัน หรือหมายถึงเงื่อนไขของชีวิตในสังคมทั้งนี้เพราะเสรีภาพ หมายถึงการดำเนินสภาพการดำเนินชีวิตที่ปราศจากอำนาจ หรือแรงบังคับจากผู้อื่น คน ๆ หนึ่งจะพูดได้ว่ามีเสรีภาพ ก็ต่อเมื่อเขาสามารถเลือกจุดหมายของเขาเองได้ ตัวเขาเองสามารถเป็นสาเหตุของเงื่อนไขชีวิตตัวเอง เขาสามารถเลือกสิ่งที่เขาพอใจ และไม่เลือกสิ่งที่เขาไม่ยอมทำตาม แต่เมื่อเขาเลือกที่จะทำก็สามารถเลือกได้ไม่ถูกบังคับโดยเจตจำนงของบุคคลอื่น ของรัฐหรือของอำนาจชี้ขาดอันใด เป็นการใช้เสรีภาพที่จะเลือกหรือไม่เลือกไม่มีอำนาจใดมาบังคับ

2. ภาวะแห่งความเท่าเทียมกันของทุกชีวิตที่อาศัยอยู่ (Equality) ล็อกให้ทฤษฎีว่า คนที่เกิดมาแล้วย่อมมีเสรีภาพที่สมบูรณ์ มีความสุขอย่างไม่จำกัดต่อสิ่งสิทธิทั้งหลายทั้งปวงตามกฎหมายแห่งธรรมชาติเสมอภาค เท่าเทียมกับผู้อื่นซึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งของโลก เขามีอำนาจเพียงแต่ดูแลทรัพย์สิน เขายังมีสิทธิในชีวิตของตน มีเสรีภาพแห่งตน แนวคิดของล็อกเกี่ยวกับมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ (State of nature) ล็อกเห็นว่ามนุษย์ในสภาวะธรรมชาติไม่มีความแตกต่างกันกับมนุษย์ในสังคมที่มีการจัดระเบียบขึ้นเพราะล็อกไม่เชื่อว่าโดยธรรมชาติมนุษย์จะดำรงอยู่ได้โดย

ปราศจากกฎระเบียบ กฎและระเบียบที่ครอบคลุมมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติก็คือกฎแห่งธรรมชาติ (Law of nature) นั้นเอง

ใจรัตน์ จตุรภัทรพร (2541) ได้มีการศึกษาเรื่องมนุษย์ในทฤษฎีของปรัชญามานุษยนิยมใหม่ ซึ่งผลการศึกษพบว่า ตามความหมายของมนุษย์ในทัศนะของปรัชญามานุษยนิยมใหม่ มนุษย์เป็นสิ่งสร้างสรรค์ที่มีความซับซ้อนทางการเมืองมากที่สุดในจักรวาล ดังนั้นลักษณะของมนุษย์ในปรัชญามานุษยนิยมใหม่ ได้แก่ คุณภาพและคุณลักษณะเฉพาะทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์เฉพาะร่างกายที่เป็นมนุษย์ไม่สามารถจะนับว่าเป็นมนุษย์ได้ เพราะหากมีร่างกายเป็นมนุษย์แต่มีความคิดและการกระทำเป็นไปโดยความต้องการหรือสัญชาตญาณดิบที่ไร้การขัดเกลา ขาดเหตุผลและขาดสติสัมปชัญญะหรือกระทำในสิ่งอันด้อยกว่าศักยภาพที่มนุษย์พึงมีก็ไม่อาจนับว่าเป็นมนุษย์ได้ เช่น มีความคิดและการกระทำทุกอย่างเพียงเพื่อตอบสนองการกินอยู่ หลับนอน สนองต่อความต้องการของตนแต่เพียงเท่านั้น อนึ่งลักษณะของมนุษย์ที่แท้ในปรัชญามานุษยนิยมใหม่ คือ การใช้ศักยภาพในตนเองให้สูงสุดได้แก่ ธรรมะ หรือเส้นทางภายในชีวิตมนุษย์เพื่อเดินทางค้นหาสิ่งสูงสุดสากล ความสามารถในการพัฒนาจิตวิญญาณไปสู่ภาวะสูงสุดสากลซึ่งเป็นการพัฒนาจิตใจ พัฒนาคุณภาพ คุณลักษณะอันประณีตละเอียดอ่อนภายในถึงขั้นซาบซึ้งต่อสุนทรีย์ภาพทางศิลปะ วรรณกรรม ดนตรี และใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจให้ละเอียดอ่อนยิ่ง ๆ ขึ้นไป สู่ความสามารถในการทำความเข้าใจต่อความคิดและปรัชญาขั้นสูงในการพัฒนากาย จิต วิญญาณ เพื่อก้าวพ้นขีดจำกัดของมนุษย์ไปสู่ภาวะรวมตัวเป็นหนึ่งเดียวระหว่างมนุษย์และสมบูรณ์สูงสุดสากล

ปรัชญามานุษยนิยมใหม่ให้ความหมายของมนุษย์ไว้หลายทัศนะ จำแนกได้ดังนี้

1. มนุษย์ เป็นสิ่งมีชีวิตที่สืบทอดมาจากภาวะสูงสุด หรือ พระเจ้า และได้รับสิทธิพิเศษให้สามารถสื่อหรือเข้าถึงภาวะสูงสุดได้ โดยการฝึกจิตวิญญาณ
2. มนุษย์ เป็นสัตว์ที่มีลักษณะพิเศษโดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณสมบัติด้านสติปัญญาและจิตวิญญาณ ซึ่งหากบรรลุถึงคุณค่าดังกล่าวได้ก็นับว่าเป็นอารยธรรมของมนุษย์โดยแท้จริง
3. มนุษย์ เป็นสัตว์ที่มีชีวิตมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ร่างกาย จิตใจ และวิญญาณ และในการดำรงชีวิตรอดมนุษย์จะต้องพึ่งพามนุษย์ผู้อื่น และสรรพสิ่งในสังคมโลกและสังคมธรรมชาติ
4. มนุษย์ เป็นสัตว์แบบใหม่ที่ใช้สติปัญญาในการครองชีวิตแบบมวลรวม พัฒนาตนเองจากสิ่งมีชีวิตตามสภาวะธรรมชาติ ไปสู่มนุษยชาติที่ประกอบไปด้วยสำนึกรู้เพื่อรวมสู่สภาวะสากลสูงสุดในที่สุด

5. มนุษย์ มีองค์ประกอบทั้งด้านของสัตว์ที่มีชีวิตและด้านของจิตใจ ลักษณะมาตรฐานของความเป็นสัตว์ในมนุษย์เป็นลักษณะเฉพาะที่สะท้อนถึงจิตอย่างชัดเจน และจิตนี้เองที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้มนุษย์ มีฐานะที่เหนือกว่าสัตว์ ประกอบกับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องที่มนุษย์กำเนิดขึ้นในโลก ทำให้มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่สูงที่สุดเหนือกว่าสัตว์ใด ๆ ในโลก เพราะมนุษย์เป็นสิ่งสร้างสรรค์ที่ได้รับการสะท้อนสำนึกจากสิ่งสากลสูงสุด ทำให้มนุษย์สามารถแยกแยะดี ชั่วได้ และมีการพัฒนาทางศักยภาพในตนเองให้เจริญจนก้าวข้ามวงจรของความทุกข์ในชีวิตให้พ้นไปได้ ซึ่งสัตว์ไม่สามารถกระทำได้อีกทั้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่มนุษย์รักและแสวงหาความสุข เกลียดทุกข์และความยุ่งยากลำบากทั้งมวล

ศศิกร ลิขิตวงศ์ตรีศรี (2551) ได้มีการศึกษาเรื่องแนวคิดเรื่องชีวิตของฟริตจอฟ คาปร้า ซึ่งได้ผลการศึกษาว่า คาปร้าปฏิเสธการนิยามความหมายของชีวิตด้วยการตอบคำถามว่าชีวิตคืออะไรแต่จะบ่งชี้ถึงคุณสมบัติของชีวิต โดยในทฤษฎีปรัชญาวิเคราะห์ถือว่าวิธีนี้เป็นการนิยามความหมายรูปแบบหนึ่ง คาปร้าอธิบายคุณลักษณะชีวิตว่าเป็นระบบที่มีโครงสร้างกระจายแต่ทำงานประสานกันจากหน่วยย่อยสู่หน่วยชีวิตที่มีความซับซ้อนเป็นต้น มีความสัมพันธ์ต่อสิ่งแวดล้อมเพราะสิ่งแวดล้อมนับเป็นหน่วยหนึ่งของชีวิตด้วยเช่นกัน ระบบคุณค่าที่คาปร้ายังยึดถือ คือความรู้เป็นอำนาจ และวิวัฒนาการทางความคิด โดยวิวัฒนาการขั้นสูงสุดคือการเข้าถึงปัญญาและการก้าวข้ามข้อจำกัดในการใช้ภาษาอธิบายความรู้ภายใต้กระบวนทัศน์แบบเดิม คาปร้าได้ส่งเสริมระบบคุณค่าเพื่ออนุรักษ์การประสานความร่วมมือเพื่อความเป็นเอกภาพ ส่งเสริมระบบคุณค่าที่มีชีวิตเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นแนวคิดที่สืบทอดจากศาสนาตะวันออก นิเวศวิทยาและแนวคิดสตรีนิยม

สิทธิ์ บุตรอินทร์ (2522) ได้มีการศึกษาเรื่องมนุษย์ในความคิดของวิทย์ วิศเวทย์ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า วิทย์ วิศเวทย์ให้ความหมายของ “มนุษย์” ไว้ว่า “มนุษย์ คือ สิ่งมีชีวิตที่อยู่ในประเภทเดียวกับสัตว์ แต่ก็สูงกว่าสัตว์ตรงที่ว่ามีความสติปัญญาเรียนรู้ได้ มีศาสนาและศีลธรรมและรู้จักรสของสุนทรียะได้ นอกจากนี้มนุษย์ยังเป็นสัตว์ที่อยากรู้อยากเห็น และมีเหตุผลซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ประเภทอื่น

วรรณา พ่วงพร้อม (2553) ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งผลการศึกษาพบว่าในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาทได้กล่าวลักษณะสังคมทั้งสอง ก็คือ มีการแข่งขันกันไม่มีความไว้วางใจซึ่งกันและกันเป็นสภาวะทางธรรมชาติที่ไม่มีความดีความชั่ว ไม่มีคุณธรรมมีแต่ปัญหาขาดความชอบธรรม มีการแข่งขัน มีความหวาดระแวงในปัจจุบันบุคคลตามกฎธรรมชาติในการแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์จากคนในสังคม

ชัยณรงค์ ศรีมันตะ (2545) ได้ศึกษาแนวคิดเรื่องธรรมชาติมนุษย์และความเปลี่ยนแปลงในปรัชญาของจัสเปอร์ส (Jaspers) กับพุทธศาสนาเถรวาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดดังกล่าวทั้งในด้านความเหมือนและความต่าง ผลการศึกษาพบว่า ในทัศนะของจัสเปอร์ส ธรรมชาติมนุษย์มีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงและมีความเป็นเฉพาะตน ถูกจำกัดด้วยสถานการณ์ (Boundary situations) เช่น ความทุกข์ ความตาย เป็นต้น ในอีกด้านหนึ่ง ธรรมชาติมนุษย์ก็มีเสรีภาพและการข้ามพ้นข้อจำกัดได้ ส่วน พุทธปรัชญามีความเห็นที่ ธรรมชาติมนุษย์นั้น อาจมองได้ด้านที่เป็นรูปหรือร่างกาย และส่วนที่เป็นนามหรือจิตใจ ซึ่งสามารถอธิบายในเรื่องของขั้น 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ นอกจากนี้พุทธปรัชญายังเสนอว่า ธรรมชาติมนุษย์มีลักษณะที่ไร้ตัวตนหรือแก่นสาร เป็นสภาวะที่ตั้งอยู่ได้ชั่วคราว อยู่ในขอบเขตของความทุกข์ และความตาย แต่ในขณะเดียวกันมนุษย์ก็มีศักยภาพที่จะข้ามพ้นสภาวะดังกล่าวได้ด้วยการปฏิบัติจนเข้าถึงความหลุดพ้นที่เรียกว่านิพพาน จากประเด็นดังกล่าวสรุปได้ว่าทั้งจัสเปอร์สและพุทธปรัชญามีมุมมองต่อธรรมชาติมนุษย์ที่เหมือนกัน แต่ต่างกันตรงที่จัสเปอร์สไม่เชื่อในเรื่องของกายเวียนว่ายตายเกิดเหมือนพุทธปรัชญา

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้กล่าวข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า ธรรมชาติของมนุษย์มีลักษณะของความเป็นมนุษย์และสัตว์ผสมอยู่ด้วยกัน และแรงกระตุ้นที่จะดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้น มาจากความต้องการ ทั้งทางร่างกาย แรงขับทางเพศและสัญชาตญาณมนุษย์จึงดำเนินชีวิตด้วย

ความเห็นแก่ตัวและยึดถือประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวมแต่มนุษย์ก็มีข้อแตกต่างไปจากสัตว์ ตรงที่สามารถเรียนรู้ ผิด ชอบ ชั่ว ดีได้ สามารถควบคุมพฤติกรรม อุดมคติ การกระทำของตนเองได้ และอาจสรุปได้ว่า มนุษย์คือสัตว์ที่อยากรู้อยากเห็น ฝึกฝนใฝ่คว้าความมีเหตุผล เพราะเป็นสัตว์ใช้สมอง จึงอาจถือต่อไปได้ว่า ความอยากรู้อยากเห็น ความคิด และความมีเหตุผล คือคุณสมบัติพิเศษของมนุษย์ทำให้มนุษย์มีสภาพที่แตกต่างจากสัตว์อื่น ๆ เพราะอาศัยความรู้ประกอบด้วยเหตุผล ดังกล่าว มนุษย์จึงสามารถเข้าใจเรื่องของโลกและชีวิต ทั้งยังสามารถให้การตีความหมาย วิเคราะห์ ชี้แจง และให้คำตอบเรื่องต่าง ๆ หรือปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน

บทที่ 3

ธรรมชาติมนุษย์ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์

ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวคิดธรรมชาติมนุษย์ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ โดยเบื้องต้นจะได้ถึงประวัติความเป็นมาของเขาพอสังเขป จากนั้นจึงจะกล่าวถึงแนวคิดธรรมชาติของมนุษย์ในมิติต่าง และกล่าวถึงจักรภาพกับอำนาจอธิปไตยตามลำดับ

ประวัติโดยย่อ

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes 1588-1679) นักปรัชญาชาวอังกฤษ เกิดในช่วงที่สเปนบุกจึงเต็มไปด้วยความรู้สึกตื่นกลัวต้องการเพียงความสุขและความปลอดภัยที่จำเป็นสำหรับการแสวงหาความรู้ทางวิชาการเท่านั้น เมื่อเขาจบการศึกษาที่มหาวิทยาลัยอ็อกฟอร์ด ค.ศ. 1608 เขาเป็นครูสอนประจำตระกูลเคเวนดิช ในอังกฤษช่วงนั้นตกอยู่ในภาวะความแตกแยกของสงครามกลางเมืองในลักษณะของอนาธิปไตย เนื่องจากมีการเรียกร้องเสรีภาพเขาจึงแปลประวัติศาสตร์ของอูซิติดิสเกี่ยวกับสงครามในอดีต เพื่อเตือนภัยจากประชาธิปไตยกับของมนุษย์ที่ก้าวร้าวและแสวงหาผลประโยชน์

เมื่อเขาเดินทางไปยุโรป ฮอบส์เริ่มสนใจลักษณะการโต้แย้งต่อหลักศึกษา และสนใจวิธีการทางวิทยาศาสตร์มากขึ้นรวมทั้งการใช้เหตุผลหรือพิสูจน์ทฤษฎีต่างๆ พอมาในยุคที่ปฏิบัติการปกครองต่อพระเจ้าชาร์ลที่ 1 เริ่มก่อตัวพร้อมทั้งกลุ่มกบฏขึ้นในสกอตแลนด์และอังกฤษ ฮอบส์ได้เขียนหนังสือออกมาสนับสนุนกษัตริย์จนต้องลี้ภัยไปอยู่ในภาคพื้นยุโรปและได้เป็นครูสอนคณิตศาสตร์แก่พระเจ้าชาร์ลที่ 2 ที่ทรงพระเยาว์อยู่เป็นเวลาสองปีในกรุงปารีส ฮอบส์ใช้เวลาส่วนใหญ่เขียนหนังสือและเขาสนับสนุนระบอบเผด็จการจากผู้นิยมกษัตริย์ ปฏิเสธแนวคิดแบบเทวสิทธิจากนักกฎหมาย ปฏิเสธขนบธรรมเนียมจากชาวคริสต์เพราะเขาไม่ยอมรับอำนาจของศาสนา รวมทั้งยังสบประมาทมหาวิทยาลัยต่างๆว่าเป็นแหล่งเพราะความคิดเชิงแบ่งแยก ฮอบส์เขียนหนังสือที่สำคัญๆไว้หลายเล่ม แต่ผลงานที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของเขาคือ Leviathan

แนวคิดธรรมชาติมนุษย์

ตามทัศนะของฮอบส์ ธรรมชาติของมนุษย์นั้น เป็นผลรวมขององคาพยพตามธรรมชาติและอำนาจองคาพยพดังกล่าว ได้แก่ การเจริญเติบโต ความเคลื่อนไหว ประสาทสัมผัสและเหตุผลเป็นต้น (Human nature and De Corpore Politico, p. 21) พฤติกรรมของมนุษย์ต้องเข้าใจจากแง่มุมของจิตวิทยาแบบกลไกของอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ เป็นหลัก (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2549, หน้า 160) ซึ่งเป็นพลังผลักดันมนุษย์จากด้านหลังที่ไม่ใช่สิ่งดึงดูดมนุษย์จากเบื้องหน้าหรือเป้าหมายของมนุษย์ เป้าหมายของอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามองค์ประกอบของร่างกายและการศึกษาอบรมของแต่ละคน ความดีและความชั่วที่ซึ่งเป็นคำที่มนุษย์ใช้บ่งบอกลักษณะของเป้าหมายของความปรารถนาและความรังเกียจ เป็นสิ่งที่สัมพันธ์โดยเฉพาะกับคนที่ใช้คำนั้น ๆ สิ่งที่มนุษย์หมายความจริง ๆ เมื่อเขากล่าวว่าอะไรดี ก็คือ มันทำให้เขาพึงพอใจ แต่ก็เป็นความจริงที่ว่าขณะที่

อารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ก่อให้เกิดการกระทำ ดังที่ฮอบส์กล่าวไว้ว่า “ สิ่งใดก็ตามซึ่งเป็นของที่คนอยากได้หรือต้องการ สิ่งนั้นก็เป็นที่เขาเรียกว่าดีสำหรับเขา ส่วนของที่เกลียดก็เป็นสิ่งตรงกันข้าม คือ เป็นสิ่งที่ชั่ว”(Leviathan, 1996, p. 41)

ด้วยเหตุนี้ความดีและความชั่วจึงเป็นคำที่มนุษย์ใช้เพื่อบ่งบอกลักษณะของเป้าหมายที่ตนชอบหรือไม่ชอบ จึงไม่มีอะไรที่สามารถแยกเป็นขาวหรือดำได้โดยเด็ดขาด เพราะสิ่งที่มนุษย์เรียกว่าดีเกิดจากความพอใจ และเรียกว่าชั่วหรือไม่ดีเกิดจากความไม่พอใจ ดังนั้นธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของฮอบส์จึงสามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ ความเสมอภาค ความทะยานอยากและ ความเห็นแก่ตัว ซึ่งแต่ละลักษณะมีสาระสำคัญดังนี้

1. ความเสมอภาค

ในทัศนะของฮอบส์ มนุษย์เราโดยธรรมชาติแล้วมีความเท่าเทียมกันเพราะธรรมชาติได้สร้างให้ตนเรามีความเท่าเทียมทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ถึงแม้ว่าภายนอกบางคนอาจจะมีร่างกายแข็งแรงหรือบางคนอาจจะมีความเฉลียวฉลาดกว่าผู้อื่น แต่ภาพรวมก็ไม่ได้แตกต่างกันนัก และไม่ถือว่าสิ่งนั้นเป็นประโยชน์แก่มนุษย์นัก คนที่อ่อนแอก็สามารถฆ่าคนที่แข็งแรงกว่าได้โดยวิธีการใช้อาวุธหรือเล่ห์กลอื่น ๆ ส่วนเรื่องความฉลาดนั้น ฮอบส์เชื่อว่าย่อมเกิดจากประสบการณ์หากได้ใช้เวลาพอ ๆ กันนั้นมนุษย์ก็สามารถที่เท่ากันได้ สิ่งนี้ไม่ได้เป็นปัญหากับมนุษย์มากนักถ้าจะมีใครที่ฉลาดเท่าตนหรือมากกว่าหากส่วนแบ่งหรือผลประโยชน์ต่าง ๆ นั้นทำให้ตนเองพอใจและซึ่งมันก็สามารถแสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมดังกล่าวของมนุษย์นั่นเอง (Hobbes, 1996, p. 82)

ความเสมอภาคที่สำคัญที่สุดคือความเท่าเทียมกันในการที่มนุษย์จะแข่งขันกันได้ เพราะความกังวลสูงสุดของมนุษย์คือการป้องกันรักษาตนเอง หากมองถึงเนื้อแท้จริง ๆ แล้วนั้นความเสมอภาคสำคัญสูงสุดก็เพราะมนุษย์กลัวความตายจนทำให้เกิดแรงผลักดันที่ทรงพลัง ความเสมอภาคด้านความสามารถนำไปสู่ความเสมอภาคด้านความหวังและการแข่งขันระหว่างมนุษย์ในกลุ่มที่มีความต้องการในสิ่งเดียวกัน ความเป็นศัตรูกันโดยธรรมชาตินั้นมาจากที่มนุษย์ไม่มั่นใจในตัวเองและความไม่ไว้วางใจกัน มนุษย์ไม่มีรัฐบาลควบคุมดูแลนั้นพวกเขาล้วนคาดการณ์ล่วงหน้าว่าแต่ละคนจะคอยแต่ยื้อแย่งเอาทรัพย์สินที่รวมทั้งชีวิตนั้นจากผู้อื่นจนบางคนเกิดความคิดว่าจะต้องปราบปรามคนอื่น ๆ ทั้งหมดจนกระทั่งไม่มีอำนาจใดที่จะมาคุกคามความมั่นคงของเขาได้อีกต่อไป สิ่งที่มนุษย์แสวงหาให้ได้อยู่ตลอดเวลาคือวิธีการที่จะให้หลักประกันหนทางไปสู่ความปรารถนาในอนาคต มนุษย์จึงไม่เพียงแต่แสวงหาเพื่อให้ได้มาเท่านั้น แต่เพื่อที่จะมีความมั่นใจในชีวิตที่น่าพึงพอใจด้วย ฮอบส์กล่าวว่า “ดังนั้น ในธรรมชาติของมนุษย์ สาเหตุหลักของความทะเลาะมี 3 ประการคือ การแข่งขัน การดุหมิ่นดูแคลน และเกียรติยศศักดิ์ศรี”(Leviathan, 1996, p. 83)

ตามธรรมชาติแล้วมนุษย์มีความรักในเกียรติภูมิ หรือความทะนงและความหยิ่ง ซึ่งฮอบส์เรียกความพึงพอใจต่าง ๆ ที่ไม่ใช่ความพึงพอใจทางร่างกายหรือความสนุกเพลิดเพลินทางอินทรีย์สัมผัสว่า ความพึงพอใจทางจิตใจ ความพึงพอใจทั้งหมดของจิตไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมจาก “การยกย่องให้เกียรติ” จะมีพื้นฐานอยู่บนความเห็นที่ดีเกี่ยวกับตนหรืออำนาจของตนที่ตัวเองได้รับความเห็นต่าง ๆ เหล่านั้นย่อมอยู่บนการเปรียบเทียบกับผู้อื่นเสมอ มนุษย์ทุกคนมีความต้องการที่จะให้ผู้อื่นเห็นค่าของตนเองเหมือนอย่างที่เขาเห็นค่าของตนเอง ด้วยเหตุนี้ เมื่อปรากฏสัญญาณของการถูกดูหมิ่นเหมือนโดนลดทอนคุณค่า มนุษย์ก็พร้อมที่จะทำลายทุกคนที่ดูถูกเขา ในทัศนะของฮอบส์

เกียรติภูมิและความไร้เกียรติตามความเข้าใจที่ถูกต้องไม่ได้มีอะไรเกี่ยวข้องกับความยุติธรรมหรือความไม่ยุติธรรม เกียรติภูมิไม่ได้เป็นอะไรอื่นได้นอกจากการรับรู้หรือความเห็นเกี่ยวกับอำนาจของคนบางคน กล่าวคือ อำนาจในสถานะที่เหนือกว่าโดยเฉพาะอำนาจของคนที่สามารถช่วยเหลือเราหรือทำอันตรายเรา และแม้แต่ความเคารพนับถือฮอบส์ยังมองว่าเป็นความคิดที่เรามีต่อผู้อื่นซึ่งสามารถทำดีหรือทำร้ายต่อเรา แต่ไม่ได้มีเจตนามุ่งร้าย ประเด็นสำคัญจึงไม่ได้อยู่ที่การยกย่องนับถือหรือความรักแต่อยู่ที่ความกลัว (สมบัติ จันทรวงศ์, 2550, หน้า 162-163)

นอกจากนี้ฮอบส์ถือว่า แม้ประชาชนที่แตกต่างกันต้องการความรื่นรมย์ในแบบที่ต่างกัน แต่มีความต้องการที่เหมือนกันอยู่อย่างหนึ่งคืออำนาจ เพราะอำนาจเป็นสิ่งที่จะควบคุมความสุขได้มากที่สุด และฮอบส์ยังเสนอว่า แนวโน้มของมนุษย์ทั้งหมดคือต้องการอำนาจอย่างไม่รู้จักจบสิ้น ไม่หยุดพักจากอำนาจหนึ่งไปสู่อีกอำนาจหนึ่ง จะหยุดนิ่งก็ต่อเมื่อตายเท่านั้น เหตุที่เป็นเช่นนี้ไม่ใช่เป็นเพราะว่ามนุษย์คาดหวังความสุขที่สมบูรณ์ที่สุด แต่เป็นเพราะเขาไม่แน่ใจในอำนาจที่มีอยู่ว่าจะสามารถอำนวยความสะดวกให้เขาได้มากหรือยาวนานแค่ไหน ดังนั้นสาเหตุตามธรรมชาติอันสำคัญที่ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทในหมู่มนุษย์จึงมีสามประการ ได้แก่ การแข่งขัน การไม่ไว้วางใจ และการแสวงหาเกียรติภูมิ ทั้งหมดนี้ทำให้สภาพธรรมชาติกลับกลายเป็นสภาพของสงครามโดยแท้จริง จากสภาพดังกล่าวนี้มนุษย์มีชีวิตอยู่โดยปราศจากความมั่นคงใด ๆ มีความอันตรายจากความความตายที่รุนแรงและชีวิตของมนุษย์ ดังที่ฮอบส์ได้เขียนไว้ว่า

“ในสภาวะเช่นนี้ ไม่มีสถานที่สำหรับอุตสาหกรรม เพราะผลของสิ่งที่กล่าวมานั้นไม่แน่นอน และตามมาด้วยการไม่มีวัฒนธรรมของโลก ไม่มีการเดินเรือ ไม่มีการใช้สินค้าที่อาจนำเข้ามาโดยทะเล ไม่มีอาคารที่สบาย ไม่มีเครื่องมือสำหรับเคลื่อนที่หรือถอดถอย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องการพลังมาก ไม่มีความรู้เกี่ยวกับผิวพื้นโลก ไม่มีการบันทึกเวลา ไม่มีศิลปะ ไม่มีตัวอักษร ไม่มีสังคมและสิ่งที่เลวร้ายที่สุดมีความกลัวอย่างต่อเนื่อง และอันตรายของความตายจากความรุนแรง และชีวิตของคนอยู่โดดเดี่ยว ยากจน พยาบาทและชีวิตสั้น” (Leviathan, 1996, p. 84)

นอกจากนี้ ฮอบส์ยังได้เสนอว่า ความกลัวตาย ความปรารถนาที่จะได้รับความสะดวกสบายและความพยายามที่จะได้มาซึ่งความหวัง ได้นำมนุษย์ไปสู่ความสุข หรืออีกนัยหนึ่งความกลัว ความปรารถนาและความหวังได้สร้างกฎสำหรับการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างสันติ เมื่อเปรียบเทียบอารมณเหล่านี้กับสาเหตุหลักตามธรรมชาติที่ทำให้มนุษย์เป็นศัตรูกันจะเห็นได้ว่าความกลัวตายและความปรารถนาความสะดวกสบายมีแนวโน้มนำไปสู่สันติสุขและยังเป็นเหตุของการสร้างศัตรูได้ด้วยเช่นกัน ดังนั้น หน้าที่สำคัญของมนุษย์จึงอยู่ที่การแสวงหาเครื่องมือที่จะนำไปสู่แนวทางใหม่และทำให้ความกลัวตาย ความปรารถนาความสะดวกสบายแข็งแกร่งมากขึ้นเพื่อจะชนะและทำให้ผลกระทบของการทำลายที่เกิดสาเหตุเหล่านั้นหมดไป

กฎธรรมชาติและหน้าที่ทางสังคมและการเมือง หรือพันธะผูกพันล้วนมีที่มาและยังขึ้นอยู่กับสิทธิโดยธรรมชาติ (The right of nature) หรือสิทธิของปัจเจกบุคคลในการป้องกันรักษาตนเอง ฮอบส์ถูกมองว่าเป็นผู้ให้กำเนิดเสรีนิยมสมัยใหม่ อีกทั้งเรายังอาจจะคาดหวังได้ว่า กฎและสถาบันทางสังคม ศีลธรรม และการเมืองที่รวมรับใช้สิทธิของปัจเจกบุคคลจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าเดิม เพราะสิทธิต่าง ๆ ของปัจเจกบุคคลนั้นมีที่มาจากอารมณ์ความรู้สึกและความปรารถนาต่าง ๆ ได้แก่ ความต้องการที่จะมีชีวิตอย่างสะดวกสบายและความรู้สึกลึกซึ้งซึ่งจะเป็นรากฐานให้กับสิทธิในการ

ป้องกันรักษาตนเองยังดูมีพลังมากที่สุดเพราะเป็นความกลัวในสิ่งที่เลวร้ายที่สุด คือ การกลัวตายอย่างรุนแรง ในแง่หนึ่ง เพราะสิทธิต่าง ๆ มีอารมณ์ความรู้สึกคอยหนุนหลัง สิทธิเหล่านี้จึงมีการบังคับใช้อยู่ในตัว และในขณะที่รากฐานของคำสอนตามจารีตประเพณีว่าด้วยการเหนี่ยวรั้งทางศีลธรรมและการดูหมิ่น ความเห็นแก่ตัวถูกทำให้หมดความเชื่อถือไป จึงเป็นการเปิดทางให้ความชอบธรรมหรือความถูกต้องแก่ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เสียใหม่ กฎแห่งธรรมชาติข้อแรกที่มีมาจากพื้นฐานมีอยู่ว่ามนุษย์แต่ละคนควรจะเต็มใจสละสิทธิของตนที่มีต่อสิ่งทั้งปวงเมื่อคนอื่น ๆ ก็เต็มใจเช่นกัน และเขาควรจะพอใจกับเสรีภาพที่มีต่อคนอื่น ๆ เช่นเดียวกับที่เขาอนุญาตให้คนอื่นมีต่อเขาได้ การยินยอมสละสิทธิร่วมกันนี้ทำสำเร็จได้โดยสิ่งที่รู้จักกันต่อมาว่าสัญญาประชาคม (สมบัติ จันทรวงศ์, 2550, หน้า166)

2. ความทะยานอยาก

ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของโทมัส ฮอบส์ มนุษย์ในธรรมชาตินั้นย่อมมีความเท่าเทียมกันเสมอ ธรรมชาติสร้างให้มนุษย์เกิดมามีความเท่าเทียมกันด้วยการมีชีวิต การมีจิตใจและความเท่าเทียมกันในการมีความรู้สึก โดยทั่วไปมนุษย์ที่อยู่ในสังคมมักมีความทะเยอทะยานและมักจะเอาตนเองไปเปรียบเทียบกับคนอื่นอยู่ตลอดเวลา ที่เป็นแบบนี้มีสาเหตุจากแรงกระตุ้นทั้งภายนอกและภายในของตัณหา ความปรารถนาอารมณ์ ความรู้สึก ภัยหรือความกลัว และการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งมนุษย์เชื่อว่าตัวเองควรมีสืทธิอย่าเท่าเทียมกับคนอื่น ในความรู้สึกของมนุษย์ตามธรรมชาติที่เกิดจากแรงกระตุ้น ทุกการกระทำที่มาสู่ภายนอกนั้นมาจากแนวคิดแห่งความปรารถนา หรือเรียกว่าความพยายามจากจิตรู้ภายใน โดยที่เปรียบว่าสมอนั้นเป็นผู้บังคับให้กายกระทำตามคำสั่ง ดังนั้นการดูแลชีวิตตนเองก็ต้องเกิดจากจิตเป็นคำสั่งที่ทำตามความรู้สึกภายในหรือจิตสำนึก ในทัศนะของฮอบส์ การดูแลตนเองเป็นสิ่งที่เราไม่ควรมองอย่างเหยียดหยามเพราะเราไม่เคยปรารถนาหรือมีพลังที่จะทำอย่างอื่น ทุกคนต้องการสิ่งดีสำหรับตัวเอง สิ่งสำคัญที่สุดที่มนุษย์คำนึงถึงก็คือ ความรู้สึกและความต้องการแสวงหาความสุขรวมถึงการปกป้องชีวิตตัวเองให้อยู่รอด ในเมื่อธรรมชาติมนุษย์ทุกคนต่างมีแรงกระตุ้นที่เกิดจากธรรมชาติมากน้อยไม่เท่าเทียมกัน พฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมก็จะอยู่ในลักษณะของความต้องการที่จะแข่งขันกัน ความต้องการในชื่อเสียงเกียรติยศ และความต้องการที่จะหนีความกลัวและความไม่มั่นใจในตัวเอง (สุชุม นวลสกุล, หน้า 14-15)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า มนุษย์มีความต้องการไม่รู้จักรพอแสวงหาอำนาจแสวงหาแต่ผลประโยชน์ใส่ตัวต่อสู้เพื่อเอาชีวิตรอด ความเห็นแก่ตัวเป็นธรรมชาติที่ฝังอยู่ในจิตใต้สำนึกมนุษย์ ความเห็นแก่ตัวในทัศนะของฮอบส์หมายถึงสภาวะทางธรรมชาติหรือธาตุของมนุษย์ที่แสดงออกเพื่อการปกป้องตนเอง ฮอบส์กล่าวว่าการรับรู้ด้วยสัมผัสและอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์เป็นการตอบสนองด้วยแรงขับเคลื่อนจากภายในต่อแรงกระทำภายนอก แรงขับเคลื่อนภายในนี้ส่งผลต่อไปยังไปยังสมองก่อเกิดเป็นความคิด (Idea) และทั้งร่องรอยไว้เป็นภาพ (Image) ในความทรงจำ สิ่งประกอบกันขึ้นเป็นจิตใจไม่ว่าจะเป็นความนึกคิด (Thought) ในความปรารถนา (Desire) หรือเจตจำนงคือแรงขับเคลื่อนในสมองล้วน ๆ แรงขับเคลื่อนนี้เองที่ไปกระตุ้นให้เกิดอากัปกริยาการกระทำและคำพูดต่าง ๆ “การกระทำของมนุษย์ที่เข้าหาหรือที่เลี่ยงสิ่งต่าง ๆ ก็มีได้ดีหรือเลวในตัวเอง” (Thomas Hobbs, 1996, p. 186) ตามธรรมชาติ (State of nature) มนุษย์จะทำในสิ่งที่ตนเองต้องการเสมอ ฮอบส์มองว่าในธรรมชาติมนุษย์ไม่ใช่สิ่งที่โสกา หมายถึงมีแต่กิเลสตัณหามุ่งแสวงหาสิ่งที่ตนเองพอใจ

อย่างไม่มีขีดจำกัดจำคนต่างมุ่งเอาเปรียบผู้อื่น อยากให้ผู้อื่นสรรเสริญตนเองที่การกระทำเป็น การส่งเสริมความสุข (Thomas Hobbs, Leviathan, p. 185)

3. ความเห็นแก่ตัว

มนุษย์มีความต้องการอำนาจและการสรรเสริญจากผู้อื่นเพราะคิดว่าอำนาจเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำให้มนุษย์ได้ในสิ่งที่เขาต้องการและคุ้มครองสิ่งที่เขาเป็นเจ้าของไม่ให้คนอื่นแย่งไป (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2542, หน้า 262) โดยทั่วไปจะมองว่าความเห็นแก่ตัวเป็นสิ่งไม่ดี เป็นสิ่งที่ชั่ว ดีหรือไม่ดีจะขึ้นอยู่กับผลกระทบที่มีต่อตนหรือต่อสังคมอย่างไร ในทัศนะของโทมัส ฮอบส์ ได้แบ่งความเห็นแก่ตัวทั้งหมดออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ พฤติกรรมที่แสดงออกในลักษณะที่ตนเองได้ ประโยชน์ พฤติกรรมที่แสดงออกในลักษณะที่เป็นโทษต่อผู้อื่น และพฤติกรรมที่แสดงออกในลักษณะ ที่ผู้อื่นได้ประโยชน์ โดยแต่ละลักษณะมีสาระสำคัญดังนี้

3.1 พฤติกรรมที่แสดงออกในลักษณะตนเองได้ประโยชน์

พฤติกรรมที่แสดงออกโดยที่ตนเองได้ประโยชน์ โดยไม่ได้คำนึงถึงสิ่งภายนอก คือ บุคคล วัตถุ สิ่งของ และอื่น ๆ การกระทำนี้เป็นพฤติกรรมตามธรรมชาติที่มีในตัวทุกคนคือมันเพื่อ ตนเอง เช่น ลักษณะของครอบครัว การที่คนสองคนมีความรักและอยู่ร่วมกันก็จะเห็นได้ว่าเขาทั้งสอง กระทำเพื่อตัวเอง ต่างฝ่ายทำให้ตนมีความสุข คนอื่นไม่ได้รับประโยชน์ด้วย หรือนายเขียวได้ลอบตัด ต้นไม้ในป่าสงวนเป็นพฤติกรรมที่ตนเองได้ประโยชน์ โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบจากภายนอก การกระทำในบางครั้งเราเห็นว่าไม่ถูก ไม่ดี แต่ถ้ามนุษย์ชอบก็บอกว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ดี บางสิ่งถูกต้อง แต่อีกคนมองว่าไม่ถูกต้องซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ไม่ชอบสิ่งใดก็จะใช้เหตุผลของตัวเองตัดสินว่าสิ่งนั้น ไม่ดี สิ่งนั้นไม่ถูกต้อง (Thomas Hobbs, 1996, p. 186) เป็นสถานะที่มนุษย์ใช้เหตุผลของตนเอง เพื่อตัดสินสิ่งต่าง ๆ ตามความคิด ความรู้สึกของตนว่าดีหรือไม่ดี ซึ่งเป็นลักษณะความเห็นแก่ตัว ดีหรือไม่ดี ผิดถูกหรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับความคิดของบุคคล นี่คือนิยามของธรรมชาติมนุษย์ ดีคือสิ่งที่ชอบ ไม่ดีคือสิ่งที่ไม่ชอบ หรือเรียกว่าเป็นความขัดแย้งจะเห็นว่าการกระทำของตนว่าสิ่งที่ตนเองรักตนเองชอบ เท่านั้นที่จะก่อให้เกิดผล (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2542, หน้า 249)

ยกตัวอย่างสถานการณ์ของครอบครัว เช่น นาย ก เมื่อมีลูกเขาก็ดูแลด้วยความรัก นาย ก หาเงินมาซื้ออาหารและของจำเป็นให้กับครอบครัว การกระทำเช่นนี้นับเป็นธรรมชาติที่ ทุกครอบครัวได้กระทำตามบทบาทและหน้าที่ของตน นาย ก ไม่ได้ดูแลใครในการจัดซื้ออาหารและ สิ่งจำเป็น ไม่ได้ให้กับคนอื่นนอกจากลูกและครอบครัวของตนเอง จากการกระทำดังกล่าว มีผลประโยชน์ให้กับตนเองเท่านั้นถือว่าตนเองได้ประโยชน์

3.2 พฤติกรรมที่แสดงออกในลักษณะเป็นโทษแก่ผู้อื่น

พฤติกรรมที่มนุษย์นึกถึงแต่ประโยชน์ส่วนตัว โดยยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางเอาความ คิดเห็นตนเพียงฝ่ายเดียว มนุษย์ไม่มีทางที่จะปกป้องตนเองจากศัตรูหรืออันตรายได้จึงเกิดการ รวมกลุ่มกัน ซึ่งอาจมีกิจกรรมที่ปฏิบัติร่วมกัน เช่น การใช้สิ่งของร่วมกันที่มีกฎระเบียบในการใช้ แต่ เพราะมนุษย์คิดแต่เรื่องประโยชน์ของตนเองจึงลัดคิว ลัดขั้นตอน ในขณะที่คนอื่นทำตามกฎระเบียบ

การผิดกติกาถือได้ว่าไม่ยุติธรรม และค่านิยมของความไม่ยุติธรรมคือการไม่กระทำ ตามกติกานั้นเอง การที่จะรู้ว่าใครทำผิดกติกาอาจรู้ได้จากการปฏิบัติของเขาว่าเป็นไปตามกฎของ สังคมหรือไม่ การที่ฝ่าฝืนกฎไม่ปฏิบัติตาม เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความไม่พอใจต่อคนในสังคมจนทำให้เกิด

เป็นความไม่มีระเบียบ ความมั่งงายที่เกิดขึ้นเป็นลักษณะที่ตนเองได้ประโยชน์เป็นโทษต่อผู้อื่นโดยไม่คำนึงถึงว่าบุคคลอื่นที่กำลังปฏิบัติตามกฎระเบียบจะมีความเดือดร้อนหรือไม่ แม้แต่การไม่ใช้สะพานลอยข้ามถนนหรือการลดรั้วกันที่มีป้ายไม่ให้ผ่านแต่ก็มีคนทำมากมายเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎไม่ปฏิบัติให้ถูกต้อง มั่งงาย การกระทำนี้ส่งผลต่อคนอื่นในสังคม ในทัศนะของฮอบส์ ในสังคมที่มีจำนวนคนมากต่างก็จะมีหน้าที่ในการทำงานตามกฎระเบียบของสังคมที่แตกต่างกันตามบทบาทความรับผิดชอบ ซึ่งแต่ละคนก็จะกระทำหน้าที่ให้ดีที่สุด จนถึงการแข่งขันเพื่อตนเองจะได้ชัยชนะได้รับการคัดเลือก ได้รับการยกย่องได้รับรางวัลได้รับตำแหน่งที่สูงขึ้น เมื่อมีอำนาจที่สูงขึ้นแล้วทุกอย่างที่ทำได้เพื่อผลประโยชน์ของตนเองเท่านั้น เกิดการแย่งชิงซึ่งกันและกันเมื่อเป็นแบบนี้สังคมก็ไม่มีระเบียบ ต่างก็คิดว่าตนเองนั้นควรได้รับเช่นกันการที่ฮอบส์กล่าวว่า “ไม่มีผลประโยชน์ใดที่มนุษย์ผู้หนึ่งอ้างเป็นเจ้าของได้แล้วมนุษย์อีกผู้หนึ่งไม่อาจอ้างได้เช่นกัน” (Hobbs, 1996, p. 183) นั่นคือทุกคนในสังคมนั้นสามารถที่จะใช้สิทธิหรือสิ่งของร่วมกันได้ถ้าสิ่งนั้นคือของส่วนรวมโดยที่ทุกคนนั้นได้ปฏิบัติตามกฎกติกาการกระทำผิดกติกาก่อให้เกิดความขัดแย้ง

เพื่อความเข้าใจได้ง่ายขึ้น ขอยกสถานการณ์มาอธิบายเพิ่มเติม สมมติว่า ทั้ง นาย ก และ ข ต่างมีฐานะร่ำรวยที่จะเดินทางไปสถานที่แห่งเดียวกันจึงเดินทางไปทางเครื่องบิน แต่ที่นั่นมีเหลือว่างเพียงที่เดียว ถ้าหากพวกเขาไม่สามารถเดินทางได้อาจเสียผลประโยชน์นับหลายล้านบาท ต่างฝ่ายต้องการที่จะเดินทางและหาเหตุผลมาอ้าง แต่ในที่สุดตกลงกันไม่ได้ ทำให้เขาเกิดความขัดแย้ง เพราะต่างก็อ้างประโยชน์ของตน ในที่นี้หากใครมีอำนาจมากกว่าก็อาจได้ที่นั่งไป ความผิดหรือถูกไม่อาจนำมาตัดสินได้ จึงเห็นได้ว่าโดยธรรมชาติมนุษย์ต่อสู้แข่งขันกันเพื่อตัวเองเสมอ ในสังคมโลกปัจจุบันทรัพย์สินเป็นตัววัดความดีความชั่ว มนุษย์แสวงหาทรัพย์สินเพราะสามารถให้ความสุขกับตัวเองได้ทรัพย์สินยังพาไปสู่ชนชั้นที่มนุษย์กำหนด การที่มีชนชั้นยังทำให้มนุษย์มีโอกาสแสวงหาอำนาจการได้อำนาจทำให้ความสุขอยู่ต่อไป ฮอบส์ถือว่าการแย่งชิงคือการได้มาโดยไม่ชอบ เช่น การแย่งอาหาร การบุกรุกป่าที่ดินการช่วงชิงอำนาจหน้าที่โดยไม่ชอบ การกระทำเหล่านี้ต่างคิดว่าตนทำดีแล้วถูกต้องแล้ว ได้ก็แล้วกันไม่ได้มองว่าอะไรควรทำหรือไม่ควรทำตนเองคิดว่าตนมีความสุข ถ้ามองอีกด้านหนึ่งก็จะเห็นว่าถ้าบุคคลอีกกลุ่มกระทำการเช่นเดียวกันก็จะทำให้สังคมเกิดความขัดแย้งและความรุนแรงมากขึ้น การกระทำดังนี้จะก่อให้เกิดโทษซึ่งกันและกัน (Hobbes, 1996, p. 202)

3.3 พฤติกรรมที่แสดงออกในลักษณะผู้อื่นได้ประโยชน์

ในการให้ความช่วยเหลือสังคมถือเป็นการทำประโยชน์เพื่อสาธารณผู้อื่นได้ประโยชน์ พฤติกรรมเช่นนี้เป็นจิตใต้สำนึกที่ซ่อนอยู่ภายในรูปร่างที่ได้ กระทำนั้นเป็นหนทางที่จะนำไปสู่ประโยชน์ตน การกระทำของคนเราเกิดจากการคิดคำนวณล่วงหน้าถึงผลลัพธ์ของมัน (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2531, หน้า 73-78) ในขณะที่จะทำนั้น มนุษย์จะต้องทำตามแรงกระตุ้นที่แรงที่สุดเสมอ แม้ว่าการกระทำนั้นบางครั้งอาจจะน่าชื่นชม แต่โดยทั่วไปจะเป็นการกระทำที่ตอบสนองตนเองโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น แต่เมื่อทำไปแล้วเขาก็คิดได้เมื่อพบทวนถึงความรู้สึกที่ผู้อื่นได้รับมนุษย์จะรู้สึกเสียใจและสำนึกผิดและตั้งใจจะไม่ทำอีกนี่คือมโนธรรม เพราะมโนธรรมมองย้อนหลังเพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับอนาคต

โดยธรรมชาติ มนุษย์จะไม่ทำร้ายตัวเอง แต่ปกป้องชีวิตตนเองโดยหาเหตุผลมาลบล้างความผิดต่าง ๆ การกระทำของมนุษย์จะคำนึงถึงประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก ส่วนประโยชน์

ส่วนรวมนั้นเป็นเรื่องรอง “การทำประโยชน์แก่ผู้อื่นเป็นเพียง การลงทุน ที่จะทำประโยชน์แก่ตนเอง การช่วยเหลือผู้อื่นคือการช่วยเหลือตัวเองทางอ้อม คุณธรรมเป็นเรื่องของความรอบคอบคนฉลาดย่อมเข้าใจว่าในบางกรณีการให้ผู้อื่นนั้นก็คือการให้ตัวเองทางอ้อม” (วิทย์ วิศเวทย์, 2547, หน้า 21)

ลักษณะความเห็นแก่ตัวทั้ง 3 อย่างที่กล่าวมานี้ อาจสรุปได้ดังนี้

กรณีที่ 1 ความเห็นแก่ตัวนั้นเป็นธรรมชาติของมนุษย์ กล่าวคือมนุษย์จะทำทุกอย่างเพื่อตนเองก่อนเสมอ

กรณีที่ 2 แม้จะรู้ว่าการกระทำบางอย่างเป็นโทษแก่ผู้อื่น แต่ถ้าได้ประโยชน์มนุษย์ก็จะยอมทำ เช่น การเอารัดเอาเปรียบกัน เป็นต้น

กรณีที่ 3 แสดงถึงลักษณะความเห็นแก่ตัวที่มาจากหวาดความกลัว

อย่างไรก็ตาม ลักษณะความเห็นแก่ตัวเหล่านี้อาจก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียในสังคมได้ ในทัศนะของฮอบส์ เมื่อมนุษย์มีจำนวนมากขึ้นความต้องการทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติก็ไม่พอเพียงต่อความต้องการจึงเกิดการแย่งชิงกันทำร้ายกันส่งผลกระทบต่อพัฒนาต่าง ๆ ทั้งทางวัฒนธรรมอารยธรรม จำเป็นให้มนุษย์ละทิ้งธรรมชาติและหันมาสัญญากันด้วยความสมัครใจที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม โดยมุ่งหวังที่จะได้รับความคุ้มครองและได้ประโยชน์สุขเป็นการตอบแทน ดังนั้นในแต่ละสังคมจะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันสมาชิกในสังคมจะปฏิบัติตามสังคมของตน แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงไปต่างก็จะมีความคิดและเหตุผลที่แตกต่างกัน อันจะเป็นสาเหตุของความขัดแย้งจากพฤติกรรมที่มีในสังคมก็เกิดจากมนุษย์นั้นเฝ้าหาและสร้างรูปแบบของวัฒนธรรมตามปรารถนามาสู่ตนเท่านั้นในเรื่องของวิธีการบทบาทหน้าที่ส่งผลกระทบต่อสังคมทั้งทางบวกและทางลบทั้งทางด้านสังคมจริยธรรมซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นมานี้มาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านการดำเนินชีวิตแนวคิดต่าง ๆ ที่ได้ถูกพัฒนาเปลี่ยนแปลง เมื่อกล่าวโดยสรุป ผลกระทบที่เกิดจากการเห็นแก่ตัวอาจแบ่งออกเป็น 3 ด้านดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม

ในสังคมหนึ่งนั้นย่อมมีความคิดเห็นแนวคิดและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันรวมกันอยู่มากมาย เพราะต่างก็มีเสรีภาพ ลักษณะของความคิดและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันนี้เองที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคล โดยเฉพาะในปัจจุบันที่สังคมยังคงความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการขยายใหญ่ของการติดต่อระหว่างวัฒนธรรมที่ต่างก็เกิดขึ้นตั้งแต่ศาสนา ภาษา วิถีพื้นบ้าน ศิลปะ โดยเฉพาะด้านความคิดก็มีการสืบทอดของวัฒนธรรมที่ต่างกัน เมื่อสัมผัสกับวัฒนธรรมของผู้อื่นก็แน่นอนว่าจะต้องเกิดความขัดแย้งขึ้นคือการไม่ยอมรับในวัฒนธรรมอื่น การสื่อสารระหว่างกันมีความก้าวหน้าอย่างเห็นได้ชัดบุคคลต่างมีกลไกหรือเป้าหมายต่าง ๆ ของตน สามารถข้ามพรมแดนได้อย่างค่อนข้างอิสระขึ้นเหตุการณ์เหล่านี้ ทำให้ผู้คนที่เราวัฒนธรรมของตนเองที่มีความแตกต่างมาสัมผัสกันก็ย่อมเกิดความขัดแย้งขึ้น 4 ด้านคือ

1.1 ผลกระทบด้านเป้าหมาย คือ ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการที่เป้าหมายที่แตกต่างกันซึ่งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลหนึ่งมีความต้องการ หรือความปรารถนาแตกต่างจากอีกบุคคลหนึ่งในสังคม เป้าหมายที่มนุษย์ต้องการไม่มีที่สิ้นสุดได้อย่างก็ต้องการอีกอย่าง ไม่พอใจเพียงเท่านั้น หรืออาจกล่าวได้ว่าพอใจสิ่งนั้นแล้วต้องให้เกิดความมั่นใจในสิ่งนั้นด้วย เช่น ผู้ปกครองที่มีอำนาจมากแล้วก็ต้องหาหลักประกันโดยออกกฎหมายสำหรับการปกครอง เมื่อทำได้แล้วก็เกิดความต้องการใหม่ เช่น

การมีชื่อเสียงจากชัยชนะเพิ่มเติม ความพอใจ การยกย่องสรรเสริญจากความเป็นเลิศในทางศิลปะ หรือการมีความสามารถในบางด้าน” (Thomas Hobbes, 1996, p. 80)

1.2 ผลกระทบด้านความคิด คือ ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากที่แต่ละฝ่ายมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันซึ่งตามแนวความคิดนี้โดยทั่วไปมีหลักคิดว่า หากสังคมจะอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ไม่ขัดแย้งกัน ทุกคนจะต้องมาตกลงร่วมกันเพื่อมิให้เกิดความแตกแยกด้านความคิด โดยให้ทุกคนยอมรับกติกาของสังคม การเกิดปัญหาความขัดแย้งของกลุ่มคนต่าง ๆ ก็ต้องหาทางแก้ปัญหาความขัดแย้งนั้น ด้วยการทำข้อตกลงร่วมกัน แต่ถ้าคนในสังคมตกลงกันไม่ได้ ความขัดแย้งก็อาจนำไปสู่ สงครามหรือความรุนแรง

1.3 ผลกระทบด้านความรู้สึกคือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลหนึ่งมีทัศนคติหรือความรู้สึกที่ขัดแย้งกับอีกฝ่าย ความขัดแย้งในลักษณะนี้สามารถเห็นจากบุคคล 2 คน ที่มีความชอบไม่เหมือนกัน แต่ข้อบ่งชี้สังเกตเห็นว่ามนุษย์มีความคล้ายคลึงกันในแง่ของความปรารถนาคือความต้องการในสิ่งที่คล้าย ๆ กันจึงแย้งชิงกันจนเกิดความขัดแย้งกัน

1.4 ผลกระทบด้านพฤติกรรม เป็นความขัดแย้งอันเนื่องมาจาก การที่บุคคลหนึ่งกระทำการบางสิ่งบางอย่างซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับของอีกฝ่าย เช่น พุดจาหยาบคายหรือการดูหมิ่นเหยียดหยาม เป็นผลต้น

จะเห็นได้ว่าผลกระทบทางวัฒนธรรม (Cultural conflicts) เป็นลักษณะของสังคมที่มีรูปแบบเกิดความแตกร้าง ความเห็นที่ไม่ตรงกันอันเกิดจากการพบกันของวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันในสภาวะแห่งความขัดแย้งเป็นสภาวะธรรมชาติที่ไม่มีความมั่นคงเป็นกฎธรรมชาติ ฮอบส์เชื่อว่ากฎเหล่านี้ประกอบด้วย

กฎข้อแรกคือ “การแสวงหาและยึดมั่นกับสันติภาพ” ทั้งนี้เพราะมนุษย์ทุกคนย่อมอยากจะหลีกเลี่ยงจากสภาวะอันชั่วร้ายของสงครามตลอดเวลาในสภาวะธรรมชาติ

กฎข้อที่สองคือ การที่ทุกคนเติบโตใหญ่แล้วจะยอมโอนสิทธิตามธรรมชาติไม่มีขีดจำกัดตกลงร่วมกัน สัญญาประชาคมหรือข้อตกลงร่วมกันนี้คือ การงดเว้นร่วมกันหรือโดยถอนสิทธิ เมื่อบุคคลหนึ่งบุคคลใด ได้สละสิทธิหรือโอนสิทธิของตนเองให้บุคคลอื่นไปแล้วเขาจะต้องไม่ข้องแวะกับกรรมสิทธิ์ของบุคคลอื่น ๆ อีกเพราะถ้าทำเช่นนั้นก็จะเป็นการขัดกับสัญญาที่เขาได้ตกลงใจทำขึ้นด้วยตัวของเขาเองและถือได้ว่าเป็นการกระทำที่ไม่ยุติธรรม

กฎข้อที่สามคือ “มนุษย์จักยึดมั่นในสัญญาที่ทำไว้แล้ว” เพราะถ้ามนุษย์ไม่ยึดมั่นสัญญาประชาคมจะหมดความหมายและผลักดันให้พวกเขากลับคืนสู่สภาวะสงครามอีก กฎนี้ฮอบส์คิดว่าเป็นจุดเริ่มต้นของ “ความยุติธรรม” ซึ่งก็คือการยึดมั่นในสัญญา (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2542, หน้า 264-265)

ด้านที่สอง ผลกระทบทางสังคม

ความสัมพันธ์ที่เกิดระหว่างสังคม ได้ถ่ายทอดทางวัฒนธรรมสู่สังคมอย่างรวดเร็ว เกิดความขัดแย้งมาก เป็นปัญหาความขัดแย้งทางสังคมที่รุนแรง ความหลากหลายทางสังคม มนุษย์ทำอะไรก็ได้ในขอบเขตของอำนาจหรือความสามารถของเขา เพื่อป้องกันตนเองเมื่อเป็นเช่นนั้น ในสภาพธรรมชาติ (State of nature) มนุษย์เรียนรู้การอยู่ร่วมกัน ในความหลากหลายทางสังคม มนุษย์แข่งขันกันบุกรุกเพื่อหวังผล หวาดระแวงเกรงกลัวก้าวร้าวกัน เพื่อหาความปลอดภัยให้ตัวเองต่าง “หันไปหาสันติภาพ

คือความกลัวความตาย” (เนืองน้อย บุญเนตร, 2539, หน้า 152) รวมตัวกันขึ้นเป็นสังคมสร้างวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ขึ้นต่างจะดูแลกันให้เกิดความปลอดภัยขึ้นในสังคม มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผลก่อให้เกิดความคิดที่แตกต่างกัน ไม่คำนึงถึงเหตุผลของบุคคลอื่นจึงก่อให้เกิดขัดแย้งทางความคิดเมื่อมีจำนวนความขัดแย้งมากขึ้น ภายในสังคมก็จำเป็นต้องนำกฎกติกามาใช้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม สังคมที่มีความหลากหลายเสี่ยงต่อสภาวะของสงครามสังคมไม่มีหลักประกันไม่มีความสันติสุขที่มีความขัดแย้งเกิดความรุนแรงขึ้น และก่อให้เกิดปัญหาตามมาคือการรวมตัวกันของกลุ่มชนจำต้องมีการรวมอยู่เหนือทุกคนในสังคมเพื่อให้พวกเขากลัวและบีบบังคับด้วยความกลัวต่อการถูกลงโทษให้ทุกคนกระทำตามคำมั่นสัญญาาร่วมกัน “ความวุ่นวายที่มีความแตกต่างกัน ทุกคนมองว่าตนเองคิดถูก การกระทำของคนดีจะถูกตัดสินโดยกฎที่มีอำนาจรัฐ” (Thomas Hobbes, 1996, p. 185)

มนุษย์ชาติได้ก้าวมาถึงจุดประสงค์ซึ่งขัดขวางการดำรงอยู่ของตน ในสภาพธรรมชาติที่ใหญ่หลวงเกินกว่าที่แต่ละคนจะสามารถเอาชนะได้โดยลำพัง หากจะคงอยู่ในสภาพเดิม การดำเนินอยู่แบบดั้งเดิมไม่อาจคงอยู่ต่อไป และมนุษยชาติย่อมดับสูญหากไม่เปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิตในเมื่อมนุษย์ไม่สามารถสร้างพละกำลังใหม่ได้ ทำได้เพียงแค่รวมแรงและควบคุมพลังที่มีอยู่แล้ว จึงไม่มีวิธีอื่นนอกจากรวมแรงเป็นหนึ่งเดียวเพื่อเอาชนะอุปสรรคที่ขวางหน้าแล้วใช้พลังนั้นไปกับการเคลื่อนไหวให้ไปในทางเดียวกันด้วยน้ำหนึ่งใจเดียว (วิภาดา กิตติโกวิท, 2555, หน้า 21)

ฮอบส์กล่าวว่า สาเหตุที่ทำให้จักรภพไม่มั่นคงหรือล่มสลาย เกิดจากปัญหาภายในดังต่อไปนี้ (Thomas Hobbes, Leviathan, pp. 237-244)

1. ขาดอำนาจเด็ดขาดที่จำเป็นสำหรับการรักษาความสงบและการป้องกันเนื่องจากพอใจในอำนาจน้อยในการก่อตั้งรัฐระยะแรก
2. ทุกคนเป็นผู้ตัดสินกันเองว่าการกระทำใดดีหรือการกระทำใดเลว ทำให้เกิดความอ่อนแอ
3. การที่คนเรามีมโนธรรมที่ผิด ๆ เกี่ยวกับความถูกผิดที่ขัดแย้งกับกฎหมายหรือความคิดขัดแย้งของส่วนรวม
4. การอ้างระบบความเชื่อในเรื่องศาสนาโดยถูกสอนมาจากความเชื่อเกี่ยวกับความจริงนอกเหนือธรรมชาติ ถูกปลุกฝังในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไม่ศึกษาและไม่ใช้เหตุผลนำไปสู่ความเสื่อมของประชาคมการเมือง
5. ปลอ่ยให้ราษฎรแต่ละคนใช้กฎหมายผิดของตนเองของตัวเองโดยเด็ดขาดในทรัพย์สินของตนที่องค์อธิปัตย์หรือผู้แทนไม่มีอำนาจเข้าไปแทรกแซง
6. การแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยออกไป เพราะอำนาจต่าง ๆ ที่ถูกแบ่งออกไปจะทำลายกันเองทำให้จักรภพถึงกับล่มสลาย
7. มีการลอกเลียนแบบการปกครองของชาติอื่น แทนที่จะยึดมั่นกับรูปแบบที่มีอยู่ของตนซึ่งดีอยู่แล้ว
8. มีองค์อธิปัตย์มากกว่าหนึ่งคน หรือมีอำนาจเหนือกว่าเกิดขึ้นในจักรภพก่อให้เกิดการแตกแยก ผู้คนไม่รู้จักเชื่อฟังใครและมีองค์อธิปัตย์มากกว่าหนึ่งเดียวในจักรภพที่ต่างก็เป็นอิสระต่อกัน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2542, หน้า 267)

ในทัศนะของฮอบส์ พันธะสัญญา เป็นสิ่งที่ได้มาจากการยอมสละความเห็นแก่ตัวอิสรภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ ความยุติธรรมหรือศีลธรรมจะเกิดจากการที่ทุกคนร่วมทำตามกฎ ตามพันธะสัญญา ผู้ปกครองคือผู้ที่มีอำนาจในการลงโทษ ผู้ปกครองเป็นปัจเจกบุคคลที่มีความชอบธรรมให้กับสังคม ความรักความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นในสังคมนั้น ต่างจะอยู่ร่วมกันให้ความรักความเอื้ออาทรต่อกัน ความปลอดภัยก็จะเกิดขึ้นในรัฐนั้น ๆ การที่ผู้มีอำนาจไม่มีความยุติธรรมอันเนื่องมาจากการเป็นปัจเจกบุคคลย่อมนำความคิดหรือการตัดสินใจของตนเองถูกต้องเสมอความสามัคคีของประชาชนในชาติจะมีได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกทุกคนหรือส่วนใหญ่ในสังคมมีความรู้สึก ว่า ตนเองเป็นสมาชิกที่เท่าเทียมกันในสังคม มีผลประโยชน์ร่วมกันมากกว่าขัดแย้งกัน ซึ่งหมายถึงว่านโยบายการปกครองสังคมจะต้องสร้างความยุติธรรมกระจายไปสู่สมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพทางสังคมอย่างเสมอกัน

นอกจากนี้ ฮอบส์ยังได้เสนอว่า การที่ผู้ปกครองจะตัดสินใจว่าสิ่งใดถูกหรือผิดขึ้นอยู่กับจิตใต้สำนึกแล้วส่งผลมาสู่ภายนอก ความชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรมจึงขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้ปกครอง กล่าวคือถ้าผู้ปกครองเห็นว่าดีก็เป็นสิ่งที่ถูกต้อง แต่ถ้าเห็นว่าไม่ดีก็เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

ด้านที่สาม ผลกระทบต่อความมั่นคง

การที่สังคมโลกได้รับผลกระทบอันเนื่องมาจากภาวะการณ์ที่ต้องเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ทั้งในทางบวกและทางลบความเปลี่ยนแปลงในด้านความเจริญต่าง ๆ มากมายแต่ความเจริญกลับก่อให้เกิดปัญหา แม้แต่สังคมทั่วไปหรือในประเทศซึ่งมีความขัดแย้งนั้น ด้วยเหตุผลความต้องการของแต่ละคนในสังคมทำให้ทุกคนต่างตระหนักในความขัดแย้งซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์อันเนื่องมาจากความเห็นแก่ตัวเป็นผลกระทบในด้านต่าง ๆ มีผลต่อประเทศชาติมีความขัดแย้งเหล่านี้มีสาเหตุมาจากความต้องการทำประโยชน์ให้กับตนเองจึงก่อให้เกิดปัญหาเป็นวงกว้างขึ้นในสังคมในเรื่องของผลประโยชน์ตนนั้นได้นำสู่ปัญหาด้านต่าง ๆ และหนึ่งในปัญหาเหล่านั้นก็คือความหลากหลายของความปรารถนาในผลประโยชน์ไม่ว่าความต้องการทางอำนาจที่เป็นจุดสำคัญของสังคมการเมืองคำว่าประโยชน์ตนที่จะต้องทำความเข้าใจก่อนว่าเป็นบทบาทที่มีความสำคัญและบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ที่ได้มาในสังคมเนื่องจากบทบาทหน้าที่ของผู้ปกครองเป็นผลกระทบต่อความมั่นคงในสังคมหรือต่อรัฐนั้น

ผู้ปกครองเป็นผู้นำพาประชาชนในสังคมผ่านวิกฤติต่าง ๆ เราจะเห็นจากความเป็นมาในอดีตว่าสังคมได้เกิดเหตุการณ์เรียกว่าเป็นช่วงที่เกิดวิกฤติของความขัดแย้งทางการเมืองก่อให้เกิดผลกระทบถึงสถาบันศาสนาที่เป็นหลักสำคัญของสังคมด้วย ฮอบส์แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ถูกผลักดันเข้าสังคมได้อย่างไรความขัดแย้งเป็นปัจจัยที่ทรงพลังทางสังคม ทำให้สูญเสียชีวิตและทรัพย์สินอย่างใหญ่หลวง สังคมขาดความมั่นคง ปัญหาความขัดแย้งในสังคมที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงแห่งชาติ การที่ต้องมีกฎหมายทางสังคมอันเกิดจากความขัดแย้งไม่มีสิ่งใดที่ชีวิตความถูกผิดในสังคมต้องออกกฎระเบียบใช้บังคับหากไม่ต้องการให้มนุษย์ต้องตกสู่ความเหี้ยมโหดและความทุกข์ระทม

ฮอบส์เห็นว่ารัฐจำเป็นต้องมีผู้นำหรือบุรุษผู้ทรงพลังกำลังในการสู้รบเพื่อปกป้องและเพื่อผดุงความสงบสุขต่าง ๆ ทั้งนี้โดยที่ตำแหน่งของผู้นำนั้นอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลสมัย เช่น เมื่อมีการรวมตัวเป็นเผ่าก็เป็นหัวหน้าเผ่า เมื่อมีการรวมตัวกลายเป็นอาณาจักร ผู้นำก็กลายเป็นกษัตริย์หรือเจ้าผู้ครองนคร ฮอบส์กล่าวว่าความจำเป็นของรัฐถึงแม้ว่ารัฐจะไม่ใช่อำนาจธรรมชาติของมนุษย์แต่รัฐนั้นมีอำนาจจำกัดอันเนื่องมาจากรัฐหรือการดำเนินของรัฐเกิดจากข้อตกลงของราษฎรหรือ

ปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นอิสระตามสภาพธรรมชาติ หรือมีสิทธิบางอย่างโดยธรรมชาติเมื่อตกลงกันจะโอนอำนาจตามธรรมชาติของตนให้คนเพียงคนเดียวหรือกลุ่มคนหนึ่งเมื่อมีรัฐหรือสังคมจึงเกิดขึ้น แต่การตกลงของราษฎรเกิดขึ้นเพราะราษฎรเห็นประโยชน์จากการมีรัฐที่สามารถรักษาสีที่ตนมีโดยธรรมชาติดีกว่าไม่มีชาติ

สาเหตุที่ทำให้จักรภพไม่มั่นคงและนำไปสู่การล่มสลายของรัฐ เกิดมาจากแนวคิดต่าง ๆ ดังนี้

1. แนวคิดที่ว่า ผู้ปกครองรัฐควรมีอำนาจจำกัดเฉพาะ เพื่อการรักษาสันติภาพและการปกป้องจักรภพเท่านั้น ฮอบส์เห็นว่าแนวคิดเช่นนี้จะนำไปสู่การผูกเรือนและการล่มสลายของรัฐในที่สุด เพราะการที่องค์อธิปัตย์ถูกจำกัดอำนาจอาจทำให้เกิดความกระด้างกระเดื่องอันกระทบต่ออำนาจในการรักษาสันติภาพของจักรภพ

2. แนวคิดที่ว่า แต่ละบุคคลล้วนถูกตัดสินด้วยการกระทำความดีความชั่วของตนเอง ความคิดนี้ ฮอบส์เห็นว่าอาจเป็นจริงในกรณีที่มีแต่กฎธรรมชาติโดยปราศจากกฎหมายแห่งรัฐทั้งนี้ เพราะการอนุญาตให้ปัจเจกบุคคลตัดสินใจด้วยตนเองว่าการกระทำนั้นดีหรือเลว จะก่อให้เกิดการโต้เถียงและละเมิดอำนาจแห่งรัฐ ซึ่งจะนำไปสู่ความอ่อนแอและล่มสลายแห่งรัฐ

3. แนวคิดที่ว่า การกระทำใด ๆ ของมนุษย์ที่ละเมิดจิตสำนึกของตนเป็นบาป ฮอบส์เห็นว่า การให้มนุษย์มีอำนาจในการปฏิบัติทางจิตสำนึกของตนอาจนำไปสู่ปัญหามากมาย ทั้งนี้ เพราะฐานคติแห่งจิตสำนึกของมนุษย์อาจแตกต่างกันย่อมมีข้อบกพร่องในตนเอง และจะทำให้สังคมเต็มไปด้วยความสับสนและอ่อนแอ เพราะกฎหมายแห่งรัฐจะไม่ได้รับการยอมรับ

4. แนวคิดที่กำหนดให้อำนาจอธิปไตยขึ้นอยู่กับกฎหมายแห่งรัฐ ฮอบส์เห็นว่าองค์อธิปัตย์จะต้องมีอำนาจเหนือกฎหมายทั้งปวง เพื่อความศักดิ์สิทธิ์ในการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อรักษาสันติภาพของสังคมนั้น คือองค์อธิปัตย์จะต้องเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

5. แนวคิดที่ว่าผู้ปกครองมีอำนาจเหนือทรัพย์สินของแต่ละบุคคล ฮอบส์เห็นว่าควรที่จะให้สิทธิเสมอกัน

6. แนวคิดที่ต้องการให้แบ่งแยกอำนาจของผู้ปกครอง ฮอบส์เห็นว่า การแบ่งแยกอำนาจผู้ปกครองจะนำไปสู่การทำลายซึ่งกันและกันและจะนำไปสู่การทำลายอำนาจของจักรภพ ดังนั้นผู้ปกครองจะต้องมีอำนาจสูงสุดแต่เพียงผู้เดียว โดยจะแบ่งแยกไม่ได้สงครามกลางเมืองของอังกฤษที่เต็มไปด้วยความยุ่งเหยิงที่มีการเรียกร้องให้รัฐบาลกลางที่เข้มแข็งเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความไม่ลงรอยที่นำไปสู่สงครามกลางเมือง มีการยอมให้ใช้อำนาจมากไปบ้างเพื่อรักษาสันติภาพ ด้วยสภาวะความยุ่งเหยิงทางการเมืองขณะนั้นทำให้ทฤษฎีของฮอบส์ที่ว่า องค์อธิปัตย์ หรืออำนาจอธิปไตยมีอำนาจในการควบคุม (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2545, หน้า 145-147)

ในทัศนะของฮอบส์รัฐเป็นนามธรรม การเปลี่ยนแปลงเกิดจากผู้มีอำนาจในรัฐเกิดความขัดแย้งในเชิงโครงสร้างเกิดขึ้นเพราะการใช้อำนาจมีการปฏิรูประบบงานบริหาร โดยเฉพาะการเปิดกว้างให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงระบบการเมือง ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงโครงสร้างโดยมีการแบ่งหน้าที่และการเข้าสู่ระบบการบริหารมากขึ้น และส่วนหนึ่งของผู้มีอำนาจที่มาจากชนชั้นกลางที่กลายเป็นกลุ่มเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง จากการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยอย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบ

การปกครองที่มีการใช้อำนาจผู้ปกครองคือผู้ที่รับมอบอำนาจเพื่อใช้ในการบริหารผู้ปกครองเป็นปัจเจกชนย่อมมีความต้องการ สิ่งที่มีมนุษย์ต้องการคืออำนาจที่เพิ่มขึ้นสูงขึ้นแต่อำนาจกลับนำไปสู่ความขัดแย้งทางความคิดซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เราเกิดการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรง การเข้ามาเป็นผู้ใช้อำนาจ ได้นำพาประเทศเข้าสู่กระแสตามแนวทางธรรมชาติตะวันตกและทำให้แนวนโยบายการปกครองขาดความเชื่อมั่นในรัฐ ย่อมเป็นผลทำให้รัฐอ่อนแอเกิดเป็นความไม่เชื่อมั่นทั้งภายในและภายนอกตามมา โดยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหลาย ๆ ครั้งได้ขยายวงกว้างจนนำไปสู่การต่อสู้โดยใช้ความรุนแรงเนื่องจากทุกคนมองที่ผลประโยชน์นี้เป็นหลักไม่นำเอาโครงสร้างที่วางไว้มาปฏิบัติให้ถูกต้องทำให้สังคมเกิดความสูญเสียหลายด้านรวมทั้งชีวิตของคนในชาติ (Hobbes, 1996, pp. 228-229)

จากเนื้อหาที่ได้นำเสนอข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ตามทัศนะของฮอบส์ มนุษย์โดยธรรมชาติดั้งเดิมนั้น มีความเท่าเทียมกันในเรื่องการมีชีวิต จิตใจความรู้สึก มนุษย์มีความอยากหรือความปรารถนาเป็นแรงขับเคลื่อนในการดำเนินชีวิต มนุษย์รักตัวเอง เห็นแก่ประโยชน์ตัวเองจึงทำทุกอย่างเพื่อให้ตนเองมีความสุข มนุษย์ยังทะเลาะทะเลาะกัน และแข่งขันกับผู้อื่นอยู่เสมอ และที่สำคัญมนุษย์ยังแสวงหาอำนาจเพื่อแสวงหาประโยชน์และปกป้องประโยชน์และสิทธิตนเอง แต่การจะทำเช่นนั้นจำเป็นต้องมีอำนาจรัฐที่สูงที่สุดคอยควบคุมธรรมชาติดั้งเดิมมนุษย์ให้อยู่ในกรอบและคุ้มครองผลประโยชน์ ซึ่งฮอบส์เรียกว่าจักรภาพ

จักรภาพกับธรรมชาติมนุษย์

ในทัศนะของฮอบส์ การที่คนเราจะคุ้มครองรักษาความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินของตนเองนั้นย่อมไม่เพียงพอที่จะอาศัยการยึดถือเฉพาะกฎธรรมชาติแต่อย่างเดียว เนื่องจากไม่มีอำนาจบังคับของส่วนรวม และไม่มีกฎหมายลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎดังกล่าว เพราะคนเราเห็นแก่ตัว ต้องการรักษาชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง อีกทั้งยังกลัวตายอีกด้วย การที่จะอาศัยการตกลงคำพูดโดยไม่ให้กลัวอำนาจบังคับบางอย่างย่อมจะควบคุมค้นหาต่างๆของเราไม่ได้ ทุกคนจึงตกอยู่ในความไม่ปลอดภัย ดังนั้นจึงต้องจำเป็นต้องมีอำนาจของส่วนรวมมาเพื่อบังคับเพื่อให้เกิดความเกรงกลัวต่อการละเมิดข้อตกลงนั้น และบังคับให้พวกเขากระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งนี้ก็ด้วยการก่อตั้งประชาคมการเมืองหรือจักรภาพขึ้นมาเพื่อให้เกิดความปลอดภัยและหลุดพ้นจากการตกอยู่ในสภาวะของสงครามซึ่งกันและกัน

ในทัศนะของฮอบส์เป้าหมายของการก่อตั้งประชาคมการเมืองหรือจักรภาพก็คือเพื่อการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของเรา ซึ่งตามธรรมชาติแล้วจะรักการเป็นอิสระเสรีและครอบงำผู้อื่นทั้งนี้โดยการนำสถาบันการเมืองดังกล่าวมาควบคุมตนเอง เพื่อรักษาความปลอดภัยของตนเองรวมทั้งการมีชีวิตที่เป็นสุขเพื่อให้หลุดพ้นจากการตกอยู่ในสภาวะของการสงครามที่ทุกคนไม่ปลอดภัยและต้องพึ่งตนเองเมื่อต้องเผชิญหน้ากับผู้อื่น เพราะในสภาวะดังกล่าว ความยุติธรรม ความเที่ยงธรรม ความถ่อมตัว สุขภาพ ความเมตตาและต้องพึ่งพาตนเองเมื่อต้องเผชิญหน้ากับผู้อื่น ดังเช่นที่อยากให้เกิดปฏิบัติต่อเราย่อมยากที่จะเกิดขึ้น เนื่องจากในสภาวะเช่นนั้นแม้แต่ต้นหาของมนุษย์แต่ไม่มีอำนาจของสังคมส่วนรวมที่จะบังคับให้พวกเขากลัวการลงโทษ เมื่อเกิดการละเมิดข้อตกลงในกฎธรรมชาติดังที่กล่าวมาแล้ว

รัฐอธิปไตย

วิธีการก่อตั้งอำนาจของส่วนรวม เพื่อปกป้องผู้คนจากการรุกรานและจากการทำร้ายกันเอง ก็ได้แก่ การมอบอำนาจและพลังทั้งหมดของพวกตนให้แก่คน ๆ หนึ่งหรือคนกลุ่มหนึ่ง เพื่อรวบรวมเจตนารมณ์หรือความเห็นอันหลากหลายของพวกเขาให้เป็นหนึ่งเดียว หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นการแต่งตั้งคน ๆ หนึ่งหรือคนกลุ่มหนึ่งขึ้นมาทำหน้าที่แทนเขา เกี่ยวกับความสงบสุขและความปลอดภัยร่วมกัน โดยพร้อมใจกันมอบอำนาจการตัดสินใจให้แก่คนหรือกลุ่มคนดังกล่าว เมื่อทำเช่นนั้นแล้วผู้คนที่รวมตัวกันเป็นบุคคลเดียวกัน เช่นนี้ ย่อมได้ชื่อว่า รัฐหรือจักรภพ (Common wealth) ซึ่งก่อให้เกิด รัฐอธิปไตย (Leviathan หรือ Sovereignty) ที่ยิ่งใหญ่ขึ้นมา เป็นอำนาจที่ทุกคนมอบให้แก่จักรภพที่จะใช้อำนาจในการรักษาความสงบสุขภายในและปกป้องศัตรูจากภายนอกพร้อมกัน หัวใจสำคัญของจักรภพคือ องค์กรอธิปไตย ซึ่งเกิดจากการกระทำข้อตกลงต่อกันของผู้คนจำนวนมากมาศาล โดยมีอำนาจใช้พลังและทรัพยากรของพวกเขาทั้งหมด เพื่อรักษาความสงบสุขและการป้องกันร่วมกันตามที่เห็นความจำเป็น

ประชาคมการเมืองหรือจักรภพ เป็นสถาบันที่คนจำนวนมากทำความตกลงกันเองโดยให้มีคน ๆ หนึ่งหรือกลุ่มคนหนึ่งมีสิทธิเป็นผู้แทนที่มีอำนาจหรือตัดสินใจแทนตนเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยและก่อให้เกิดความสงบสุขแก่พวกเขา จึงเกิดรัฐอธิปไตย อำนาจอธิปไตย หรืออำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศที่เกิดการยินยอมของประชาชนขึ้นมาโดยที่รัฐอธิปไตยจะมีสิทธิและอำนาจดังต่อไปนี้

1. ราษฎรจะเปลี่ยนรูปแบบการปกครองที่เกิดจากการทำสัญญาประชาคมเป็นแบบอื่นไม่ได้
2. รัฐอธิปไตยจะถูกกลบโหมไม่ได้ เนื่องจากองค์กรอธิปไตยเป็นตัวแทนของส่วนรวมที่เกิดจากการตกลงกันเองระหว่างบุคคลและไม่ได้เป็นผู้ร่วมทำสัญญาด้วยจึงเป็นสิ่งที่ละเมิดไม่ได้
3. บุคคลจะขัดขึ้นสถาบันขององค์กรอธิปไตยที่ประกาศใช้ซึ่งเกิดจากการยินยอมของเสียงส่วนใหญ่ไม่ได้
4. ราษฎรจะกล่าวหาว่ารวมทั้งเรียกร้องความยุติธรรมหรือความเสียหายจากการกระทำขององค์กรอธิปไตยใช้อำนาจแทนตนไม่ได้
5. ราษฎรจะลงโทษการกระทำใด ๆ ขององค์กรอธิปไตยไม่ได้
6. องค์กรอธิปไตยย่อมเป็นผู้ตัดสินว่า สิ่งใดจำเป็นสำหรับการป้องกันรักษาความสงบสุขของราษฎรจากศัตรูทั้งภายในและต่างประเทศรวมทั้งการเลือกใช้หลักการปกครองด้วย
7. องค์กรอธิปไตยย่อมมีสิทธิและอำนาจในการกำหนดข้อบัญญัติของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับกฎแห่งความประพฤติที่ถูกต้องต่าง ๆ ที่คนเราจะทำอะไรได้ในขอบเขตอันควร
8. รัฐอธิปไตยย่อมมีอำนาจตุลาการในการตัดสินความเมื่อเกิดการขัดแย้งขึ้นมา
9. รัฐอธิปไตยย่อมมีอำนาจประกาศสงครามและทำสัญญาสันติภาพกับชาติอื่นเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมทั้งการบัญชาการกองทัพซึ่งเป็นอำนาจและพลังสำคัญในการปกป้องประชาชน
10. รัฐอธิปไตยย่อมมีอำนาจในการเลือกที่ปรึกษา ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ระดับต่าง ๆ ทั้งในยามสงบและในยามสงคราม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการปกป้องและรักษาความสงบโดยทุกวิถีทาง

11. องค์อธิปัตย์ย่อมมีอำนาจในการให้รางวัลและลงโทษราษฎรทุกคนตามกฎหมายที่ตนบัญญัติขึ้นมาหรือตามที่จะเกิดผลดีต่อจักรภพ

12. องค์อธิปัตย์ย่อมมีอำนาจกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับเกียรติยศของบุคคลรวมทั้งประกาศแต่งตั้งด้วย

ฮอบส์กล่าวว่าสิทธิและอำนาจเหล่านั้นเป็นของรัฐบาลิปัตย์ซึ่งจะแบ่งแยกและมอบหมายให้ใครไม่ได้เว้นแต่ในเรื่องอื่น ๆ นอกจากนี้ หนึ่งเมื่ออยู่ต่อหน้ากันองค์อธิปัตย์ย่อมมีอำนาจและเกียรติยศเหนือกว่าราษฎรทั้งปวงซึ่งในความเป็นจริงแล้วอำนาจอธิปไตยก็ไม่เป็นสิ่งที่เสียหายอะไรเพราะเป็นไปเพื่อคนส่วนใหญ่

ในเรื่องศาสนานั้นฮอบส์ถือว่าเป็นเรื่องของระบบความเชื่อไม่ใช่เรื่องสัจธรรมหรือเหตุผล เขาจึงเสนอให้มีศาสนาของรัฐโดยมีองค์อธิปัตย์เป็นผู้ตีความเจตนารมณ์ของศาสนา เพราะเขาถือว่าศาสนาเป็นระบบกฎหมายอย่างหนึ่งที่ปัญหาขององค์อธิปัตย์ควรเป็นผู้กำหนดเพื่อมิให้อำนาจทางฝ่ายศาสนาจักรมาแข่งกับทางฝ่ายอาณาจักรในลักษณะที่จะนำไปสู่การขาดเอกภาพภายในรัฐนี้ขึ้นมาได้

สิทธิขององค์อธิปัตย์

นอกจากนี้ ฮอบส์ยังได้กล่าวถึงสิ่งที่เรียกว่า สิทธิขององค์อธิปัตย์ โดยชี้ให้เห็นว่า สิทธิอันแรกขององค์อธิปัตย์คือสิทธิที่จะลงโทษหรือสิทธิที่จะใช้อำนาจในการรักษาความสงบเรียบร้อยได้ สิทธิดังกล่าวเป็นผลมาจากข้อตกลงขึ้นพื้นฐานที่จะสละสิทธิในการขัดขืนตามที่พลเมืองทั้งหมดได้ตกลงร่วมกัน ไม่มีราษฎรคนไหนจะเป็นอิสระได้โดยอ้างว่า องค์อธิปัตย์ละเมิดพันธสัญญาเพราะองค์อธิปัตย์ไม่ได้ทำพันธสัญญากับราษฎรคนใดราษฎรทำพันธสัญญากันเองเฉพาะในหมู่พวกเขา ผู้ปกครองจะอยู่เหนือกฎหมาย เพราะผู้ปกครองคือที่รวมของอธิปไตยของทุกคนหากผู้ปกครองอยู่ใต้กฎหมายแล้วอธิปไตยก็จะสิ้นสุดลง ผู้ปกครองยังจำเป็นต้องแข็งแกร่งไม่อ่อนแอและเป็นผู้นำได้ และเนื่องจากองค์อธิปัตย์ไม่ได้ทำสัญญากับผู้ใดจึงเป็นเพียงผู้เดียวเท่านั้นที่ยังคงรักษาสิทธิต่อทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ทั้งปวงเคยมีในสภาวะธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้องค์อธิปัตย์จึงไม่สามารถทำร้ายผู้ใดหรือกระทำอันไม่ยุติธรรมเพราะความยุติธรรมหรือการทำร้ายในความหมายที่เคร่งครัดหรือตามกฎหมายไม่ใช่อะไรอื่นนอกจากการไม่ปฏิบัติตามพันธสัญญา หรือการยึดถือสิทธิซึ่งตนได้ทำพันธสัญญาว่าได้สละไปแล้ว ยิ่งกว่านั้นคือ เนื่องจากองค์อธิปัตย์เป็นตัวแทนของเจตนารมณ์ของราษฎรแต่ละคน ใครก็ตามที่กล่าวหาว่าองค์อธิปัตย์ทำร้าย จึงเสมือนการกล่าวหาตนเอง และการกระทำสิ่งยุติธรรมต่อตนเองเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะฉะนั้นองค์อธิปัตย์จึงไม่อาจถูกราษฎรของเขาลงโทษอย่างยุติธรรมได้เลย สิทธิในการทำสงครามและสร้างสันติภาพซึ่งรวมถึงสิทธิในการเก็บภาษีและบังคับให้ราษฎรต้องจับอาวุธขึ้นป้องกันการประเทศของตนก็อยู่กับองค์อธิปัตย์ด้วย เพราะถึงสิทธิเหล่านี้ต้องอยู่ในมือของอำนาจเดียวกันที่สามารถจะลงโทษซึ่งไม่เคารพเชื่อฟังได้

อำนาจนิติบัญญัติต้องอยู่ในมือองค์อธิปัตย์ด้วย เพราะมนุษย์จะไม่เคารพคำสั่งของผู้ซึ่งพวกเขาไม่มีเหตุผลต้องกลัว อำนาจของดาบ อำนาจในการลงโทษ และอำนาจนิติบัญญัติต้องยืนอยู่ในมือเดียวกัน กฎหมายเหนือพลเมืองของแต่ละจักรภพ ไม่ได้เป็นอะไรไปมากกว่าคำสั่งขององค์อธิปัตย์เหนือพลเมือง มันกำหนดว่าอะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์สามารถหาความสุขได้ กล่าวคือมันกำหนดว่าอะไรบ้างที่เป็นทรัพย์สินส่วนตัวและอะไรที่ไม่ใช่ อีกทั้งยังกำหนดว่าการกระทำใดบ้างที่มนุษย์สามารถกระทำได้โดยไม่ต้องถูกขัดขวางจากเพื่อนสมาชิก นั่นคือ กฎหมายจะกำหนดว่า

อะไรดี ชั่ว อยุติธรรม ชื่อสัตย์ และไม่ชื่อสัตย์ มันส่งผลต่อสันติสุขโดยพยายามที่จะกำหนดคำถามมันเป็นข้อโต้แย้งทั้งปวง ก่อนที่ข้อโต้แย้งจะเกิด

อำนาจตุลาการก็เป็นอำนาจที่อยู่กับองค์อธิปัตย์ด้วยเหตุผลเดียวกันกับอำนาจนิติบัญญัติ เพราะองค์อธิปัตย์ต้องสามารถกำหนดวิธีการที่จะปฏิบัติภารกิจของเขา อำนาจทางการบริการและอำนาจในการแต่งตั้งที่ปรึกษาขุนมนตรีผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ทั้งปวงก็รวมอยู่ในตัวเขาด้วย ยิ่งไปกว่านั้นเพราะว่าการกระทำโดยสมัครใจของมนุษย์ขึ้นอยู่กับเจตนารมณ์และเจตนารมณ์ขึ้นอยู่กับ การกระทำหรือการละเลยที่จะกระทำ องค์อธิปัตย์จึงเป็นตุลาการวินิจฉัยคำสอนและความเห็นซึ่งอาจจะถูกส่งต่อไปยังพลเมือง เกณฑ์ในการตรวจสอบก็คือคำสอนนำไปสู่สันติสุข และสิ่งซึ่งตรงกันข้ามกับสันติสุขอำนาจนี้ ทั้งศาสนาและความเชื่อที่มลายูกนิยามว่าเป็น “การกลัวในอำนาจที่มองไม่เห็น” ข้อแตกต่างระหว่างศาสนากับความเชื่อที่มลายูนั้นอยู่ที่ว่าอย่างแรกเป็นสิ่งที่อำนาจบ้านเมืองอนุญาตให้มีได้ และอย่างหลังไม่ได้อนุญาตให้มี ตามทัศนะของฮอบส์แล้วความเห็นซึ่งรบกวนสันติสุขของโลกชาวคริสต์มากที่สุด ได้แก่ ความเห็นที่ชักนำพลเมืองให้เชื่อว่า พวกเขาต้องเชื่อฟังบุคคลอื่นนอกจากผู้ซึ่งอำนาจสูงสุดแห่งพลเมืองได้กำหนดให้ เราพิจารณาเรื่องนี้ในการกล่าวถึงคำสอนของฮอบส์ว่าด้วยคริสต์ศาสนา

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ชัดว่าอำนาจขององค์อธิปัตย์เป็นอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด นั่นคือไม่มีอำนาจอื่นใดยิ่งใหญ่ไปกว่านี้อีกแล้วที่จะส่งมอบจากมนุษย์ จากมนุษย์คนหนึ่งไปยังมนุษย์อีกคนหนึ่งได้ องค์อธิปัตย์ไม่มีข้อผูกมัดที่จะต้องเคารพกฎหมายแห่งพลเมือง เพราะมันเป็นเพียงแค่ว่าคำบัญชาของเขา และเขาอาจจะปลดปล่อยตนเองออกจากกฎหมายได้ตามความพอใจ ไม่มีใครจะอ้างสิทธิเรื่องทรัพย์สินต่อต้านเขาเพราะทรัพย์สินทั้งปวงมีที่มาจากกฎหมาย นั่นคือ จากเจตนารมณ์ของเขา การคัดค้านเจตนารมณ์ขององค์อธิปัตย์ในกรณีเฉพาะใด ๆ ย่อมเป็นการคัดค้านเหตุผลของทรัพย์สินทั้งปวง และดังนั้นจึงเป็นการทำลายตนเองด้วย เมื่ออนุญาตให้พลเมืองฟ้องร้องอำนาจสูงสุดได้ คำถามจึงไม่อาจเป็นว่าองค์อธิปัตย์หรือขุนมนตรีของเขามีสิทธิที่จะทำในสิ่งที่ได้ทำหรือไม่ แต่จะเป็นคำถามว่าในสิ่งที่ได้กระทำไปนั้น อะไรเป็นสิ่งที่เจตนารมณ์ที่แท้จริงขององค์อธิปัตย์ (สมบัติจันทวงศ์, 2550, หน้า 172-174)

จากที่ได้นำเสนอมานี้ข้างต้น จะเห็นได้ว่าการที่มนุษย์จะบรรลุความปรารถนาหรือความต้องการที่จะมีความสุขหรือความปลอดภัยในชีวิต ไม่มีภาวะสงครามได้นั้น จำเป็นต้องมีอำนาจรัฐหรือหรือระบบการปกครองที่เหมาะสม

ระบบการปกครอง

ฮอบส์กล่าวว่าการได้มาซึ่งอำนาจอธิปไตยทำได้สองวิธี อย่างแรกคือโดยการก่อตั้งสถาบันทางการเมืองหรือจักรภพขึ้นจากการที่คนเราทำความตกลงกันด้วยความสมัครใจ มอบความไว้วางใจให้ผู้หนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งมาทำหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยต่าง ๆ ให้แก่ตน ส่วนอีกทางหนึ่งก็ได้แก่การได้มาโดยธรรมชาติ เช่น บิดามีอำนาจเหนือบุตรและรัฐก็ปกครองราษฎรเหมือนบิดาปกครองบุตร หรือมิฉะนั้นก็ได้มาซึ่งอำนาจอธิปไตยมาจากการเอาชนะสงครามทำให้มีอำนาจเหนือข้าศึก

สำหรับกรณีแรก ฮอบส์กล่าวว่า ระบบการปกครองหรือจักรภพแบ่งออกได้สามแบบขึ้นอยู่กับลักษณะขององค์อธิปัตย์หรือรัฐอธิปัตย์ว่าอยู่ที่คน ๆ เดียว คนไม่กี่คน หรือคนจำนวนมาก ถ้าองค์

อธิปัตย์หรือผู้แทนประชาชนเป็นคน ๆ เดียวจักรภพนั้นย่อมได้ชื่อว่าระบอบกษัตริย์ ถ้าองอธิปัตย์เป็นคนไม่กี่คนหรือคนบางส่วนก็เรียกว่าระบอบอภิชนาธิปไตย แต่ถ้าองค์อธิปัตย์ประกอบด้วยคนจำนวนมากก็เรียกว่าระบอบประชาธิปไตยทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการปกครองแบบใดก็ย่อมต้องมีอำนาจอธิปไตยที่เป็นอำนาจสูงสุด เด็ดขาด แบ่งแยกไม่ได้รวมทั้งจะแต่งตั้งอำนาจใดขึ้นมาซ้ำซ้อนหรือแข่งขันมิได้

อำนาจอธิปไตยจึงมีอยู่ด้วยกันสามแบบ กล่าวคือ ในระบอบกษัตริย์คน ๆ เดียวมีอำนาจนั้นสำหรับระบอบอภิชนาธิปไตย อำนาจอธิปไตยอยู่ในคณะบุคคลบางคน แต่ในระบอบประชาธิปไตยที่ประชุมของราษฎรเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตย

ส่วนระบอบทรราชย์ คณาธิปไตยและอนาธิปไตยถือเป็นเพียงการเรียกชื่อที่แตกต่างกันออกไปจากระบอบกษัตริย์ อภิชนาธิปไตยและประชาธิปไตยที่เกิดจากความไม่ชอบหรือไม่พอใจระบอบที่มีอยู่ตามลำดับซึ่งก็ยิ่งแสดงให้เห็นความจำเป็นที่ต้องมีสถาบันการปกครองอยู่ดี ถึงแม้จะอยู่ภายใต้ระบอบทรราชย์แต่ถ้ามีความสงบสุขและปลอดภัยก็ยิ่งดีกว่าอยู่ในสภาวะธรรมชาติที่ต้องเสี่ยงกับความตายที่อาจเกิดขึ้นโดยกะทันหัน

ดังนั้นถึงแม้ว่ารูปแบบภายนอกของระบบต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกจะเป็นอย่างไรก็ตาม ในการจัดประเภทของระบบการปกครองที่แท้จริงของสังคมหนึ่ง ๆ จะต้องดูที่เนื้อหาสาระอันแท้จริงเกี่ยวกับลักษณะของอำนาจประชาธิปไตยทั้งสามแบบนี้เป็นหลัก เช่น การที่มีกษัตริย์ที่ได้มาจากการเลือกตั้งหรือกษัตริย์ที่มีอำนาจจำกัดนั้นย่อมจะมีผู้อื่นที่เป็นองค์อธิปัตย์อยู่เหนือกว่า

ฮอบส์กล่าวว่า ระบอบการปกครองทั้งสามแบบนี้ไม่ได้แตกต่างกันในเรื่องของอำนาจแต่แตกต่างกันในเรื่องของความเหมาะสมในการก่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยและความสงบสุขของประชาชนนั่นคือเป้าหมายสำคัญของสถาบันการเมือง ในระบอบกษัตริย์ผลประโยชน์ส่วนรวมของผู้ปกครองจะเข้ากันกับผลประโยชน์ของส่วนรวม เนื่องจากเหตุผลประการแรกคือ ความมั่งคั่ง อำนาจ และเกียรติยศของกษัตริย์นั้นเกิดมาจากความมั่งคั่ง พลั้ง และชื่อเสียงของราษฎรเนื่องจากไม่มีกษัตริย์องค์ใดจะร่ำรวย มั่งคั่งหรือรุ่งโรจน์ได้ถ้าหากว่าราษฎรอ่อนแอ ยากจนและน่าดูถูก ในประการที่สอง กษัตริย์ย่อมได้รับคำแนะนำในทางลับจากที่ปรึกษาผู้รู้แจ้ง ต่างกับการปรึกษาอื่น ๆ ที่ให้แก่ผู้ปกครองหลาย ๆ คนซึ่งมักเป็นเรื่องของความเห็นมุงสร้างความสำเร็จมากกว่าความรู้ที่ลึกซึ้งและกระตุ้นให้มีการปฏิบัติ และในประการที่สามคือการตัดสินใจของกษัตริย์มีความคงเส้นคงวามากกว่าของคณะบุคคลเป็นต้น

ในทัศนะของฮอบส์ ถึงแม้ว่าอำนาจอธิปไตยจะมีอยู่สามรูปแบบด้วยกันตามที่กล่าวมาแล้วนั้นแต่ในสังคมต่าง ๆ ก็อาจจะมีการผสมกันของรูปแบบต่าง ๆ เอาไว้ก็ได้โดยที่ฮอบส์เองไม่ได้เห็นด้วยกับระบอบแบบผสม (Mixed regime or limited government) เลย เพราะเขาเห็นว่าเป็นสิ่งที่ทำให้การมีอำนาจถูกจำกัดลง

ส่วนในเรื่องของจักรภพที่เกิดขึ้นจากการได้มานั้น ฮอบส์กล่าวว่าสิทธิและอำนาจของรัฐอธิปัตย์เหนือจักรภพเหล่านั้นก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกับสิทธิและอำนาจของรัฐอธิปัตย์ของจักรภพที่เกิดจากการก่อตั้งเป็นสถาบันการเมือง เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเห็นได้ว่าอำนาจอธิปไตยที่มีลักษณะเป็นอำนาจสูงสุด เด็ดขาดและไม่จำกัด ย่อมทำให้ชาติ ๆ หนึ่งสามารถดำรงอยู่ได้ถึงแม้ว่าจะอยู่ภายใต้ระบอบการปกครองแบบใดซึ่งก็ยิ่งดีกว่าการตกอยู่ในสภาพสงครามในสภาวะธรรมชาตินั้นเอง

ฮอบส์ยังกล่าวว่า การปกครองทุกรูปแบบทั้งของรัฐและของศาสนาย่อมถือเป็นการปกครองทางโลกซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมขององค์อธิปัตย์แต่เพียงผู้เดียวของระบบการเมือง

อย่างไรก็ตาม ฮอบส์ยังเสนอว่าสาเหตุที่ทำให้จักรภพไม่มั่นคงหรือล่มสลายได้นั้นเกิดมาจากปัญหาภายในโดยมีสาเหตุดังต่อไปนี้

1. ขาดอำนาจเด็ดขาดที่จำเป็นสำหรับการรักษาความสงบสุขและการป้องกันจักรภพ เนื่องจากพอใจอยู่กับการมีอำนาจน้อยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะแรก ๆ ของการก่อตั้งจักรภพ

2. ทุกคนเป็นผู้ตัดสินกันเองว่าการกระทำสิ่งใดดีหรือสิ่งใดเลวนั้นทำให้จักรภพอ่อนแอลง เพราะประชาชนจะต้องรู้ถึงเหตุผลที่ทำให้องค์อธิปัตย์มีสิทธิและอำนาจต่าง ๆ ขึ้นมา การกระทำที่ขัดต่อมโนธรรมขององค์อธิปัตย์ย่อมถือว่าเป็นความผิดและผู้ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งนั้นต้องถูกขจัดออกไป

3. คนเรามักมีมโนธรรมส่วนตัวแบบผิดๆเกี่ยวกับความถูกต้องความผิดที่ขัดแย้งกับกฎหมายหรือมโนธรรมของส่วนรวม

4. เมื่อมีการอ้างจากระบอบความเชื่อทางศาสนาในแบบข้อที่สอง เนื่องจากถูกสอนกันต่อไปอย่างนั้นมากกว่าอาศัยการศึกษาและการใช้เหตุผล ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงเกิดจากการปลุกฝังและแรงบันดาลใจเกี่ยวกับความจริงนอกเหนือธรรมชาติมันจะเข้ากันไม่ได้กับความมีเหตุผลในการตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งดีไม่ดีขึ้นของส่วนรวมและนำไปสู่ความเสื่อมของประชาคมการเมืองได้

5. เมื่อองค์อธิปัตย์ตกอยู่ภายใต้อำนาจของกฎหมาย เพราะองค์อธิปัตย์จะยึดถือกฎธรรมชาติเป็นหลักปฏิบัติของตนได้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

6. ปล่อยให้ราษฎรแต่ละคนใช้กฎหมายถูกผิดของตัวเองโดยเด็ดขาดในทรัพย์สินของตนโดยที่องค์อธิปัตย์หรือผู้แทนไม่มีอำนาจเข้าไปแทรกแซง

7. ความเสื่อมของจักรภพอาจเกิดได้จากการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยออกไป เป็นเพราะอำนาจต่าง ๆ ที่ถูกแบ่งออกไปจะไปทำลายกันเองและจะทำให้เอกภพถึงกับล่มสลาย

8. ลอกเลียนแบบการปกครองของต่างชาติ เนื่องจากธรรมชาติของคนเรานั้นต้องการสิ่งใหม่ ๆ แทนที่จะยึดมั่นรูปแบบที่มีอยู่ของตนเองซึ่งดีอยู่แล้ว

9. มีรัฐซ้อนรัฐหรือมีองค์อธิปัตย์มากกว่าหนึ่งเดียวหรือมีอำนาจเหนือกว่าเกิดขึ้นในจักรภพซึ่งทำให้เกิดความแตกแยกผู้คนไม่รู้จะฟังใครเกิดความเสื่อมลงของจักรภพได้

10. มีองค์อธิปัตย์มากกว่าหนึ่งเดียวในจักรภพที่ต่างเป็นอิสระต่อกัน

นอกจากสาเหตุของปัญหาที่จะเป็นอันตรายสูงสุดจนทำให้เกิดความเสื่อมต่อจักรภพดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้นยังมีปัญหาอื่น ๆ ที่มีความสำคัญรองลงมาได้อีกซึ่งได้แก่

1. การขาดแคลนเงินที่จะนำมาใช้จ่ายในยามจำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของสงคราม เกิดการรั่วไหลของเงินคงคลังไปอยู่ในกำมือของบุคคลไม่กี่คน หรือมีการผูกขาดการเก็บรายได้ของรัฐในลักษณะเดียวกัน

2. เมื่อราษฎรบางคนได้รับความนิยมนจากประชาชนเป็นพิเศษจะทำให้เกิดภาวะผู้นำแข่งกับองค์อธิปัตย์และอาจทำให้ก่อกบฏได้ซึ่งเป็นอันตรายต่อระบอบประชาธิปไตยมากกว่าระบอบกษัตริย์เพราะจะอ้างได้ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของประชาชน

3. ในบางเมืองหรือบางองค์กรมีขนาดที่ใหญ่เกินไปจนมีอิสระมากพอที่จะทำลายอำนาจขององค์กริปัตย์ได้

4. เมื่อฝ่ายตรงข้ามได้รับชัยชนะในการสงครามจักรภพย่อมเป็นอันสิ้นสุดลง

จากเนื้อหาที่นำเสนอข้างต้น จึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ในทัศนะของฮอบส์ คนต้องการความสุขและความปลอดภัยในชีวิตเนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นคนก้าวร้าวและเห็นแก่ตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคนเรากระหายในอำนาจและกลัวตาย โดยอย่างแรกต้องทำให้ตกอยู่ในสภาพของอนาธิปไตยในสภาวะธรรมชาติที่มีชีวิตมีแต่ความโหดเหี้ยมยากไร้ เลวร้าย ทารุณและอายุสั้น ส่วนอย่างหลังนั้นต้องทำให้มีอารยธรรมหรือจักรภพขึ้นมาบังคับใช้กฎต่าง ๆ ของสังคมเพื่อก่อให้เกิดความปลอดภัยจากความตายซึ่งเป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นเมื่อใดก็ได้ เพราะช่องตกลงกันเองที่ไม่มีอำนาจมาควบคุมนี้ย่อมเป็นเพียงคำพูดลอย ๆ จึงไม่อาจก่อให้เกิดความปลอดภัยได้เลย อีกทั้งคนเราต้องตกอยู่ในสภาพของการต่อสู้กันเองแบบสงครามกลางเมืองในสภาวะธรรมชาติซึ่งมีอยู่ตลอดเวลา ประชาชนจะต้องยินยอมให้องค์กริปัตย์มีอำนาจเด็ดขาดเหนืออำนาจใด ๆ แม้แต่ศาสนาเองก็ตาม เพื่อรักษาความสุขของสังคมองค์กริปัตย์จะต้องมีอำนาจชี้ขาดในทุกเรื่องเกี่ยวกับกฎหมาย หลักศีลธรรม การบังคับบัญชาโดยมีกฎหมายที่เป็นคำบัญชาขององค์กริปัตย์ ดังนั้นความปลอดภัยของประชาชนจึงถือเป็นหลักสำคัญสูงสุดของกฎหมาย

กล่าวโดยสรุป โทมัส ฮอบส์นั้นเห็นว่ามนุษย์มีความเท่าเทียมกันในเรื่องของการมีชีวิต การมีจิตใจและความเท่าเทียมกันในการมีความรู้สึกริ มนุษย์มีความต้องการหรือความปรารถนาเป็นแรงขับเคลื่อนในการดำเนินชีวิตนอกจากนั้นมนุษย์ยังรักตัวเอง ทำทุกอย่างเพื่อให้ตนเองมีความสุขทำทุกอย่างที่ตนเองต้องการ ลักษณะนิสัยของมนุษย์ตามธรรมชาติมีความทะเยอทะยาน แข่งขันกับผู้อื่นอยู่เสมอ ไม่ไว้วางใจผู้อื่นมนุษย์มีความเห็นแก่ตัวคิดถึงประโยชน์ส่วนตัวก่อนประโยชน์ส่วนรวมเสมอ ไม่สนใจว่าจะเป็นการทำที่ดีหรือไม่มนุษย์ยังแสวงหาอำนาจเพื่อมองหาช่องทางทำประโยชน์ให้ตนเองและปกป้องสิ่งของ หรือสิทธิของตนเองอีกด้วย

บทที่ 4

เปรียบเทียบแนวคิดธรรมชาติมนุษย์ทัศนะของโทมัส ฮอบส์กับนักปรัชญาและ ศาสนาที่สำคัญ

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้เปรียบเทียบแนวคิดธรรมชาติมนุษย์ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ กับนักปรัชญาและศาสนาที่สำคัญตามที่ได้นำเสนอไว้ในบทที่ผ่านมา เพื่อจะให้เห็นความเหมือนและความต่าง โดยจะได้นำเสนอเปรียบเทียบ ตามลำดับดังนี้

ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของฮอบส์กับนักปรัชญาที่สำคัญ

แนวคิดธรรมชาติมนุษย์ของโทมัส ฮอบส์กับเพลโต

ในประเด็นนี้ แนวคิดธรรมชาติมนุษย์ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์มีทั้งส่วนที่เหมือนและแตกต่างกัน เพลโต กล่าวคือ ทั้งฮอบส์และเพลโต ต่างเห็นพ้องว่ามนุษย์มีธรรมชาติส่วนหนึ่งที่เต็มไปด้วยความอยากและปรารถนา ดังที่เพลโตได้แบ่งจิตใจมนุษย์ออกเป็น 3 ภาคด้วยกัน คือภาคตณหา ภาคน้ำใจ และภาคปัญญา แนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ในปรัชญาของฮอบส์เหมือนกับแนวคิดของเพลโตตรงที่กล่าวถึงมนุษย์ว่าเต็มไปด้วยความอยากความปรารถนา อันเนื่องมาจากความต้องการทางด้านร่างกาย เช่น การกิน การอยู่ การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน แต่ในขณะเดียวกันก็มีความแตกต่างกันพอสมควร ในขณะที่เพลโตเป็นพวกจิตนิยม กล่าวคือยอมรับความมีอยู่ของจิตวิญญาณว่าเป็นอิสระจากร่างกาย โดยสังเกตจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับชีวิตของมนุษย์แต่ละคน บางที่เราต้องการทำสิ่งหนึ่ง แต่อีกใจหนึ่งไม่ยอมทำ ร่างกายเรียกร้องให้ทำสิ่งหนึ่ง แต่ใจกลับห้ามปราม ถ้ามมนุษย์ทำทุกอย่างตามความต้องการของร่างกายอย่างเดียวก็น่าจะไม่แตกต่างจากสัตว์แต่อย่างใด ส่วนฮอบส์นั้นเป็นพวกสสารนิยม กล่าวคือยอมรับว่ามนุษย์ก็คือสัตว์ที่มีเลือดมีเนื้อ ไม่มีสิ่งที่เป็นจิตวิญญาณเป็นอิสระจากร่างกาย วิญญาณความรู้สึกเป็นเพียงผลที่เกิดขึ้นจากสารในร่างกายมนุษย์ ในขณะที่เพลโตกล่าวถึงมนุษย์คุณธรรมภาคน้ำใจ เช่น ความกล้าหาญ เสียสละ เมตตา เป็นต้นว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากคุณธรรมภายในใจ แต่สำหรับฮอบส์ คุณธรรมที่กล่าวมานี้เป็นแรงขับมาจากสาเหตุทางด้านร่างกายและประเด็นที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดระหว่างแนวคิดของฮอบส์กับเพลโตเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์คือ ในขณะที่เพลโตยอมรับว่าเหตุผลหรือสติปัญญาของมนุษย์มีได้เพราะมีสิ่งที่เรียกว่าแบบหรือมโนคติเป็นต้นเค้า

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ประเด็นที่เพลโตและฮอบส์มองธรรมชาติมนุษย์เหมือนกัน คือในส่วนที่มนุษย์เต็มไปด้วยความอยาก ความปรารถนา ซึ่งส่วนนี้อาจแสดงออกมาในรูปของความเห็นแก่ตัว การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน แต่เพลโตเชื่อว่า ธรรมชาติมนุษย์ไม่ได้มีแค่ระดับนี้ แต่ยังมีระดับน้ำใจและสติปัญญาที่สามารถนำพาให้มนุษย์ก้าวข้ามความเห็นแก่ตัวได้ ส่วนฮอบส์มองว่าการที่มนุษย์จะก้าวข้ามหรือควบคุมความเห็นแก่ตัวได้ ต้องอาศัยอำนาจทางพันธสัญญาในระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และการจะทำเช่นนั้นได้จำเป็นต้องมอบอำนาจสิทธิเด็ดขาดให้กับบุคคลคนใดคนหนึ่งเป็นผู้คอยควบคุมหรือตัดสิน

แนวคิดธรรมชาติของมนุษย์ของโทมัส ฮอบส์กับจอห์น ล็อก

ตามที่ได้นำเสนอในบทที่ผ่านมา ตามทัศนะของล็อก ธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์นั้นว่างเปล่า บริสุทธิ์ ประดุจกระดานที่ว่างเปล่า มนุษย์ไม่มีความรู้ใดที่ติดตัวมาแต่กำเนิด แต่จะรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ก็ต่อเมื่อเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัส มนุษย์ที่อยู่ในสภาวะเดิมนั้นมีความเท่าเทียมกัน มีเสรีภาพ ใฝ่ดี มีเหตุผล แต่เมื่อมนุษย์มารวมตัวกันเข้าเป็นสังคมความเห็นแก่ตัวจึงเกิดขึ้นตามมา และเพื่อจะควบคุมความเห็นแก่ตัวดังกล่าว จึงจำเป็นต้องมีข้อตกลงทางสังคม (Social contract) ที่อยู่ในรูปแบบกฎรัฐธรรมนูญ (Constitutionism) ในประเด็นนี้แนวคิดธรรมชาติของ ฮอบส์จะแตกต่างจากล็อก เพราะฮอบส์มองว่าธรรมชาติดั้งเดิมมนุษย์นั้นมีความเห็นแก่ตัวเป็นที่ตั้ง ธรรมชาติมนุษย์ตกอยู่ในภาวะที่จะทำสงครามกับทุกคน เพื่อปกป้องผลประโยชน์ตนเอง จึงไม่ได้ว่างเปล่าหรืออยู่ในสภาวะที่เป็นด้านดีเหมือนอย่างว่าที่ล็อกเข้าใจ

นอกจากนี้ ในขณะที่ล็อกเสนอว่าสิทธิที่ประชาชนมอบให้รัฐหรือผู้มีอำนาจนั้น เป็นสิ่งที่สามารถเรียกร้องคืนได้ หากรัฐไม่ปฏิบัติตามพันธสัญญาที่ให้ไว้ ตามนัยนี้แนวคิดของล็อกมีลักษณะที่เหมือนแนวคิดประชาธิปไตยในสมัยใหม่ แต่สำหรับฮอบส์เสนอว่า การที่จะควบคุมดูประชาชนในรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพต้องอาศัยบุคคลหรือรัฐที่มีอำนาจสูงสุด ด้วยเหตุนี้สิทธิที่ประชาชนมอบให้รัฐจึงเป็นการมอบให้โดยไม่มีเงื่อนไข กล่าวคือไม่สามารถเรียกร้องคืนได้ รูปแบบที่ดีที่สุดของรัฐคือรูปแบบราชาธิปไตย หรือรูปแบบที่รัฐมีอำนาจสูงสุด ในประเด็นนี้ล็อกเห็นว่าอำนาจไม่ควรอยู่กับคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ เขาจึงเสนอการแบ่งอำนาจ (Russell, 1993, p. 539)

แนวคิดธรรมชาติของมนุษย์ของโทมัส ฮอบส์กับฌ็อง ฌักส์ รูสโซ

ตามที่ได้นำเสนอไว้ตอนต้น ในทัศนะของรูสโซธรรมชาติมนุษย์นั้น เดิมอยู่ในสภาวะสงบสันติและเรียบง่าย และโดดเดี่ยว อาจสร้างความพอใจได้ตามที่ทำได้ในธรรมชาติ เนื่องจากธรรมชาติมีความสมบูรณ์และผู้คนยังมีไม่มาก จึงไม่มีการแข่งขันแย่งชิงกัน จึงแทบไม่มีเหตุผลที่จะนำไปสู่ความกลัวและความขัดแย้ง จึงไม่มีเหตุผลให้มนุษย์ต้องทำร้ายผู้อื่น แต่เมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้น พฤติกรรมมนุษย์ก็เปลี่ยนไปด้วย กล่าวคือ มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นครอบครัวและชุมชน พร้อมกับมีการคิดค้นและประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นเพื่อใช้ชีวิตได้ง่ายขึ้น ทำให้มนุษย์มีเวลาว่างที่จะครุ่นคิดเปรียบเทียบกับตนเองกับคนอื่น ๆ อันเป็นผลมาจากค่านิยมในสาธารณะ (Public value) เมื่อมีการเปรียบเทียบกันทำให้เกิดความเยอหยิ่ง สิ่งสำคัญที่ทำให้มนุษย์ไม่มีความเรียบง่ายอีกต่อไปก็คือ การมีสมบัติส่วนตัว ซึ่งสิ่งดังกล่าวทำให้มนุษย์เปลี่ยนจากภาวะอันบริสุทธิ์ไปสู่ลักษณะที่มีความโลภ การแข่งขัน ความทะนงตน ความไม่เท่าเทียมกัน และความชั่วร้าย มนุษย์จึงหลุดหายไปจากภาวะแห่งธรรมชาติ

จะเห็นได้ว่า แนวคิดของรูสโซดังกล่าวนี้มีความคล้ายคลึงกับแนวคิดของล็อกมากกว่าฮอบส์ กล่าวคือ ในขณะที่ฮอบส์มีทัศนะว่า สภาพธรรมชาติ (State of nature) ของมนุษย์นั้นเต็มไปด้วยความดิ้นรนเห็นแก่ตัว พร้อมทั้งจะทำสงครามกับทุกคน จึงจำเป็นต้องมีบุคคลหรือรัฐที่มีอำนาจสูงสุดมาควบคุมดูแลเพื่อให้สังคมมนุษย์เป็นไปอย่างราบรื่น ไม่แก่งแย่งหรือทำร้ายกัน อีกประการหนึ่งในขณะที่รูสโซ เสนอว่ามนุษย์เกิดมามีเสรี มีจิตใจดี บริสุทธิ์ มีความเรียบง่าย แต่เริ่มเข้าสู่พันธนาการเมื่อตัดสินใจมาอยู่รวมกันเป็นสังคม ฮอบส์ก็มีทัศนะที่คล้ายคลึงกันตรงที่ว่ามนุษย์

มีอิสระเสรี แต่เป็นอิสระที่สามารถทำอะไรก็ได้ ดังนั้นจึงอาจนำไปสู่ความขัดแย้งกันได้ ซึ่งเป็นความแตกต่างกันที่เห็นได้อย่างชัดเจน

แนวคิดธรรมชาติมนุษย์ของโทมัส ฮอบส์กับนิตเช่

หากมองในภาพรวมเกี่ยวกับทัศนะเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ของฮอบส์กับนิตเช่ จะเห็นว่ามีความทั้งความเหมือนและแตกต่างกัน ประเด็นความเหมือนคือทั้งฮอบส์และนิตเช่ต่างไม่เห็นด้วยกับแนวคิดในทางศาสนาที่มองว่า ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับอำนาจของพระเป็นเจ้า ในทางการเมืองฮอบส์จึงปฏิเสธแนวคิดเทวสิทธิ์ โดยเสนอว่าอำนาจรัฐเกิดจากการยินยอมพร้อมใจของประชาชนในรูปแบบของสัญญาประชาคม แต่มีข้อแม้ว่าเมื่อยินยอมสละสิทธิ์แล้วต้องเป็นการมอบให้อย่างสมบูรณ์ ไม่อาจเรียกร้องคืนได้ ฮอบส์เชื่อว่าธรรมชาติมนุษย์ดั้งเดิม มีความเห็นแก่ตัว พร้อมทั้งต่อสู้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเอง แต่ละคนไม่มีมียิ่งใหญ่เหนือใคร เพราะคนที่กำลังน้อยกว่าก็สามารถทำร้ายคนที่ยิ่งใหญ่กว่าได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีอำนาจสูงสุดเข้ามาควบคุม จะปล่อยให้ต่างคนต่างอยู่ไม่ได้ เพราะอาจทำร้ายซึ่งกันและกันได้ ส่วนนิตเช่ไม่ได้กล่าวถึงประเด็นทางการเมืองโดยตรงแต่มุ่งพิจารณามนุษย์ในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล โดยเขามองว่ามนุษย์มีทั้งจุดอ่อนและแข็งในตัวเอง กล่าวคือ มนุษย์บางไม่รู้จักตนเอง ยอมใช้ชีวิตตามกระแสสังคมหรือผู้อื่น ไม่เป็นตัวของตัวเอง ถ้าเป็นเช่นนั้นนิตเช่เรียกว่าเป็นมนุษย์ระดับทาส แต่บางคนที่มีอำนาจชอบทำตนเป็นนายเหนือคนอื่น ไม่ฟังเชื่อฟังหรือยอมรับความคิดเห็นคนอื่นเลย ชอบสั่งการแต่เพียงอย่างเดียว คนเช่นนี้เป็นมนุษย์ระดับนาย ส่วนผู้ที่เป็นตัวของตัวเอง รู้เท่าทันตัวเอง เป็นนายตัวเอง กล้ารับผิดชอบในสิ่งที่ตนเองทำ ไม่หลงหรือตกไปตามกระแส หรือไม่แสดงอำนาจจนเกินไป จัดเข้าในลักษณะของอภิมนุษย์ ซึ่งเป็นระดับที่เป็นเหมือนอุดมคติ ประเด็นดังกล่าวกล่าวนี้นี้จะแตกต่างจากฮอบส์ที่มองธรรมชาติในลักษณะที่เป็นไปในทางลบคือเห็นแก่ตัว แกร่งแย่งต่อสู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์

เปรียบเทียบธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของโทมัส ฮอบส์กับศาสนาที่สำคัญ

ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของโทมัส ฮอบส์กับพุทธศาสนา

ตามหลักพุทธศาสนาถือว่ากระบวนการเกิดขึ้นของชีวิตมนุษย์นั้นเกิดจากธรรมชาติ คือ บิดามารดามีเพศสัมพันธ์กัน มารดาอยู่ในวัยมีประจำเดือนมีไข่ตกขณะมีเพศสัมพันธ์และมีปฏิสนธิวิญญูณในกระบวนการดังกล่าว มนุษย์มีองค์ประกอบทางกายภาพที่เรียกว่ารูป และนามคือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ รวมกันเรียกว่าขันธห้า ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมชาติตามกฎไตรลักษณ์ สิ่งที่ทำให้มนุษย์ต่างกันคือกรรมหรือการกระทำของแต่ละคนหรือที่เรียกว่ากฎแห่งกรรม และที่สำคัญเมื่อเกิดเป็นมนุษย์แล้วจะมีศักยภาพในการพัฒนาทั้งด้านสติปัญญาที่จะช่วยให้ชีวิตมีความสุขตามระดับโลกียวิสัยและพัฒนาจิตของตนให้หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงหรือบรรลุนิพพานอันเป็นคุณค่าระดับโลกุตรวิสัยได้

หากมองความจริงที่เกี่ยวกับมนุษย์ในด้านอภิปรายตามทัศนะของพุทธศาสนาแล้วจะแตกต่างจากโทมัส ฮอบส์ ที่เห็นว่ามนุษย์เกิดจากธรรมชาติฝ่ายสสารอย่างเดียว ขณะที่พุทธศาสนาเห็นว่ามนุษย์นั้นประกอบด้วยสิ่งที่เป็นรูปและนาม คือมีทั้งสสารและจิตประกอบกันเป็นมนุษย์

โทมัส ฮอบส์ มีทัศนะต่อธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ว่ามีความเห็นแก่ตัวโดยธรรมชาติ มนุษย์จึงทำเพื่อตัวเองเสมอ การแสวงหาความสุขกับตัวเองเป็นสิ่งที่ถูกต้องเสมอ ความสุขในระดับนี้

พุทธศาสนาถือว่าเป็นความสุขระดับโลกียวิสัยที่ต้องเป็นไปโดยชอบธรรมตามหลักเบญจศีลเบญจธรรมเป็นเบื้องต้น พุทธศาสนาเห็นว่าสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ตามที่เสนอของโทมัส ฮอบส์ อยู่ในระดับโลกียะเท่านั้น และโทมัส ฮอบส์ปฏิเสธศักยภาพของมนุษย์ว่าไม่สามารถเอาชนะความทุกข์ทั้งหมดได้ เพราะมันอยู่นอกเหนือศักยภาพของมนุษย์และจัดเป็นโลกุตวิสัย ส่วนในแง่ของโครงสร้างทางสังคม โทมัส ฮอบส์ เห็นว่าหากชนชั้นในสังคมเป็นสิ่งที่ทำให้มีโอกาสแสวงหาอำนาจก็เป็นสิ่งที่ถูกต้องเพราะการได้อำนาจจะนำความสุขมาให้หลายอย่าง ทักษะเช่นนี้สนับสนุนหลักที่ว่าสิ่งที่คนมีอำนาจทำและสั่งให้คนอื่นทำเพื่อความสุขจะเป็นความดี หรือคนดีคือคนที่มีอำนาจ เพราะอำนาจจะช่วยจัดการตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางธรรมชาติของมนุษย์ จะเห็นได้ว่าทักษะดังกล่าวขัดแย้งกับเรื่องกฎแห่งกรรม ที่จำแนกมนุษย์ให้เป็นคนดีหรือคนเลวก็เพราะการกระทำของตนเอง การกระทำของผู้มีอำนาจหากขัดแย้งกับศีลธรรมก็ไม่ใช่ว่าสิ่งที่ถูกต้องหรือเป็นสิ่งที่ดีที่สังคมควรยอมรับ สิ่งที่ทำให้มีความสุขหรือการได้มาซึ่งอำนาจหากเป็นสิ่งที่เป็นอกุศลหรือกรรมชั่ว ก็ถือว่าเป็นความชั่วที่จะนำไปสู่บาปภูมิต่อไป กรรมในปัจจุบันและอดีตจะเป็นสิ่งแยกแยะมนุษย์ว่าเป็นคนดีหรือเลวไม่ใช่การมีอำนาจหรือชาติตระกูลตลอดจนชนชั้นทางสังคมที่ถือเอาฐานะทางเศรษฐกิจเป็นบรรทัดฐาน หากมองด้านการดำเนินชีวิตหรือด้านจริยศาสตร์แล้วจะเห็นว่ามีความแตกต่างกันในระดับพื้นฐานกล่าวคือ ในขณะที่โทมัส ฮอบส์ ที่เห็นว่าธรรมชาติของมนุษย์มีความเห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐาน การทำความดี เช่น การให้ การช่วยเหลือผู้อื่นเป็นเพียงการลงทุนที่จะนำไปสู่ความสุข คนฉลาดอาจใช้วิธีนี้เพื่อสร้างอำนาจและบารมีให้ตนเอง จากแนวคิดนี้ทำให้เห็นว่าคุณธรรมนั้นเป็นสิ่งเลื่อนลอยไร้ความหมายในตัวเอง ไม่มีอยู่จริงในธรรมชาติของมนุษย์เพราะเป็นเพียงเครื่องมือที่จะนำไปสู่ความสุข หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือมนุษย์ไม่สามารถหลุดพ้นจากธรรมชาติพื้นฐานคือการเห็นแก่ตัวได้ จึงไม่อาจทำในสิ่งที่ขัดแย้งกับความสุขของตนเอง ส่วนพุทธศาสนาเห็นว่ามนุษย์มีมโนธรรมที่จะทำความดี หรือสิ่งที่เรียกว่าคุณธรรมได้ การทำเพื่อผู้อื่น การเสียสละ การให้ เป็นสิ่งที่มีความหมายในตัวเองโดยไม่ต้องไปผูกพันกับความสุขเสมอไป ความสุขหรือสิ่งที่ได้รับจากการทำความดีเป็นเพียงผลพลอยได้ ทั้งนี้เพราะพุทธศาสนาเห็นว่ามนุษย์สามารถพัฒนาตนเองให้บรรลุธรรมอยู่เหนือสภาวะทางธรรมชาติคือการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวได้ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งที่เสนอของโทมัส ฮอบส์ เป็นสุขนิยมแบบอัตนิยม ขณะที่พุทธศาสนาเป็นได้ทั้งปรตถนิยมและวิมุตตินิยม

ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของโทมัส ฮอบส์กับศาสนาคริสต์

ศาสนาคริสต์ถือว่ามนุษย์นั้นเป็นสิ่งมีชีวิตที่พระเจ้าทรงสร้างขึ้นโดยตรง ภารกิจนี้ไม่ใช่วิสัยของมนุษย์หรือเป็นเรื่องของวิวัฒนาการแต่อย่างใด พระเจ้าต้องการสร้างมนุษย์ให้เป็นเหมือนพระเจ้า กล่าวได้ว่าสิ่งสรรพสิ่งในโลกที่พระเจ้าได้ทรงสร้างขึ้นนั้น มนุษย์เป็นสิ่งสร้างที่ดีที่สุด ยอดเยี่ยมที่สุด แต่อย่างไรก็ตามพระเจ้าทรงประสงค์จะสร้างมนุษย์ให้เหมือนกับพระเจ้าเท่านั้น แต่ไม่ใช่ให้เป็นพระเจ้า หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มนุษย์คือพระฉายาของพระเจ้า (Image) สิ่งที่น่าสนใจในการสร้างของพระเจ้า คือ เรื่องการเกิดขึ้นของมนุษย์คนแรก โดยพระเจ้าทรงหยิบบงดินแล้วทรงสร้างมนุษย์ผู้ชายคนแรกจากผงคลินนั้น จากนั้นก็เป่าลมชีวิตเข้าไปทางจมูกของเขา จากนั้นพระเจ้าได้สร้างมนุษย์ผู้หญิงขึ้นมาจากกระดูกซี่โครงของผู้ชายคนแรก คริสต์ศาสนาเห็นว่ามนุษย์ถูกสร้างให้มีความหมายบางอย่าง ตามหลักคริสต์ศาสนาได้ระบุความหมายที่แท้จริงของมนุษย์ในการมีชีวิตอยู่ในโลกว่า เพื่อเขาจะสำแดงพระลักษณะของพระเจ้าออกมาหรือกล่าวได้ว่าหน้าที่ของมนุษย์คือการดำเนินชีวิต

ให้เหมือนกับพระเจ้า และมีความสัมพันธ์กับพระองค์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสอดคล้องกับเทวโองการที่พระเจ้าทรงกำหนดไว้ คือ เจตนาที่ตรงกับความดีหรือพระเจ้านองดูที่น้ำใจของผู้กระทำ สอดคล้องกับหลักบัญญัติ 10 ประการ และหลักของความรัก ตามหลักของพระคัมภีร์ใหม่คือ ความรักพระเจ้าและความรักระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ดังพระวจนะของพระเยซูว่า “จงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง”

โทมัส ฮอบส์ เห็นว่ามนุษย์ในสภาพธรรมชาตินั้นเป็นสิ่งที่ไม่อาจควบคุมได้และไม่สามารถดำรงอยู่ได้ แม้ว่าพระประสงค์ของพระเจ้าจะมอบความเป็นใหญ่ให้มนุษย์ในการเอาชนะและควบคุมธรรมชาติหรือปกครองสิ่งอื่น ๆ ทศนะของโทมัส ฮอบส์ จึงมุ่งให้มนุษย์อยู่เหนือภาวะดั้งเดิมเพราะมนุษย์ไม่สามารถอยู่ในภาวะธรรมชาติได้โดยลำพัง จึงจำเป็นต้องสร้างกฎเกณฑ์ใหม่ ๆ เพื่อให้ตนเองมีความสุขและพ้นจากสภาวะแบบดั้งเดิม ถ้าเป็นไปได้มนุษย์จะแสวงหาอำนาจและใช้อำนาจนั้นเพื่อประโยชน์แก่ตนเองราวกับว่าตนเองเป็นพระเจ้ามากกว่าที่เป็นเพียงฉายาของพระเจ้าตามหลักศาสนาคริสต์ ทศนะของโทมัส ฮอบส์ มองว่าการแสดงพฤติกรรมที่มุ่งประโยชน์ตนเอง โดยไม่ได้คำนึงถึงหลักการใด เป็นธรรมชาติของมนุษย์และเป็นหลักตัดสินดีชั่วถูกผิดนั้น ย่อมขัดกับหลักการเจตนาของพระเจ้า ขัดกับหลักบัญญัติ 10 ประการ และหลักของความรักที่สอนให้รักพระเจ้าและเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตนเองของหลักศาสนาคริสต์ การที่โทมัส ฮอบส์ เห็นว่าความชอบของมนุษย์เป็นสิ่งตัดสินการกระทำนั้นย่อมขัดแย้งกับหลักการเทวโองการโดยพื้นฐาน ศาสนาคริสต์เห็นว่ามนุษย์ไม่สามารถใช้ความคิด ความรู้สึกของตนตัดสินสิ่งต่าง ๆ ได้ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าดี ชั่ว ถูก ผิด นั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับความคิดของบุคคลหรือสภาวะธรรมชาติมนุษย์ตามที่โทมัส ฮอบส์ เสนอ แต่กฎเกณฑ์ดังกล่าวมาจากพระเจ้าผ่านผู้ที่พระเจ้าทรงเลือกให้เป็นผู้ประกาศเท่านั้น

ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของโทมัส ฮอบส์กับศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามมีความเชื่อว่าพระเจ้าสร้างมนุษย์คู่แรกในสวนเอเดนเช่นเดียวกับศาสนาคริสต์ แต่ได้สร้างความเชื่อเกี่ยวกับความหมายของมนุษย์ตามทัศนะของอิสลามที่เชื่อและศรัทธาในพระเจ้าผู้สร้างโลกและมนุษย์ ที่มีพระนามว่า อัลเลาะห์ ชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงชีวิตล้วนแต่เป็นไปตามพระบัญชาของอัลเลาะห์ คำสอนมีลักษณะเป็นคำสั่งที่มนุษย์ไม่อาจขัดพระบัญชาของพระเจ้าได้ กระบวนการสร้างมนุษย์ตามคติของศาสนาอิสลามนั้นมีรายละเอียดต่างจากศาสนาคริสต์บางส่วน คือเชื่อว่าพระอัลเลาะห์ทรงสร้างมนุษย์ผู้ชายคนแรกคืออาดัม โดยทรงนำดินมาปั้นเป็นรูปคนแล้วทรงทำให้ดินเป็นอสุจิ ให้เป็นก้อนเลือด ให้เป็นก้อนเนื้อ จากนั้นทรงทำให้ก้อนเนื้อมีกระดูก มีเนื้อหุ้มกระดูก แล้วจึงทรงเป่าลมหายใจเข้าไปทำให้เป็นมนุษย์มีชีวิตขึ้นมา ต่อมาจึงสร้างมนุษย์ผู้หญิงชื่อฮาวาให้เป็นภรรยา โดยสร้างจากซี่โครงด้านซ้ายของอาดัมขณะที่เขาหลับ จะเห็นว่าตามทัศนะของอิสลามพระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ผู้ชายคนแรกจากดินให้พัฒนาขึ้นเป็นมนุษย์หลายขั้นตอนด้วยกันศาสนาอิสลามเชื่อว่ามุสลิมคือคนที่สมบูรณ์แบบ ความหมายที่สมบูรณ์ของความเป็นคนดีตามแบบของมุสลิมคือมีลักษณะทั่วไปตามธรรมชาติทั่วไปและที่สำคัญคือการเป็นมุสลิมที่ศรัทธาและใช้ชีวิตสอดคล้องตามคำสั่งสอนของศาสนาที่สืบทอดมาจากบรรดาศาสนทูต ในประวัติศาสตร์ของศาสนาอิสลามที่อยู่ท่ามกลางความขัดแย้งและความรุนแรงในการเอาชนะกันในสงครามระหว่างคู่ขัดแย้ง คำสอนของศาสนาจึงเน้นความเป็นพี่น้องกันหรือความเป็นภราดรภาพระหว่างมุสลิมทั่วโลก อันเป็นจุดเด่นในการสร้างกระบวนการทางสังคมของศาสนาอิสลาม

มุมมองเกี่ยวกับกำเนิดมนุษย์ของศาสนาอิสลาม มีความแตกต่างจากทัศนะของโทมัส ฮอบส์ในระดับพื้นฐานเช่นเดียวกับศาสนาคริสต์ เพราะรากฐานความเชื่อมาจากคัมภีร์ชุดเดียวกัน แต่การให้ความหมายและความต้องการตามธรรมชาติของมนุษย์มีบางประเด็นที่สอดคล้องกับทัศนะของโทมัส ฮอบส์ในเรื่องสภาพธรรมชาติ (State of nature) ที่เห็นว่าการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของมนุษยชาตินั้นมักมีการไม่ลงรอยกันและเกิดความขัดแย้งมากนับเป็นปัญหาของมนุษย์และสังคมที่ยากต่อการแก้ไข ความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมมีแนวโน้มนำไปสู่ความรุนแรงมากกว่าสันติเพราะมนุษย์มักทำอะไรก็ได้ในขอบเขตของอำนาจของตนหรืออำนาจที่ได้รับจากสังคมและวัฒนธรรม ประเด็นนี้สอดคล้องกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และการขยายตัวของศาสนาอิสลามที่ส่วนหนึ่งยกประเด็นเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคม เพียงแต่ความขัดแย้งตามทัศนะของโทมัส ฮอบส์เป็นสภาวะตามธรรมชาติและแก้ไขด้วยกระบวนการสร้างสังคมที่มีหลักประกันว่าทุกคนจะได้รับความปลอดภัยและคุ้มครองจากมนุษย์ด้วยกัน ในขณะที่ศาสนาอิสลามมุ่งระงับความขัดแย้งทางสังคมและวัฒนธรรมในนามของพระเจ้า

อำนาจของพระเจ้าในศาสนาอิสลาม คล้ายกับอำนาจขององค์อภิปัตย์ตามทัศนะของโทมัส ฮอบส์ที่เห็นว่าเป็นอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด เป็นอำนาจที่ไม่มีข้อผูกมัดใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายหรือกฎอื่นใดที่สังคมมนุษย์สร้างขึ้น องค์อภิปัตย์ไม่จำเป็นต้องเคารพคุณค่าความใด ๆ ทั้งสิ้นเพราะองค์อภิปัตย์เป็นสิ่งสูงสุด จึงไม่มีสิทธิคัดค้านหรือตั้งคำถามใด ๆ ต่ออำนาจองค์อภิปัตย์ อำนาจลักษณะนี้เหมือนกับอำนาจของเป็นพระเจ้าตามหลักศาสนาอิสลาม

ในระดับจริยศาสตร์ที่กล่าวถึงสิ่งที่มนุษย์ควรปฏิบัติตน ศาสนาอิสลามมีหลักปฏิบัติ 5 ประการ คือ การปฏิญาณตน การละหมาด การจ่ายซะกาต การถือศีลอดและการบำเพ็ญฮัจญ์ หลักปฏิบัติข้างต้นแบ่งได้เป็น 3 ภาค คือ ภาคบังคับเป็นรายบุคคล ภาคบังคับเป็นส่วนรวม และภาคความสมัครใจ ถือว่าเป็นภารกิจต่อพระเจ้าและต่อเพื่อนมนุษย์ ส่วนโทมัส ฮอบส์เห็นว่า มนุษย์จะทำเพื่อผู้อื่นได้ก็ต่อเมื่อมีพันธสัญญาที่ได้มาจากการสละอิสระภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ เพื่อสร้างความยุติธรรมหรือศีลธรรม เมื่อทุกคนทำตามกฎที่ร่วมกันสร้างขึ้นตามพันธสัญญา เช่น การให้อำนาจผู้ปกครองในการลงโทษผู้ละเมิดพันธสัญญา ถือว่าเป็นการคืนความชอบธรรมให้กับสังคม ความสามัคคี ความรัก ความเอื้ออาทรต่อกัน เป็นเพียงเครื่องมือทางสังคมไม่ใช่เป้าหมายในตัวเอง การปฏิญาณตนต่อพันธสัญญาทางสังคมตามทัศนะของโทมัส ฮอบส์ จึงแตกต่างจากการปฏิญาณตนและหลักปฏิบัติข้ออื่น ๆ ของศาสนาอิสลาม และที่สำคัญไม่มีคติเรื่องภราดรภาพในสังคมเหมือนกับศาสนาอิสลาม ทั้งนี้เพราะเขาเห็นว่าพันธสัญญาอาจถูกละเมิดได้ เมื่อไม่สอดคล้องกับความต้องการมนุษย์

ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของโทมัส ฮอบส์กับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเชื่อว่า มนุษย์เกิดขึ้นจากการสร้างของพระพรหม โดยพระพรหมได้สร้างมนุษย์จากอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของพระองค์ คือ มนุษย์วรรณะพราหมณ์ ทำหน้าที่สอนศาสนา ถูกสร้างมาจากพระโอษฐ์ (ปาก) มนุษย์วรรณะกษัตริย์ ทำหน้าที่ปกครองถูกสร้างมาจากพระหัตถ์ (แขน) มนุษย์วรรณะแพศย์ ทำหน้าที่ค้าขาย ประกอบธุรกิจต่าง ๆ ถูกสร้างมาจากตะโพก และมนุษย์วรรณะศูทร คือกลุ่มคนที่ทำหน้าที่รับใช้ เป็นกลุ่มกรรมกรที่ใช้แรงงานเป็นหลักถูกสร้างมาจากพระบาทของพระพรหม การสร้างสรรคมนุษย์ของพระพรหมข้างต้น เรียกว่า หลักวรรณะ 4 จะเห็น

ได้ว่าการดำเนินชีวิตทางสังคมของมนุษย์เป็นเรื่องของพระพรหมกำหนดหรือลิขิตไว้ล่วงหน้าแล้วตามรูปแบบที่สร้างข้างต้น จึงเรียกว่า พรหมลิขิต

ในรายละเอียดของชีวิตมนุษย์ตามหลักศาสนาพราหมณ์-ฮินดูนั้นมีส่วนประกอบ 4 อย่าง คือ ร่างกาย (Body) จิตใจ (Mind) สติปัญญา (Intellect) และชีวาตมัน (Soul) ส่วนประกอบสามอย่างแรกอยู่ภายใต้อิทธิพลของความเปลี่ยนแปลง ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายนอก หรืออยู่ภายใต้อิทธิพลของกาลเทศะอยู่ภายใต้กฎของการเกิดและการตาย ส่วนลักษณะของส่วนประกอบ ประการสุดท้าย คือ ชีวาตมัน นั้น อยู่นอกเหนือการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติภายนอก อยู่นอกเหนืออิทธิพลของกาลเทศะ อยู่เหนือความเกิดและความตายเป็นสภาพคงอยู่นิรันดร์ ดังนั้น ชีวาตมันจึงเป็นสภาพที่แท้จริงของมนุษย์ และจุดหมายปลายทางของชีวิตมนุษย์คือการนำชีวาตมันอันเป็นวิญญาณส่วนบุคคลเข้าไปรวมกับวิญญาณที่เป็นสากลคืออาตมันหรือพรหมัน เป้าหมายสุดท้ายนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า โมกษะ ซึ่งหมายถึงการรู้แจ้งแทงตลอดสภาวะเดิมแท้ของตนเอง

เนื่องจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นศาสนาที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานในอารยธรรมตะวันออก นอกจากมีหลักการเกี่ยวมนุษย์ข้างต้นแล้ว ยังมีข้อหลักธรรมะหรือหน้าที่เฉพาะของมนุษย์ที่ขึ้นอยู่กับเพศวัยและชั้นวรรณะของตนที่ต้องปฏิบัติต่อครอบครัวญาติพี่น้อง วงศ์ตระกูล เพื่อนบ้าน และสังคม ตลอดจนหน้าที่ที่พึงปฏิบัติและพิธีกรรมต่อชีวิตมนุษย์โดยตรงได้แก่หลักอาศรม 4 คือ

1. พรหมจริยะ คือ วัยเริ่มต้นของชีวิตที่มีหน้าที่ศึกษาแสวงหาความรู้เป็นวัยแห่งการเตรียมเพื่อความสำเร็จก้าวหน้าชีวิตในอนาคต
2. คฤหัสถะ คือ วัยแห่งการครองเรือน มีหน้าที่สำคัญคือแสวงหาทรัพย์สมบัติ มีภรรยาสามี ให้กำเนิดบุตรธิดา เลี้ยงชีพโดยสุจริตและแสวงหาความรู้ในด้านปรัชญาและศาสนาเพื่อเป็นฐานแห่งชีวิตในช่วงต่อไป
3. วณปรสถะ คือ วัยแห่งการอยู่ป่าหรืออยู่ในที่สงัด มีหน้าที่ในการแสวงหาความสงบให้กับชีวิต
4. สannyasi คือ วัยแห่งการละบ้านเรือนออกบวช กล่าวคือเป็นวัยแห่งการสละทรัพย์สมบัติทางโลกทั้งหมด มีหน้าที่สำคัญคือการแสวงหาโมกษะหรือความรู้แจ้งตนเอง อันเป็นเป้าหมายสุดท้ายของชีวิต

เมื่อพิจารณากรอบโครงสร้างทางสังคมมนุษย์ตามหลักหลักวรรณะ 4 ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ข้างต้นแล้ว หากถอดความเป็นปรัชญาสังคมจะสอดคล้องกับรูปแบบการคิดเรื่องการก่อตั้งจักรภพ ของโทมัส ฮอบส์ ที่เห็นว่า การคุ้มครองรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินหรือทำให้สังคมสงบได้นั้น ไม่อาจจะปล่อยให้มนุษย์อยู่ในภาวะธรรมชาติได้ ดังนั้นจึงต้องคิดหาวิธีสร้างอำนาจส่วนรวมมาเพื่อบังคับเพื่อให้เกิดความเกรงกลัวต่อการละเมิดข้อตกลงการอยู่ร่วมกันในสังคม อำนาจส่วนรวมที่ว่่านี้คล้ายกับอำนาจของพระพรหมที่สถาปนาตำแหน่งหน้าที่ให้มนุษย์พระองค์ทรงสร้างไว้ด้วย เพื่อรักษาและคุ้มครองโครงสร้างทางสังคมให้สงบ ลดความขัดแย้งที่มีอยู่ในมนุษย์ และจัดการจัดการความขัดแย้งนั้นด้วยระบบวรรณะ เพียงแต่อำนาจส่วนรวมของโทมัส ฮอบส์ ไม่ได้เกิดอำนาจของเทพเจ้า แต่เกิดจากการก่อตั้งประชาคมการเมืองหรือจักรภพขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันการคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินตลอดจนภาวะขัดแย้งและสงครามกลางเมือง จะเห็นได้ว่าทั้งหลักการของวรรณะ 4 และหลักการก่อตั้งจักรภพหรือประชาคมการเมือง

มีวัตถุประสงค์เหมือนกันเพื่อเป็นหลักประกันความความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินรวมทั้งภาวะสงครามที่อาจเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อหากมนุษย์อยู่ในภาวะธรรมชาติ จะต่างกันแต่วิธีการและข้อกำหนดในรายละเอียด ซึ่งเป็นเรื่องของบริบทพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

ถึงแม้ว่าโทมัส ฮอบส์ จะกล่าวถึงคุณธรรม เช่น ความยุติธรรม ความเอื้อเฟื้อ ความเมตตา แต่เขาเชื่อว่าจะให้เกิดในสังคมได้ยากเพราะไม่มีอำนาจบังคับ ประเด็นที่ทำให้เขาจำเป็นต้องคิดเรื่องอำนาจสูงสุดคือองค์อธิปัตย์มาครอบรัฐหรือจักรภพ (Commonwealth) อีกชั้นหนึ่ง ในขณะที่ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีเทพเจ้าผู้ทรงอำนาจสูงสุดแทน แต่ก็เหมือนกับศาสนาส่วนใหญ่ทั้งที่เป็นเทวนิยมและอเทวนิยม หลักการของศาสนานอกจากมุ่งจัดวางระบบจริยธรรมในสังคมแล้วยังต้องมีหลักปฏิบัติที่ตอบสนองมิติทางความเชื่อและมิติด้านจิตวิญญาณด้วย ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู จึงใช้หลักอาศรม 4 ที่กล่าวไว้ข้างต้นเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวด้วย ในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่า แรงจูงใจให้ปฏิบัติตามหลักพันธสัญญาในจักรภพหรือระบบสังคมที่ฮอบส์คิดขึ้นนั้น นอกจากความสุขและความมั่นคงในชีวิตตามความต้องการแล้ว ก็ไม่มีแรงจูงใจอื่นที่จะทำให้ผู้คนสนใจปฏิบัติตามพันธสัญญา หรือแม้กระทั่งเชื่อฟังองค์อธิปัตย์ที่เขาสมมติให้มีอำนาจสูงสุด แต่ตามหลักอาศรม 4 ทำให้เกิดทางเลือกทางจิตวิญญาณสำหรับผู้ปฏิบัติโครงสร้างอำนาจทางสังคมด้วยการดำเนินตามแบบสันยาสี อย่างไรก็ตาม ประเด็นนี้กล่าวได้ว่าฮอบส์คิดไม่ถึงหรือให้ความสำคัญกับมิติด้านศาสนาหรือมิติด้านจิตวิญญาณน้อยไปกว่าความเป็นจริงที่มีอยู่สถานะของมนุษย์

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษางานวิจัยเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดธรรมชาติมนุษย์ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ และเพื่อเปรียบแนวคิดธรรมชาติมนุษย์ในปรัชญา โทมัส ฮอบส์กับทัศนะของนักปรัชญาและศาสนาที่สำคัญ โดยสามารถสรุปผลการวิจัย ดังนี้

จากการศึกษาธรรมชาติของมนุษย์ของนักปรัชญาที่สำคัญ พอสรุปได้ว่า ธรรมชาติมนุษย์ในทัศนะของนักปรัชญาแต่ละท่านนั้นแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ เพลโต (Plato) ที่มีทัศนะว่า มนุษย์จะแบ่งเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือร่างกายกับจิตใจ โดยร่างกายอยู่ภายใต้การบังคับของจิต การกระทำ หรือพฤติกรรมรวมถึงนิสัยจะเป็นอย่างไรแล้วแต่จิตจะสั่งให้เป็น แต่ธรรมชาติมนุษย์อาจแบ่งเป็น 3 ภาค กล่าวคือภาคตัณหา ภาคน้ำใจ และภาคสติปัญญา ซึ่งแต่ละส่วนจะทำให้มนุษย์มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคืออาจมีลักษณะความเป็นมนุษย์และสัตว์ผสมอยู่ด้วยกัน แต่ถ้าอยู่ในระดับสติปัญญาก็จะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังนั้นธรรมชาติมนุษย์นั้นจึงมีลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น ความต้องการทางร่างกาย อาหาร แรงขับทางเพศ สัญชาตญาณของความก้าวร้าว แตกต่างจากสัตว์ตรงที่เราสามารถพัฒนาตนเองและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ เรียนรู้ความรู้สึกผิด ชอบ ชั่ว ดี และสามารถควบคุมพฤติกรรมและการกระทำของตนเองได้ สำหรับจอห์น ล็อก (John Lock) มนุษย์ตามธรรมชาติเป็นคนดี ไม่ได้มีความเห็นแก่ตัว ส่วนความไม่ดีนั้นเกิดจากการรวมตัวเป็นสังคมและสภาพแวดล้อมภายนอก จึงจำเป็นต้องมีพันธะสัญญาระหว่างมนุษย์ด้วยกัน รูโซ (Russo) มีแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ที่คล้ายกับล็อก นั่นคือ เห็นว่า ตามสภาพเดิมนั้น มนุษย์มีความเรียบง่าย สันโดษ แต่เมื่อมาอยู่รวมเป็นสังคม มีสมบัติส่วนตัว ทำให้เกิดความยุ่งยากตามมาภายหลัง ส่วนนิตเช่ เห็นว่าธรรมชาติมนุษย์มีทั้งระดับทาส ระดับนาย และระดับอภิมนุษย์ แนวคิดของเขามีลักษณะคล้ายแนวคิดของเพลโตที่แบ่งธรรมชาติมนุษย์ออกเป็น 3 ระดับเช่นกัน

ส่วนธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของศาสนาที่สำคัญนั้น สรุปได้ว่า ตามหลักพุทธศาสนา ธรรมชาติมนุษย์แบ่งออกเป็นทั้งส่วนที่เป็นร่างกายและจิตใจ เรียกว่า รูปกับนาม และในส่วนที่เป็นนามยังแบ่งออกเป็น เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เมื่อเป็นเช่นนี้มนุษย์จึงมีข้อจำกัดและศักยภาพที่จะข้ามพ้นข้อจำกัดนั้นได้ด้วย พุทธศาสนาเห็นว่า มนุษย์มีความอยาก ความปรารถนา ความหวาดกลัว ความทุกข์เป็นพื้นฐาน และมีความเปลี่ยนแปลงตามหลักไตรลักษณ์ และตกอยู่ในกฎธรรมชาติที่เรียกว่านิยาม แต่ถึงกระนั้น พุทธศาสนาก็ชี้ว่า มนุษย์มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนให้ก้าวพ้นธรรมชาติพื้นฐานนั้นได้ด้วยการทำกรรมที่ดีหรือกุศลกรรม

ศาสนาคริสต์ซึ่งเป็นศาสนาที่เชื่อในพระเจ้าผู้สร้างหรือพระเจ้า ถือว่ามนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้นมา จึงมีข้อจำกัดหลายอย่าง กล่าวคือ มีความบกพร่อง มีความอยากและปรารถนา และอาจถูกรอบงำด้วยความโลภ ความเห็นแก่ตัว อันเนื่องมาจากอำนาจของสิ่งชั่วร้ายที่เรียกว่าซาตาน และอาจทำผิดพลาดได้ การจะข้ามพ้นธรรมชาติพื้นฐานดังกล่าวนี้ได้ต้องอาศัยความเชื่อมั่นศรัทธาในพระเจ้า ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด มีความกรุณาเมตตาและรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง

ศาสนาอิสลาม ก็เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมา และโดยธรรมชาติดั้งเดิม มนุษย์ก็มีทั้งส่วนที่เป็นร่างกายและจิตวิญญาณ มีความอยากและปรารถนาไม่สิ้นสุด ศาสนาอิสลามเชื่อว่าพระเจ้าหรืออัลเลาะห์คือผู้มีอำนาจสูงสุด สามารถดลบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้แก่มนุษย์ได้ทั้งในด้านที่เป็นคุณและเป็นโทษ การมอบกายถวายชีวิตหรือศรัทธาอย่างมั่นคงในพระเจ้าหรืออัลเลาะห์คือหนทางไปสู่ความสงบและปลอดภัย

ส่วนศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นศาสนาที่เก่าแก่มากที่สุดศาสนาหนึ่ง มีความเชื่อในพระเจ้าผู้สร้างเหมือนกับศาสนาคริสต์และอิสลามดังที่กล่าวมา แต่เรียกพระเจ้าผู้สร้างนี้ว่า ”พรหม” ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงเป็นสิ่งที่พรหมสร้างขึ้น จึงมีธรรมชาติที่มีข้อจำกัด กล่าวคือตกอยู่ในความเปลี่ยนแปลง ความทุกข์ และความตาย นอกจากนี้มนุษย์ยังถูกความไม่รู้หรืออวิชชาปิดบังไว้จึงไม่เห็นความเป็นจริง และส่งผลให้ทำสิ่งที่ผิดพลาด อันเนื่องมาจากความโลภ ความเห็นแก่ตัวบ้าง ความโกรธบ้าง ประการสำคัญศาสนาพราหมณ์เชื่อว่า มนุษย์ไม่ได้มีแค่ส่วนที่เป็นร่างกาย แต่ยังมีสิ่งที่เรียก อาตมัน ซึ่งเป็นสิ่งที่แฝงอยู่ในมนุษย์ทุกคน ไม่เปลี่ยนแปลง เมื่อมนุษย์รู้แจ้งความจริงก็สามารถเข้าถึงความสุขที่เป็นนิรันดร์ได้ นอกจากนี้ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูยังได้แบ่งมนุษย์ออกเป็นระดับต่าง ๆ เรียกว่าวรรณะ ซึ่งมี 4 ระดับ คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ และศูทร ซึ่งแต่ละระดับก็มีหน้าที่ที่แตกต่างกันไป เช่น กษัตริย์ มีหน้าที่ปกครอง เป็นนักรบ เป็นต้น

แม้ว่าศาสนาดังที่กล่าวมานี้ อาจมีทัศนะต่อธรรมชาติมนุษย์ที่เหมือนกันบ้าง ต่างกันบ้าง แต่สิ่งที่เหมือนกันในทุก ๆ ศาสนาคือสอนหลักการดำเนินชีวิต โดยมุ่งเน้นให้ประพฤติดี ประพฤติชอบ ไม่ก่อความทุกข์ให้ตนเองและบุคคลอื่น และมีจุดหมายปลายทางเหมือนกันคือความสุข แต่วิธีการเข้าถึงความสุขอาจแตกต่างกันออกไป

สำหรับการศึกษาธรรมชาติของมนุษย์ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ พอสรุปได้ว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมามีความเท่าเทียมกันในแง่ที่ว่า มีชีวิต มีจิตใจ มีเลือดมีเนื้อ เหมือนกัน มีความรู้สึก มีสัญชาตญาณพื้นฐานคือการเอาตัวรอดเหมือนกัน และมีความต้องการหรือความปรารถนาเป็นแรงขับเคลื่อนในการดำเนินชีวิต เมื่อเป็นเช่นนั้นมนุษย์จึงต้องหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองเสมอ ทำทุกอย่างให้ตนเองมีความสุข ลักษณะนิสัยของมนุษย์จึงเต็มไปด้วยความทะเยอทะยาน และเห็นแก่ตัวคอนเอาเปรียบผู้อื่นอยู่เสมอแม้ว่าจะเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องแต่ตนเองได้รับผลประโยชน์ก็จะกระทำสิ่งนั้น นอกจากนี้มนุษย์ก็กระหายอำนาจเพื่องมองหาช่องทางทำประโยชน์แก่ตนเองให้มากขึ้น รวมถึงการปกป้องสิ่งของหรือสิทธิของตนไม่ให้คนอื่นมาเอาเปรียบอีกด้วย

ส่วนประเด็นการเปรียบแนวคิดธรรมชาติมนุษย์ในปรัชญาโทมัส ฮอบส์กับนักปรัชญาและศาสนาที่สำคัญ มีประเด็นที่สรุปได้คือ ฮอบส์มีแนวคิดที่เหมือนกับเพลโตในส่วนที่ยอมรับว่าธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์นั้น มีความอยากหรือเห็นแก่ตัว แต่แตกต่างตรงที่เพลโตมองว่า ธรรมชาติมนุษย์ไม่ได้อยู่แค่ระดับพื้นฐาน ยังมีระดับน้ำใจ ความเสียสละ และสติปัญญารวมอยู่ด้วย ส่วนกับแนวคิดธรรมชาติของลัทธิ ฮอบส์มีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดตรงที่ในขณะที่ลัทธิเห็นว่า ธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ เรียบง่าย ไม่เห็นแก่ตัว แต่พอมารวมตัวเป็นสังคมทำให้เกิดความวุ่นวาย แย่งชิง ชิงดีชิงเด่นกัน แต่ฮอบส์เห็นตรงกันข้าม กล่าวคือเห็นว่าธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์นั้นเห็นแก่ตัว แย่งชิง ชิงดี พร้อมทั้งจะทำสงครามเพื่อผลประโยชน์ตนเองตลอดเวลา แม้ฮอบส์และลัทธิจะเห็นตรงกันในการปฏิเสธอำนาจจากเบืองบนหรือลัทธิเทวสิทธิ์และการทำพันธสัญญาระหว่างประชาชน เป็นสิ่งจำเป็น

สำหรับประทับกับความปลอดภัย แต่เห็นต่างในประเด็นที่ว่าสิทธิที่มอบให้รัฐหรือผู้มีอำนาจนั้น ควรเป็นสิทธิเด็ดขาดหรือชั่วคราว ล็อคเห็น อำนาจสามารถเรียกคืนได้หากรัฐไม่ปฏิบัติตามสัญญา แต่ฮอบส์เห็นว่า สิทธิเมื่อมอบให้แล้วก็เป็อันเด็ดขาด ไม่อาจเรียกคืนได้ แนวคิดของฮอบส์จึงโน้มเอียงไปในทางสนับสนุนลัทธิอำนาจสูงสุดหรือสมบูรณาญาสิทธิราชย์มากกว่าล็อค

ส่วนกับแนวคิดของรุสโซและนิตเช่ แนวคิดของฮอบส์ก็มีทั้งความเหมือนและความต่าง ฮอบส์เหมือนกับรุสโซตรงที่มองว่า มนุษย์นั้นมีสัญชาตญาณเป็นแรงขับ แต่ต่างกันตรงประเด็นที่ว่า ฮอบส์มองสัญชาตญาณเป็นความเห็นแก่ตัว ความอยาก ความดิ้นรน แต่รุสโซมองว่าสัญชาตญาณเป็นภาวะเรียบง่าย มนุษย์ดั้งเดิมจึงเป็นพวกคนเถื่อนใจธรรม แต่เมื่อมารวมกันเป็นสังคมความเห็นแก่ตัวก็ตามมา ส่วนกับแนวคิดของนิตเช่นั้น แนวคิดของฮอบส์มีความเหมือนตรงที่ยอมรับความสำคัญของมนุษย์เหนือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบน กล่าวคือทั้งฮอบส์และนิตเช่ต่างปฏิเสธความเชื่อทางศาสนาหันมาให้ความสำคัญกับมนุษย์ แต่แตกต่างกันตรงที่ฮอบส์สนใจธรรมชาติมนุษย์ในแง่ที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า รัฐ ขึ้นมา แต่นิตเช่สนใจมนุษย์ในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลที่จะต้องรู้ตัวและรับผิดชอบต่อชะตากรรมของตนเอง

สำหรับประเด็นการเปรียบเทียบธรรมชาติมนุษย์ในทัศนะของฮอบส์กับศาสนาที่สำคัญ สรุปได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบกับพุทธศาสนา จะมีทั้งความเหมือนและความแตกต่าง กล่าวคือทั้งฮอบส์และพุทธศาสนาเห็นตรงกันว่า ความอยากหรือความปรารถนาหรือในทางพุทธศาสนาเรียกว่าตัณหา นั้นเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ แต่ประเด็นที่แตกต่างกันคือ ฮอบส์มองว่ามนุษย์เป็นเพียงร่างกายหรือสสาร ไม่มีจิตหรือวิญญาณ สิ่งที่เป็นความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นผลมาจากร่างกาย แต่พุทธศาสนามองว่ามนุษย์นั้น มีทั้งส่วนที่เป็นรูปธรรม และส่วนที่เป็นนามธรรม พฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกมามาจากการปรุงแต่งของจิต นั่นคือจิตเป็นใหญ่กว่ากาย แต่สำหรับฮอบส์มองว่าแรงขับของพฤติกรรมมนุษย์มาจากความต้องการทางกายมากกว่าจิตใจ และประเด็นที่แตกต่างกันอีกอย่างคือวิธีการควบคุมความอยาก ความปรารถนา ฮอบส์เชื่อว่าลำพังมนุษย์แต่ละคนไม่อาจจะควบคุมความอยาก ความเห็นแก่ตัวได้ จึงจำเป็นต้องมีอำนาจสูงสุด ซึ่งอยู่ในรูปของรัฐบาลคอยกำกับควบคุม โดยที่คนแต่ละคนต้องยอมมอบสิทธิให้กับบุคคลใดคนหนึ่งเพื่อให้เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการควบคุมดูแล แต่พุทธศาสนาเห็นว่า มนุษย์สามารถควบคุมความเห็นแก่ตัวหรือตัณหาได้ หากดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง นั่นคือมนุษย์แต่ละคนมีศักยภาพที่จะก้าวข้ามพ้นความทุกข์ ความเห็นแก่ตัวได้โดยไม่ต้องอาศัยอำนาจรัฐหรืออำนาจภายนอกมาจัดการ

สำหรับแนวคิดธรรมชาติมนุษย์ของฮอบส์กับศาสนาคริสต์นั้น มีลักษณะที่เหมือนกันตรงประเด็นที่ว่า ทั้งฮอบส์และศาสนาคริสต์ต่างมองว่า มนุษย์มีความเห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐาน แต่แตกต่างกันในวิธีการแก้ไข กล่าวคือศาสนาคริสต์เชื่อว่ามนุษย์สามารถข้ามพ้นความเห็นแก่ตัวได้ด้วยการยอมรับนับถือพระเจ้าและปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ที่สอนให้มนุษย์รักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง มีความรักต่อกัน โดยถือว่าทุกคนเป็นบุตรของพระเจ้าเหมือนกัน ในขณะที่ฮอบส์ปฏิเสธความเชื่อทางศาสนาเช่นนั้น และเสนอว่าความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ไม่อาจแก้ไขได้อย่างเด็ดขาด แต่สามารถควบคุมให้อยู่ในระดับที่พอเหมาะได้ด้วยการมีอำนาจรัฐเข้ามากำกับดูแล นั่นคือฮอบส์เชื่อในอำนาจของมนุษย์ด้วยกันมากกว่าจะเชื่อถือในอำนาจสูงสุดภายนอกคือพระเจ้าที่พิสูจน์ไม่ได้

สำหรับแนวคิดธรรมชาติมนุษย์ของฮอบส์กับศาสนาอิสลาม ก็มีลักษณะเดียวกันกับศาสนาคริสต์ เพราะว่าศาสนาทั้งสองนี้มีประวัติความเป็นมาที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้นมุมมองเกี่ยวกับกำเนิดมนุษย์ของศาสนาอิสลามแตกต่างจากทัศนะของโทมัส ฮอบส์ในระดับพื้นฐานเช่นเดียวกับศาสนาคริสต์ มีบางประเด็นที่สอดคล้องกับทัศนะของโทมัส ฮอบส์ โดยเฉพาะเรื่องพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และการขยายตัวของศาสนาอิสลามที่ยกเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมมาเป็นข้ออ้างกับเรื่องสภาพธรรมชาติ (State of nature) ของมนุษย์ ที่ฮอบส์เห็นว่าการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของมนุษยชาตินั้นมักมีการไม่ลงรอยกันและเกิดความขัดแย้งมาก และเป็นปัญหาของมนุษย์และสังคมที่แก้ไขได้ยาก ความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมมักนำไปสู่ความรุนแรงมากกว่าสันติภาพ แต่ในขณะเดียวกันก็มีประเด็นที่แตกต่าง โดยเฉพาะเรื่องความขัดแย้ง ซึ่งโทมัส ฮอบส์มองว่ามันเป็นสภาวะตามธรรมชาติและแก้ไขด้วยกระบวนการสร้างสังคมที่มีหลักประกันว่าทุกคนจะได้รับความปลอดภัยและคุ้มครองจากมนุษย์ด้วยกัน ในขณะที่ศาสนาอิสลามมุ่งระงับความขัดแย้งทางสังคมและวัฒนธรรมในนามของพระเจ้า

นอกจากนี้ยังมีประเด็นเรื่องอำนาจสูงสุดที่เหมือนกัน กล่าวคืออำนาจของพระเจ้าในศาสนาอิสลาม ใกล้เคียงกับอำนาจขององค์อัครมุขมุนีตามทัศนะของโทมัส ฮอบส์ที่เห็นว่าเป็นอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด เป็นอำนาจที่ไม่มีข้อผูกมัดใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายหรือกฎอื่นใดที่สังคมมนุษย์สร้างขึ้น องค์อัครมุขมุนีไม่จำเป็นต้องเคารพคุณค่าความใด ๆ ทั้งสิ้นเพราะองค์อัครมุขมุนีเป็นสิ่งสูงสุด จึงไม่มีสิทธิคัดค้านหรือตั้งคำถามใด ๆ ต่ออำนาจขององค์อัครมุขมุนี ศาสนาอิสลามก็ถือว่าอำนาจพระเจ้าเป็นอำนาจสูงสุดที่ทุกคนต้องยอมรับและละเมิดไม่ได้เช่นเดียวกัน แต่แนวคิดของฮอบส์แตกต่างจากศาสนาอิสลามในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน กล่าวคือ ในขณะที่ศาสนาอิสลามถือว่าการช่วยเหลือมนุษย์เป็นภารกิจที่ได้รับมอบหมายมาจากพระเจ้า ไม่จำเป็นต้องมีพันธสัญญา แต่สำหรับ ฮอบส์ การที่จะปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกันอย่างไรวางขึ้นอยู่กับพันธสัญญาที่ตกลงร่วมกัน

ส่วนการเปรียบเทียบแนวคิดธรรมชาติมนุษย์ของโทมัส ฮอบส์กับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งเป็นประเด็นสุดท้าย ก็พบว่ามีส่วนที่เหมือนกันและต่างกัน ประเด็นที่มีความเหมือนกันคือ ในขณะที่ฮอบส์เห็นว่าการก่อตั้งรัฐหรือจักรภาพ จะช่วยให้มนุษย์ในสังคมมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เนื่องจากถ้าปล่อยให้มนุษย์อยู่ตามลำพังตามธรรมชาติจะเกิดความแก่งแย่ง ทะเลาะกัน เมื่อมีรัฐที่มีอำนาจสูงสุดเข้ามาบริหารจัดการก็จะทำให้สังคมสงบสุขได้ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ก็เชื่อว่าพระพรหม เป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุด สามารถรักษาค้ำครองมนุษย์ทุกคนได้ โดยสร้างระบอบวรรณะขึ้นมาเพื่อจัดแบ่งหน้าที่ของมนุษย์ให้เหมาะสม แต่ประเด็นที่แตกต่างคือ ในขณะที่ฮอบส์มองว่าอำนาจรัฐนั้นเกิดจากความยินยอมเสียสละสิทธิของคนในสังคม เพื่อเป็นหลักประกันความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ไม่ได้มาจากเทพหรือสรวงสวรรค์ใด ๆ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูถือว่าอำนาจสูงสุดนั้นมาจากเทพเจ้าคือพระพรหม ซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในการปกป้องคุ้มครองมนุษย์ให้ปลอดภัยจากภัยคุกคาม นอกจากนี้ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ยังได้วางหลักอาศรม 4 ไว้เป็นหลักให้ปฏิบัติ โดยไม่มีลักษณะเป็นพันธสัญญาเหมือนแนวคิดของฮอบส์

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัยดังกล่าว มีประเด็นที่น่าสนใจบางประการที่พอจะนำมาอภิปรายได้ ดังนี้

1. ประเด็นแนวคิดธรรมชาติมนุษย์ในด้านความเห็นแก่ตัว ฮอบส์ได้เสนอว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่มีความเท่าเทียมกันด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และมีความต้องการเป็นแรงกระตุ้นในการกระทำสิ่งต่าง ๆ มีความทะเยอทะยานและกระหายอำนาจ มนุษย์เห็นแก่ตัวต้องการเอาตัวรอดและกระทำเพื่อผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าประโยชน์ส่วนรวมเสมอต้องการอำนาจที่มากขึ้น เพื่อประโยชน์ที่มากขึ้นตามมาด้วย จึงสอดคล้องกับผลการวิจัยของวรรณ พ่วงพร้อม (2553) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า ปรัชญาของ ฮอบส์มองว่ามนุษย์กระทำทุกอย่างเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง มนุษย์ไม่เคยทำอะไรเพื่อคนอื่นเพราะมนุษย์มีธรรมชาติที่เห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์นี้เกิดสำนึกทางจริยธรรม เกิดการรวมตัวกันเป็นสังคมเป็นรัฐที่มีผู้ที่มีอำนาจในรัฐคอยให้ความคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยธรรมชาติมนุษย์แล้วมีความเห็นแก่ตัวต้องการเกียรติยศชื่อเสียงหาผลประโยชน์ส่วนตัว จึงมีการแข่งขันกันไม่ไว้วางใจกัน มนุษย์มีความสามารถเท่าเทียมกันทั้งทางร่างกายและจิตใจ มนุษย์มีความรักตัวกลัวตายอันนี้เป็นแรงกระตุ้นให้มนุษย์ร่วมมือกันกระทั่งสามารถรวมกันจนเกิดเป็นรัฐขึ้น

2. ประเด็นวิธีการแก้ไขความเห็นแก่ตัว ความทะยานอยาก ในทัศนะของฮอบส์ ความเห็นแก่ตัว ความทะยานอยากเป็นธรรมชาติขั้นพื้นฐานของมนุษย์ โดยที่มนุษย์แต่ละคนไม่สามารถแก้ไขหรือกำจัดได้เพียงลำพัง ต้องอาศัยอำนาจสูงสุดภายนอกที่เขาเรียกว่ารัฐหรือจักรภพเข้ามาควบคุมและจัดการ ประเด็นดังกล่าวนี้ ไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของชัยณรงค์ ศรีมันตะ(2002) ที่ได้วิจัยเรื่องศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดสภาวะมนุษย์และความเปลี่ยนแปลงในปรัชญาของยัสเปอร์สกับพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งผลการวิจัยพบว่า แม้ความอยากหรือตัณหาเป็นธรรมชาติส่วนหนึ่งของมนุษย์ แต่มนุษย์ก็มีศักยภาพที่จะก้าวข้ามพ้นได้ด้วยการปฏิบัติตามหลักอริยมรรค โดยไม่ต้องอาศัยอำนาจภายนอก ไม่ว่าจะเป็นอำนาจของเทพเจ้าหรืออำนาจทางรัฐแต่อย่างใด ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าฮอบส์มองว่ามนุษย์มีมิติความจริงที่เป็นด้านร่างกายอย่างเดียว ความเห็นแก่ตัว ความต้องการ เป็นพื้นฐานของมนุษย์ ในขณะที่พุทธศาสนาเห็นว่า มนุษย์มีทั้งส่วนที่เป็นร่างกายและจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก ความอยากของมนุษย์ เป็นสิ่งที่สามารถควบคุมหรือกำจัดได้

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาธรรมชาติของมนุษย์ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์นี้ ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นที่ตั้งเอาไว้มีขอบข่ายที่กว้างพอสมควร โดยเฉพาะประเด็นการเปรียบเทียบกับนักปรัชญาและศาสนาที่สำคัญ เพราะถ้าจะศึกษาวิจัยอย่างละเอียด อาจจะต้องศึกษาเจาะเป็นกรณีเฉพาะ ซึ่งจะได้ข้อมูลครบถ้วนมากกว่านี้ การวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นเหมือนลายแทงเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การวิจัยที่ละเอียดสมบูรณ์และครอบคลุมต่อไป โดยเฉพาะเกี่ยวกับประเด็นธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวและมีผลต่อความเป็นไปของสังคม เศรษฐกิจและการเมือง หรือแม้แต่การดำรงชีวิต ดังเราจะพบว่ามนุษย์ทุกคนต่างดิ้นรนเพื่อจะเอาชีวิตรอดและหาผลประโยชน์ให้กับตนเองเพื่อให้ตนเองมีความสุขและบางคนอาจแสวงหาอำนาจเพื่อให้ตนเองสามารถหาประโยชน์ส่วนตัวได้มากขึ้นไปอีก

แต่ธรรมชาติมนุษย์ก็ไม่ได้มีเพียงด้านลบอย่างเดียว เพราะความรักและความเสียสละยังสามารถพบเห็นได้ในระหว่างมนุษย์ด้วยกัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยเห็นว่า ควรจะศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดสัญญาประชาคมของโทมัส ฮอบส์กับนักปรัชญาที่สำคัญ เช่น ล็อคและรูสโซ เป็นต้น หรือศึกษาเปรียบเทียบสภาวะมนุษย์ในปรัชญาโทมัสกับนักปรัชญาอรรถิภาวนิยม เช่น ชาตีย์ และจัสเปอร์ส เป็นต้น หรือศึกษาเปรียบเทียบกับศาสนาใดศาสนาหนึ่งเป็นกรณีเฉพาะในเรื่องธรรมชาติมนุษย์ เพื่อจะได้เนื้อหาที่ละเอียดและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- ใจรัตน์ จตุรภัทรพร. (2541). *มนุษย์ในทัศนะของปรัชญามนุษย์นิยมใหม่*. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2521). *เรขาคณิตกับปรัชญาการเมือง: วิธีการของฮอบบส์ใน Leviathan ใน
ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2513). *โลกทัศน์ของฮอบบส์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2549). *ปรัชญาการเมือง*. กรุงเทพฯ: อินเนอร์เพลส.
- เนืองน้อย บุญยเนตร. (2539). *จริยศาสตร์ตะวันตก: ค่านท์ มิลล์ ฮอบบส์ รอลส์ ซาตร์*. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2538). *พุทธธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอรรถพงศ์ กวีวิไล (ศรีสุเมธิตานนท์). (2548). *การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องสิทธิ
ของจอห์น ล็อก กับพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา
ปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2537). *ปรัชญาการเมือง* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ:
อรุณการพิมพ์.
- วรรณ พ่วงพร้อม. (2553). *การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส
ฮอบบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา,
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรินทร์ กฤษณมิตร. (2548). *รัฐบุรุษของเพลโต*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา
รัฐศาสตร์การปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชร งามจิตเจริญ. (2561). *พุทธศาสนาเถรวาท* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิทย์ วิศเวทย์. (2547). *มนุษย์ โลกและความหมายของชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ:
อักษรเจริญทัศน์.
- วิภาดา กิตติโกวิท (แปล). (2555). *สัญญาประชาคม หลักแห่งสิทธิทางการเมือง* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: ทับหนังสือ.
- วิทยา ศักยภินันท์. (2549). *ศาสนาฮินดู*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิโรจน์ นาคชาตรี. (2540). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศศิกร ลิขิตวงศ์ตรีศรี. (2551). *แนวคิดชีวิตเรื่องของฟริตซ์ จ็อบ คาปัว*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมนึก ชูวิเชียร (แปล). (2548). *ความคิดทางการเมืองแบบตะวันตก : จากโสกราตีสถึงยุคอุดมการณ์*
Western political thought : from Socrates to the Age of Ideology. Brian R.
Nelson. กรุงเทพฯ : เอ็มแอล ครีเอชั่น แอนด์พริ้นติ้ง,

- สมบัติ จันทรวงศ์. (2550). *ประวัติปรัชญาการเมือง เล่มที่สอง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.
- สมาคมพระคริสตธรรมไทย. (2552). *พระคริสตธรรมคัมภีร์*. สำนักพิมพ์สมาคมพระคริสตธรรมไทย.
- เสฐียร พันธงสี. (2563). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.
- สิทธิ์ บุตรอินทร์. (2522). *ตรรกวิทยา วิชาการใช้เหตุผล*. กรุงเทพฯ: สภาการศึกษาหมามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุขุม นวลสกุล. (ม.ป.ป.). *ทฤษฎีการเมืองแห่งนวสมัย*.
- Bertrand Russell, (1993). *History of Western Philosophy*. London: Routledge.
- Chainarong Srimanta.(2002). *A comparative study of Jaspers' philosophy and early Buddhism on human condition and temporality*. Thesis submitted for the PhD in Philosophy, Panjab University
- F. Copleston, Sj. (1985). *A History of Philosophy*. New York: Image Books.
- Phil Parvin. (2012). *Political Philosophy: A complete introduction*. The Macgraw Hill companies.
- Hobbes, Thomas. (1996). *Leviathan*. New York: Oxford University Press.
- Hobbes, Thomas. (2008). *Human Nature and Derpore Poitico*. New York: Oxford University